

Millainen olisi hyvä elinympäristö?

– Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämänvaiheissa

Katri Koistinen
Helena Tuorila

JULKAISUJA 9 • 2008

Millainen olisi hyvä elinympäristö?

– Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämänvaiheissa

Katri Koistinen • Helena Tuorila

Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 9 • 2008
Konsumentforskningscentralen, publikationer 9 • 2008
National Consumer Research Centre, publications 9 • 2008

Millainen olisi hyvä elinympäristö? – Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämänvaiheissa

Katri Koistinen, Helena Tuorila

Hurdan är en bra omgivning? – Invånarnas syn på livsmiljö, boende och service i livets olika skeden

Katri Koistinen, Helena Tuorila

What are the characteristics of a good living environment? – Views of residents concerning environment, housing and services at different stages of their lives

Katri Koistinen, Helena Tuorila

Julkaisija / Utgivare / Publisher
Kuluttajatutkimuskeskus
Kaikukatu 3, 00530 Helsinki
PL 5, 00531 Helsinki
Puh. (09) 77 261
Faksi (09) 7726 7715
www.kuluttajatutkimuskeskus.fi

Kannen kuvat: Eija Niiranen, Taina Pohjoisaho, Microsoft ClipArt

ISSN 0788-5415
ISBN 978-951-698-199-7 (pdf-julkaisu)

TIIVISTELMÄ

Koistinen Katri, Tuorila Helena

Millainen olisi hyvä elinympäristö? – Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämänvaiheissa

Tutkimuksessa tarkastellaan kuluttajien näkökulmasta, minkälainen olisi taloudellisesti, sosiaalisesti ja toiminnallisesti hyvä elinympäristö ja miten palvelut, erityisesti päivittäistavarakaupan palvelut, siihen ja kotitalouksien arkielämään liittyvät.

Tutkimus on toteutettu eläytymismenetelmää soveltaen. Tutkimusaineistona ovat lyhyet, vastaajien kirjoittamat tarinat, joihin tutkija on antanut ohjeet kehyskertomuksissa. Eläytymismenetelmä valittiin tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi, koska vastaajien haluttiin voivan kertoa vapaasti ajatuksistaan ja näkemyksistään hyvästä tai huonosta elinympäristöstä eikä ennalta määrätyn kysymyksen ja vastausvaihtoehdon haluttu rajoittaa vastauksia. Lisäksi olemassa olevan elinympäristön ei haluttu kahlitsevan vastaajia heidän laatiessaan kertomuksiaan. Eläytymismenetelmäaineisto koottiin Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen (YTK) Autoriippuvainen yhdyskuntarakenne ja sen vaihtoehdot -tutkimuksen kyselyn yhteydessä 900 kotitaloudelta. Lisäksi kerättiin kontrolliaineisto lähettämällä kehyskertomukset Kuluttajatutkimuskeskuksen Kuluttajapaneelin 212 jäsenelle. YTK-aineiston vastausprosentti oli 34 ja kuluttajapanelistien 46. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä.

Tutkimukseen vastanneiden näkemysten mukaan aikuistalouksille hyvässä elinympäristössä on toimivat julkiset liikenneyhteydet, ja päivittäistavarakaupat ovat kävelyetäisyydellä. Samanaikaisesti kuitenkin asutaan väljästi rakennetuilla alueilla omassa rauhassa. Vastaajien toiveita voi pitää osin ristiriitaisina, sillä tiheä kaupan verkosto ja hyvät julkiset liikenneyhteydet edellyttävät toimiakseen riittävää asiakaskuntaa ja tiivistä yhdyskuntarakennetta.

Vastaajien näkemysten mukaan lapsiperheelle hyvässä elinympäristössä koulu, päivittäistavarakauppa ja viheralueet ovat kävelyetäisyydellä kodista. Työpaikan ei sen sijaan tarvitse sijaita kodin välittömässä läheisyydessä ja työmatkoihin ollaan valmiita käyttämään enemmän aikaa kuin asiointitai koulumatkoihin. Toivottu asuinalue on rauhallinen, luonnonläheinen ja pientalovaltainen. Lapsiperheelle hyvässä elinympäristössä aikuiset kantavat kollektiivista vastuuta lapsista ja nuorista.

Eläkeläiselle hyvä elinympäristö on vastaajien näkemysten mukaan turvallinen ja usein käytetyt palvelut ovat kävelyetäisyydellä kodista. Turvallisuutta lisäävät siisteys, kunnollinen valaistus ja hyvin hoidetut jalankulkuväylät. Sopivimpana asuntona eläkeläiselle pidetään hissillisen kerrostalon asuntoa lasitetulla parvekkeella. Hyvänä pidettyjä asuinpaikkoja ovat kaupunkien ja taajamien keskusta-alueet ja niiden lähialueet, sillä eläkeiässä halutaan elämää ja palveluita ympärille.

Tutkimuksen perusteella hyvään elinympäristöön liittyy kolme keskeistä asiaa. Ensinnäkin usein käytettävät palvelut, kuten päivittäistavarakaupat, sijaitsevat kävelyetäisyydellä kodista. Toiseksi julkiset liikenneyhteydet ovat hyvät, eikä autosta haluta olla riippuvaisia arkisessa liikkumisessa. Kolmanneksi asuinalueiden tulee on luonnonläheisiä, sillä asuntojen läheisyyteen kaivataan viheralueita.

Asiasanat: eläytymismenetelmä, elinympäristö, palvelut, asuminen, liikkuminen, päivittäistavarakauppa

SAMMANDRAG

Koistinen Katri, Tuorila Helena

Hurdan är en bra omgivning? – Invånarnas syn på livsmiljö, boende och service i livets olika skeden

I undersökningen granskas ur konsumentens synvinkel hurdan en ekonomisk, social och funktionell livsmiljö är och hur servicen, speciellt dagligvaruhandelns service, står i förbindelse till den och hushållens vardag.

I undersökningen har metoden för empatibaserade berättelser tillämpats. Undersökningsmaterialet består av korta historier som undersökningsdeltagarna har skrivit och till vilka forskaren gett riktlinjer för i ramberättelser. Den empatibaserade metoden valdes till insamlingsmetod av undersökningsmaterialet, för man ville att undersökningsdeltagarna skulle kunna berätta fritt om sina tankar och åsikter angående en bra och dålig livsmiljö och inte behöva svara på i förväg uppgjorda frågor samt man ville inte begränsa svaren med svarsalternativ. Dessutom ville man inte att den existerande livsmiljön skulle begränsa undersökningsdeltagarna när de skrev sina berättelser. Det empatibaserade undersökningsmaterialet samlades in vid Centrumet för urbana och regionala studier i samband med En bilberoende samhällsstruktur och dess alternativ -undersökningen. I undersökningen deltog 900 hushåll. Dessutom samlades kontrollmaterial in genom att sända ramberättelserna till Konsumentforskningscentralens 212 konsumentpanelsmedlemmar. Svarsprocenten var 34 för materialet från Centrumet för urbana och regionala studier och 46 för konsumentpanelen. Materialet analyserades med hjälp av innehållsanalys.

Enligt undersökningsdeltagarna ska det i en bra livsmiljö för vuxenhushåll finnas fungerande allmänna kommunikationsmedel och dagligvarubutiker på gångavstånd. Samtidigt bor man dock i glest bebyggda områden i lugn och ro. Undersökningsdeltagarnas önskemål kan ses till en del som motsägelsefulla, eftersom ett tätt butiks nätverk och goda allmänna kommunikationsmedel kräver ett tillräckligt stort underlag av kunder och en tät samhällsstruktur.

Undersökningsdeltagarna anser att i en god livsmiljö för barnfamiljer finns skola, dagligvarubutik och grönområden på gångavstånd från hemmet. Det var däremot inte nödvändigt att arbetsplatsen fanns i den omedelbara närheten av hemmet och man var beredd att använda mer tid till resor till och från arbetet än resor till att uträtta ärenden eller till skolan. Det önskade bostadsområdet är fridfullt, nära naturen och domineras av småhus. I en bra livsmiljö för barnfamiljer tar de vuxna kollektivt ansvaret för barn och unga.

En god livsmiljö för pensionärer är enligt undersökningsdeltagarna trygg och ofta finns den service man behöver på gångavstånd från hemmet. Tryggheten ökar med att det är rent, ordentligt belyst och det finns välskötta trottoarer. Den lämpligaste bostaden anses vara en lägenhet med inglasad balkong i ett höghus med hiss. Bra platser att bo på anses vara städer och tätortscentrum och dessas närområden, för man vill ha liv och rörelse samt service omkring sig i pensionsåldern.

Enligt undersökningen hör tre centrala saker till en god livsmiljö. För det första finns den service man utnyttjar ofta, såsom dagligvarubutiker, på gångavstånd från hemmet. För det andra finns det välfungerande allmänna kommunikationsmedel, för man vill inte vara beroende av bilen till vardags. För det tredje ska bostadsområdena ligga nära naturen, för grönområden önskas nära bostäderna.

Ämnesord: metod för empatibaserade berättelser, livsmiljö, service, boende, rörlighet, dagligvaruhandel

ABSTRACT

Koistinen Katri, Tuorila Helena

What are the characteristics of a good living environment? - Views of residents concerning environment, housing and services at different stages of their lives

This study takes the consumers' viewpoint in examining what kind of an environment would be financially, socially and functionally optimal, and what is the impact of services, particularly grocery retailing services, on the perceived environment and the everyday life of households.

This research employs the method of empathy-based stories. The research data consists of short accounts written by the respondents, for which the researcher had given instructions in the frame stories. The method of empathy-based stories was chosen as the data acquisition method in order to give the respondents the chance to freely express their ideas and opinions concerning the qualities of a good or bad living environment, without being in any way restricted by predetermined questions and answer alternatives. Furthermore, the researchers did not want the respondents to feel restricted by their present living environment when writing their accounts. The data was collected among 900 households in connection with the study "Car-dependent urban structure and its alternatives" commissioned by the Centre for Urban and Regional Studies. In addition to this, control data was collected by sending the frame stories to the 212 members of the Consumer Panel of the National Consumer Research Centre. The response rate for the material collected by the Centre for Urban and Regional Studies was 34 %, and the corresponding rate for the responses from the Consumer Panel was 46%. The data was analyzed using content analysis.

According to the respondents, a good living environment for adult households has well-functioning public transportation and grocery stores within walking distance from home. Notwithstanding this, people seem to prefer to live in loosely populated areas where they can enjoy the peace and quiet. The wishes expressed by the respondents can be considered inconsistent, as a close network of retail services and a good public transportation system require a big enough customer base and dense urban structure.

According to the respondents, the best living environment for households with children provides schools, grocery stores and green areas within walking distance from home. It was not considered necessary, however, to have your work place within walking distance, and the respondents were willing to spend time commuting to and from work, but they prefer everyday services and schools to be located within a short distance. The desired residential area is peaceful, close to nature and dominated by detached houses. In a living environment suitable for households with children, all adults take collective responsibility for the children and the young.

A good living environment for pensioner households is safe and offers the most frequented services within walking distance. The safety of the environment is increased by cleanliness, appropriate lighting, and well-kept pavements and paths. According to the respondents, the most suitable housing type for pensioners is a block of flats with a lift and glazed balconies. Suitable residential areas are the centers of towns and built-up areas and their immediate vicinity, as pensioners appreciate the company of other people and good services.

On the basis of this study, there are three key issues that define a good living environment. First of all, the most frequently used services, such as grocery retail services, need to be available within walking distance. Secondly, it is important that the area has good public transportation services as people do not want to have to depend on the use of their own car when running their everyday errands. Thirdly, a good living environment needs to be close to nature; more green areas would be appreciated in the vicinity of residential areas.

Keywords: method of empathy-based stories, living environment, services, housing, transportation, grocery retailing

ESIPUHE

Yhdyskuntarakenteen toimivuus, palveluiden sijoittuminen ja saavutettavuus sekä asumisen ympäristövälisyys ovat viime aikoina olleet runsaasti esillä julkisessa keskustelussa. Suomalaiselle yhdyskuntarakenteelle on ollut ominaista muiden länsimaiden tapaan väestön, työpaikkojen ja päivittäisten toimintojen hajautuminen kauas toisistaan. Tehdyt tutkimukset kertovat kuluttajien kokemuksista ja näkemyksistä siinä kontekstissa, jossa he arkeansa elävät: miten he kokevat olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ja miten he siinä toimivat. Tehtyjen tutkimusten perusteella ei riittävästi tiedetä, mitä kuluttajat pitäisivät hyvänä elinympäristönä ja hyvänä päivittäistavarakaupan palveluiden saavutettavuutena. Tämän ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeää, jos halutaan edistää sellaisen elinympäristön kehittymistä, joka palvelisi eri elinvaiheissa olevia kuluttajia mahdollisimman hyvin ja tarjoaisi laadukkaat puitteet päivittäisten palveluiden kohtuulliselle saavutettavuudelle.

Tutkimusta ”Päivittäistavarakaupan palvelut osana hyvää elinympäristöä – kuluttajien käsityksiä päivittäistavarakaupan sijainnista ja muista elinympäristöön vaikuttavista tekijöistä” on rahoitettu osin ympäristöklusterin painopistealueelta ”Hyvän ja terveellisen ympäristön edistäminen”. Tutkimus täydentää Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen tutkimushanketta ”Autoriippuvainen kaupunkirakenne ja sen vaihtoehdot”, erityisesti sen osahanketta ”Arjen liikkuminen ja yhdyskuntarakenne: toimintojen saavutettavuus asukkaiden näkökulmasta”.

Tutkimuksen ohjausryhmään ovat kuuluneet Katri Tulkki (pj.), Taina Nikula ja Maaret Stenström ympäristöministeriöstä, Ulla Karhu ja Martti Tolvanen työ- ja elinkeinoministeriöstä, Lasse Mitronen sekä Raine Mäntysalo Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksesta. Kuluttajatutkimuskeskus esittää parhaimmat kiitokset rahoittajalle ja ohjausryhmälle kannustavasta yhteistyöstä.

Kuluttajatutkimuskeskuksessa tutkimuksen toteuttivat erikoistutkijat Katri Koistinen ja Helena Tuorila. Tutkimusaineisto kerättiin kahdessa osassa: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen (YTK) Autoriippuvainen yhdyskuntarakenne ja sen vaihtoehdot -tutkimuksen kyselyn yhteydessä sekä Kuluttajatutkimuskeskuksen kuluttajaneelin jäseniltä. Aineiston keruussa tutkimuksessa avustivat tutkijat Vesa Kanninen ja Jenni Kuoppa YTK:sta. Lämpimät kiitokset kaikille.

Helsingissä joulukuussa 2008

Anu Raijas
vs. tutkimuspäällikkö

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen tausta	1
1.2	Raportin rakenne	3
2	TUTKIMUKSEN TAVOITE, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA VIITEKEHYS	4
2.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	4
2.2	Tutkimuksen viitekehys	4
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTO	9
3.1	Eläytymismenetelmä	9
3.2	Aineiston kerääminen	12
3.3	Aineiston analysoiminen	14
4	AIKUISELLE HYVÄ TAI HUONO ELINYMPÄRISTÖ	16
5	LAPSIPERHEELLE HYVÄ TAI HUONO ELINYMPÄRISTÖ	26
6	ELÄKELÄISELLE HYVÄ TAI HUONO ELINYMPÄRISTÖ	35
7	POHDINTA	45
7.1	Tutkimuksen toteutus	45
7.2	Tutkimustulosten tarkastelua	46
7.2.1	Yhteenvedot elämänvaiheittain	46
7.2.2	Tutkimustulosten tarkastelua teemoittain	49
	LOPUKSI	53
	LÄHTEET	54
	LIITTEET	

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Kehyskertomusten lähtökohdat	10
Taulukko 2. Tarinoiden jakautuminen aineistoittain ja kehyskertomuksittain	13
Taulukko 3. Tutkimuksen teemarunko	14

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Huoli ilmastonmuutoksesta on synnyttänyt niin maailmalla kuin Suomessakin vilkkaan ja kriittisen keskustelun elintavoista, yhdyskuntarakenteesta ja etenkin länsimaille ominaisesta kulutuskulttuurista. Global Footprint Networkin (WWF) laskelmien mukaan ruokaa, puutavaraa ja kalakantoja kulutetaan 40 prosenttia enemmän kuin maapallo pystyy tuottamaan. Suomessa luonnonvarojen kulutus on keskimääräistä suurempaa; suomalaisten ekologinen jalanjälki on maailman suurimpia. Esimerkiksi pohjoinen sijainti kasvattaa lämmitysenergian tarvetta, teollisuus kuluttaa paljon energiaa ja laajassa harvaanasutussa maassa pitkät etäisyydet ja laaja tieverkko vievät voimavaroja. Julkiseen keskusteluun ovat nousseet näkyvästi sellaiset teemat kuin hyvä yhdyskuntarakenteen, palveluiden sijoittuminen ja asumisen ympäristöystävällisyys. Jos kesän 2008 sanomalehtikirjoittelua leimasi Suomessa vilkas väittely kaupan suuryksiköiden sijoittumisperiaatteista, niin syksyä ovat värittäneet pääministerin visiot puutarhakaupunkimallista ja pientaloasumisen eduista.

Suomalaiselle yhdyskuntarakenteelle on ollut ominaista muiden länsimaiden tapaan desentralisaatio eli väestön, työpaikkojen ja eri toimintojen hajautuminen keskustojen ulkopuolelle (esim. Guy 1994; Halme 1999; Helminen, Ristimäki & Oinonen 2005; Ristimäki, Oinonen, Pitkäranta & Harju 2003). Vaikka taajamissa asuvan väestön osuus koko väestöstä on kasvanut Suomessa vuosina 1980–2000 noin 10 prosenttia ollen 80,6 prosenttia vuonna 2000, niin asukastiheys taajamissa on samaan aikaan kuitenkin laskenut (Ristimäki ym. 2003). Syynä tähän on ollut taajamien väestönkasvua nopeampi pinta-alan kasvu. Taajamat

ovat laajentuneet, minkä lisäksi etenkin kasvavilla kaupunkiseuduilla väestöä on muuttanut taajamien ulkopuolisille alueille.

Asukkaitakin voimakkaammin keskustoista ovat siirtyneet pois työpaikat. Erityisesti keskustojen ulkopuolelle ovat siirtyneet kaupan alan työpaikat. Kun Suomessa vuonna 1985 kaupan alan työpaikoista yli 40 prosenttia sijaitsi keskustoissa, niin vuonna 2000 osuus oli enää 25 prosenttia (Helminen, Ristimäki & Oinonen 2005). Vähittäiskaupan palveluita ja rakennemuutosta tarkasteltaessa voidaan havaita, että päivittäistavarakaupan alalla yhä useammat myymälät sijaitsevat autoilla helposti saavutettavissa paikoissa keskustojen ulkopuolella.

Yhdyskuntarakenteen hajautumiseen on esitetty useita syitä, muun muassa varallisuuden lisääntymisen myötä kasvaneet kulutusmahdollisuudet, mieltymys pientalomaiseen asumiseen, autoistuminen, asuntojen kalliit hinnat keskustoissa sekä maansaannin vaikeus keskustoista ja niiden läheisyydestä. Hajautuneeseen yhdyskuntarakenteeseen liittyy monia haitallisia piirteitä (esim. Virtanen 2000). Yhdyskuntarakenteen muodostuu kalliiksi ylimääräisten rakentamis- ja käyttökustannusten vuoksi. Laajoille, mutta asukastiheydeltään alhaisiksi jääville alueille ei saada palveluita, edes peruspalveluita¹ eikä kohtuullisia julkisia yhteyksiä, koska kysyntä ei riitä. Palvelut on haettava entistä

1 Yleisesti käytössä olevan määritelmän mukaan peruspalveluilla tarkoitetaan palveluja, jotka pääosin koskevat suurta määrää ihmisiä ja vaikuttavat kansalaisten jokapäiväiseen elämään ja joiden puuttuminen aiheuttaa merkittäviä ongelmia. Siten esimerkiksi päivittäistavarakaupan palvelut katsotaan peruspalveluihin kuuluvaksi. (Tuorila 2001.)

kauempaa. Käytännössä kuluttajat ovat hyvin riippuvaisia yksityisautoista ja yhä harvemmalla on esimerkiksi päivittäistavarakauppa kävelymatkan etäisyydellä (Koistinen & Väliniemi 2007; Pietala 2003). Monenlaisella lainsäädännöllä, kuten maankäyttö- ja rakennuslailla, pyritään vaikuttamaan siihen, että yhdyskuntarakenteen ei hajautuisi ja että palvelut olisivat erilaisten kuluttajaryhmien helposti saavutettavissa.

Sekä kuluttajien asumistoiveita että palveluiden saavutettavuutta² ja ostopaikanvalintaa on tarkasteltu monissa tutkimuksissa. Asuinpaikka vaikuttaa huomattavasti siihen, millaisia palveluita lähistöllä on tarjolla ja miten hyvin palvelut ovat saavutettavissa. Useat asumistoiveita kartoittaneet tutkimukset ovat kyselytutkimuksia (esim. Hirvonen et al. 2005; Strandell 2005; Tuominen et al. 2005). Myös saavutettavuutta ja kuluttajien ostopaikan valintaa on tarkasteltu monilla erilaisilla kuluttajakyselyillä (esim. Marjanen 1997a; Pitkääho, Uusitalo & Marjanen 2005; Ritakallio & Vuorehela 1998; Späre & Pulkkinen 1997; ks. myös Strandell 2005).

Kyselyt perustuvat yleensä olemassa olevaan elinympäristöön ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi kaupassa asiointia tai kaupan saavutettavuutta tutkittaessa kuluttajilta kysytään, missä ja miten he asioivat. Olemassa oleva elinympäristö ohjaa ja vaikuttaa saataviin vastauksiin. Kuluttajat ovat sopeutuneet elinympäristöönsä ja pyrkivät toimimaan parhaimmaksi katsomallaan tavalla niissä oloissa, joissa arkeaan elävät. Ulkopuolisilla rakenteilla on siis vaikutusta kuluttajien valintoihin ja toimintaan. Elämisen puitteet eivät välttämättä vastaa sitä, mitä kuluttajat eniten haluaisivat ja mikä heitä eniten miellyttäisi, vaan ne ovat sellaiset, mihin muun muassa omat taloudelliset resurssit ja työpaikan sijainti antavat mahdollisuuden. Esimerkiksi palveluita valittaessa erilaisilla tilannetekijöillä ja rajoitteilla voi olla kuluttajan mieltymyksiä suurempi vaikutus (esim. Marjanen 1997a ja b). Päivittäistavarakaupan suuryksiköi-

den markkinaosuuden kasvu ei siis välttämättä merkitse, että kuluttajat haluavat niissä entistä enemmän asioida ja että ne sijaitsevat kuluttajien mielestä hyvissä paikoissa, vaan se voi myös merkitä sitä, että elinympäristö, erilaiset tilannetekijät ja rajoitteet huomioiden kuluttajalla ei ole muuta vaihtoehtoa. Kuluttajien ajankäyttö- ja rahapanosten tiedetäänkin kasvaneen ostostenteossa ja asiointissa viimeisten vuosikymmenten aikana (Varjonen & Aalto 2005).

Laajoilla kyselytutkimuksilla saadaan muodostettua hyvä yleiskuva siitä, miten kuluttajat keskimäärin toimivat tai mitä he toivovat ja ajattelevat. Vastaajat vastaavat tutkijan tarjoamien vaihtoehtojen pohjalta, jotta vastaukset olisivat keskenään vertailukelpoisia ja aineiston tilastollinen käsittely olisi mahdollista. Kyselytutkimuksissa ei voida kuitenkaan kysyä asioista riittävän yksityiskohtaisesti, jolloin vastausten taustalla olevista syistä ja perusteista ei päästä selvilleen (Junto 2007, 8).

Tehdyt tutkimukset kertovat kuluttajien kokemuksista ja näkemyksistä siinä kontekstissa, jossa he elämäänsä ja etenkin arkeaan elävät; miten he kokevat olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ja miten he siinä toimivat. Sen sijaan tehtyjen tutkimusten perusteella ei riittävästi tiedetä, mitä kuluttajat pitäisivät hyvänä elinympäristönä ja hyvänä päivittäistavarakaupan palveluiden saavutettavuutena riippumatta siitä, missä he itse elävät ja asuvat. Tämän ymmärtämistä voi pitää keskeisenä, jos halutaan edistää sellaisen elinympäristön kehittymistä, joka palvelisi eri elämänkaaren vaiheissa olevia kuluttajia mahdollisimman hyvin ja tarjoaisi laadukkaat puitteet erilaisten palveluiden, kuten päivittäistavarakauppapalveluiden, kohtuulliselle saavutettavuudelle.

Tehtävä tutkimus on viimeinen hanke Kuluttajatutkimuskeskuksessa toteutetusta kolmivaiheisesta päivittäistavarakauppaa käsittelevästä tutkimushankekokonaisuudesta. Ensimmäisessä tutkimushankkeessa käsiteltiin päivittäistavarakaupan rakennemuutosta Suomen keskeisillä kaupunkiseuduilla vuosina 1995–2003 (Koistinen & Vesala 2006). Toisessa vaiheessa tarkasteltiin päivittäistavarakaupan alueellista tarjontaa ja saavutettavuutta (Kytö & Väliniemi 2007; Koistinen & Väliniemi 2007). Tutkimushankekokonaisuutta ovat rahoittaneet ympäristöministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö Kuluttajatutkimuskeskuksen ohella. Kolmas osahanke kuuluu Ympäristöklusterin Ekotehokas yhteiskunta -tutkimusohjelmaan.

² Saavutettavuus voidaan ymmärtää fyysisten, psyykkisten ja taloudellisten tekijöiden kokonaisuutena. Fyysiseen saavutettavuuteen vaikuttavat muun muassa etäisyys, tiestö, liikkumismahdollisuudet ja aukioloaika. Psyykkiseen saavutettavuuteen vaikuttavat palvelu, tiedot ja taidot, kulutustavat, elämäntilanne, kielitaito ja kulttuuri. Taloudelliseen saavutettavuuteen vaikuttavat hintataso, ostokustannukset, tulo- ja varallisuus, perheen rakenne ja kulutustarpeet. (Späre & Pulkkinen 1997, 7.)

1.2 Raportin rakenne

Tutkimusraportti jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa johdannon ja tutkimuksen tavoitteen määrittelyn jälkeen käydään toisen luvun lopussa läpi tutkimuksen viitekehys. Luvussa kolme esitellään aluksi tutkimuksessa käytetty tutkimusmenetelmä, eläytymismenetelmä. Tämän jälkeen kuvataan, miten tutkimuksessa käytetyt aineistot on kerätty ja analysoitu.

Raportin toisessa osassa luvuissa neljä, viisi ja kuusi esitetään aineiston analyysin tuloksena, millainen on aikuiselle, lapsiperheelle ja eläkeläiselle hyvä tai huono elinympäristö. Tulokset esitetään siten, että hyvään ja huonoon elinympäristöön liittyvät tekijät tuodaan teemoittain esiin. Toiston välttämiseksi hyviä ja huonoja elinympäristöjä ei ryhdytty kirjoittamaan kussakin kohdassa erikseen auki. Kunkin luvun lopussa tarkastellaan eläytymiskertomusten kirjoittajien taustatietojen valossa heidän antamiaan kuvauksia hyvästä tai huonosta elinympäristöstä. Kolmannessa osassa keskitytään tutkimuksen toteutuksen ja tulosten pohdintaan sekä johtopäätöksiin, jotka esitetään luvussa seitsemän. Liitteissä on eläytymiskertomusten kirjoittajien taustatiedot kehyskertomuksittain.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITE, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA VIITEKEHYS

2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin kuluttajien näkemyksiä hyvästä ja huonosta elinympäristöstä. **Tutkimuksessa tarkastellaan kuluttajien näkökulmasta, minkälainen olisi taloudellisesti, sosiaalisesti ja toiminnallisesti hyvä elinympäristö ja miten palvelut, erityisesti päivittäistavarakaupan palvelut siihen ja kotitalouksien arkielämään liittyvät.**

Tutkimuksen alakysymyksinä esitetään:

- Millainen olisi lapsitaloudelle, aikuistaloudelle ja eläkeläistaloudelle hyvä elinympäristö ja miten nämä eroavat toisistaan?
- Miten erilaiset kotitaloudet asuisivat hyvässä elinympäristössä?
- Miten työpaikat ja erilaiset julkiset ja yksityiset palvelut sijoittuisivat asuinpaikkaan nähden?
- Miten ja mistä päivittäistavarakaupan palveluita hankittaisiin?

Tutkimusaineistolla ei pyritä minkään hypoteesin testaamiseen. Sen sijaan aineistolla yritetään löytää kuluttajien toiveiden ja ajatusten taustalla olevia syitä ja perusteita heidän näkemyksilleen hyvästä elinympäristöstä siten, ettei olemassa oleva elinympäristö rajoittaisi ajatusten ja toiveiden esittämistä. Oletamme, että eläytymismenetelmää käyttäen pääsisimme kiinni ajattelun taustalla oleviin harvemmin esiin tuleviin syihin. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena onkin selvittää eläytymismenetelmän soveltuvuutta elinympäristön tutkimiseen.

2.2 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksen viitekehys koostuu yhdyskuntarakennetta ja palveluiden, erityisesti päivittäistavarakaupan, sijoittumista käsittelevistä malleista ja periaatteista. Nämä mallit ja periaatteet ovat ohjanneet yhdyskuntasuunnittelua ja palveluiden sijoittamista viime vuosikymmeninä ja niiden valossa tarkastellaan tässä tutkimuksessa kuluttajien ihanne-elinympäristökuvauksia. Erityisesti kuvauksista pyritään etsimään mahdollisia viitteitä esitettyihin malleihin ja periaatteisiin. Esimerkiksi liittyykö lapsiperheelle hyvään elinympäristöön asumisen ja palveluiden eriyttäminen tai itsepalveluperiaatteen toteuttaminen mahdollisimman monissa palveluissa.

Perinteisistä teollisuuskaupungeista saatujen huonojen kokemusten myötä ja uusien liikennevälineiden, kuten auton, kehittyessä viime vuosisadan alussa syntyi myös uusia ideoita ja ajatuksia hyvästä elinympäristöstä. Esimerkiksi Suomessakin paljon huomiota julkisessa keskustelussa saanut **puutarhakaupunkimalli** on Ebenezer Howardin teoreettinen suunnitelma vuodelta 1902³, joka syntyi vastauksena teollisuuskaupunkien ahtaaseen asumiseen ja huonoon hygieniaan. Howardin tavoitteena oli luoda yhdyskunta, jossa yhdistyisi kaupunki- ja maalaiselämän parhaat puolet. Puutarhakaupungin optimikooksi Howard esitti noin 32 000 asukasta ja tällaiset satelliittikaupungit olivat toisiinsa ja niiden keskellä sijaitsevaan suurempaan kaupun-

3 Ebenezer Howardin (1850–1928) teos "Garden Cities of Tomorrow" julkaistiin vuonna 1902 ja sitä pidetään kaupunkisuunnittelun historiassa yhtenä merkittävimpänä kirjana.

kiin (n. 58 000 asukasta) yhteydessä muun muassa hyvin rautatieyhteyksin. Puutarhakaupunkien oli tarkoitus olla melko itsenäisiä palveluiltaan ja työpaikoiltaan ja niissä tuli voida kaikenikäisten ihmisten asua. Kaupunkien välillä oli mallin mukaan yhtenäisiä vihervyöhykkeitä, joilla oli mahdollista viljellä, laiduntaa ja ulkoilla. Howardin ehdottama rakennustiheys puutarhakaupungeissa oli noin 37 rakennusta hehtaarille, joka asukastiheytenä voisi nykyajan pienempinä perhekokoina merkitä noin 100–120 asukasta hehtaarilla (Hall 1992, 31–38.). Tiheydestä huolimatta rakennusten oli tarkoitus olla pääosin erilaisia pientaloja. Suomessa varhaisimpia sovellutuksia puutarhakaupungin ideasta edustaa Helsingin Kulosaaren huvila-alue. Sittemmin tunnetuimpana suomalaisena sovellutuksena tästä voidaan pitää Espoon Tapiolaa.

Funktionalistisen kaupunkisuunnittelun ideat levisivät Ruotsista Suomeen 1920-luvun lopulla. Funktionalistisen suunnitteluperiaatteen tavoitteena oli puutarhakaupunkimallin tapaan välttää ne haitat, joita erityisesti teollisuus ja liikenne olivat aiheuttaneet sijoittuessaan vanhaan kaupunkirakenteeseen 1800-luvun lopulta lähtien. Funktionalismille on ominaista kaupungin jako funktionaalisiin vyöhykkeisiin, kuten työ-, asuin-, virkistys- ja liikennealueisiin. Ensimmäiset funktionalismin ihanteita noudattaneet asuma-alueet, Sunila Kotkan lähellä ja Olympiakylä Helsingissä, toteutettiin 1930-luvun lopulla. Sunilan alueen on arvioitu ennakoineen toisen maailmasodan jälkeen rakennettujen niin sanottujen metsälähiöiden mallia. Asuinalueiden rakenteeseen funktionalistinen kaupunkisuunnittelu vaikutti siten, ettei esimerkiksi Helsingin kantakaupungin reunoille Munkkiniemeen ja Lauttasaaren enää rakennettu umpikortteleita. Näin asuinalueisiin saatiin väljyyttä ja asuntoihin luonnonvaloa. (Jalkanen et. al. 2004, 17–18; Tiitola 2000, 43–44; ks. myös Heikkilä & Santasalo 2006, 9.)

Koska ruuan säilytysmahdollisuudet kaupunkiasunnoissa olivat vielä sodan jälkeenkin ennen jääkaappien yleistymistä varsin puutteelliset, tuoretuotteita, kuten maitoa ostettiin usein. Tiiviisti rakennetuilla kaupunkialueilla elintarvikeliikkeiden sijoittumisessa toteutettiin **liiketilän jakautumisperiaatetta**. Kyse on perinteistä pienmyymälärakennetta suosivasta periaatteesta, joka näkyy kaupunkikuvassa muun muassa niin sanottuina kivijalkamyymälöinä. Myymäläverkko oli varsin tiheä, esimerkiksi maitokauppoja saattoi olla mil-

tei joka korttelissa ja matka kotoa lähimpään maitokauppaan oli tuskin 200 metriä pidempi. Näissä myymälöissä noudatettiin tyypillisesti **palvelumyymäläperiaatetta**; myyjä antoi myyntipuheen saatelemana tiskin takaa asiakkaalle hänen pyytämänsä tuotteen. (Hankonen 1994, 230–235.)

Kaupan rationalisointitarpeiden myötä 1960-luvun lopulla erityisesti elintarvikemyymälöissä palvelumyymäläperiaatteesta siirryttiin itsepalveluun ja irtomyynnistä valmispakkauksiin. Kaupan myymäläverkko harveni, myymäläkoko kasvoi ja asiointietäisyydet kasvoivat. Autojen ja kodin kylmälaitteiden yleistyessä ostopaikka voitiin valita entistä vapaammin, jolloin ei oltu sidottuja lähinnä kotia sijaitsevaan myymälään. Lisäksi naisten työsäkäynnin lisääntyessä ei ollut mahdollista enää käyttää asiointiin aikaa yhtä paljon kuin aiemmin. **Itsepalvelumyymälät** hakeutuivat kaupunkialueilla vilkkaiden katujen varsille houkutellakseen mahdollisimman monia ohikulkijoita. Tyypillinen tällainen paikka on esimerkiksi Helsingin Munkkiniemen puistotie, jonka varrella on toiminut useita itsepalveluliikkeitä vuosien varrella (esim. Ivars 2002, 70–71). (Hankonen 1994, 230–235.)

Otto-Iivari Meurman esitti vuonna 1947 ilmeystyneessä teoksessaan Asemakaavaoppi niin sanotun **lähiöteorian**, jota on kaupunkisuunnittelijoiden piirissä pidetty eräänlaisena puutarhakaupunkiaatteen jatkeena (Tiitola 2000, 45). Hajakeskitystä ja lähiöperiaatetta oli kehitelty Yhdysvalloissa jo 1920-luvulta lähtien ja Meurman kokosi oppikirjassaan 1900-luvun alkupuolen kaavoitusideologioita ja sovitti niitä Suomen oloihin (Jalkanen et. al. 2004, 19). Lähiöteorian mukaan uusia kaupunginosia ei suunniteltu enää kiinni olemassa olevaan kaupunkirakenteeseen, vaan erillisiksi alueiksi siten, että lähiön ja aikaisemmin rakennetun kaupungin väliin jäi luonnontilainen alue. Lähiöt ajateltiin ennen kaikkea asuma-alueina, joissa oli mahdollisuus nauttia luonnonläheisyydestä, sillä lähiöiden väliin tuli jättää metsä-, viljelys- tai puistoalueita. (Herranen 1997, 123, 125; Tiitola 2000, 45) Kun monet lähiöistä käytännössä rakennettiin metsään, ryhdyttiin yleisesti puhumaan metsälähiöistä. Metsälähiöitä rakennettaessa ei pyritty eheään kaupunkitilaan, kuten katutilaan tai aukioihin, sen sijaan rakennukset sijoitettiin ympäristöön esimerkiksi yksittäisinä pistetaloina tai pitkinä ketjuina. Erityisesti 1960-luvulla lähiöt kasvoivat kooltaan ja rakennuksia ei sovitettu luontoon enää samoin kuin aikaisemmin. Rakennukset olivat suurimitta-

kaavaisia ja rakennusmassat kasvoivat. Rakentaminen sopeutui entistä enemmän tuotantojärjestelmän ehtoihin. (Hankonen 1994; Tuuri 1998; ks. myös Lindqvist 2008.)

Lähiöiden rakentaminen Suomessa 1950-luvulta alkaen määritteli asumisen ja palveluiden suhdetta uudelleen. Lähiöteoria perustui asuinalueen ja sen lähipalveluiden muodostamaan perusyksikköön, jota toistamalla kaupunkeja voitiin kasvattaa kantakaupunkien ulkopuolella. Teorian mukaan lähiössä tuli olla jalankulkuverkostoon tukeutuva monipuolinen kaupunkimainen palvelutaso ja myymälät ja asuinrakennukset sijoittuvat toisistaan erilleen eri rakennuksiin.

Helsingin kauppakamari laati 1950-luvun lopulla normit palveluiden sijoittamiseksi asuinlähiöihin. Etäisyys lähimpään elintarvikeliikkeeseen sai olla enintään 250 metriä. Sen sijaan muita harvemmin tarvittavia tuotteita myyviä liikkeitä ei kannattanut näin sijoittaa. Koska lähiöiden haluttiin olevan palveiltaan mahdollisimman omavaraisia, ehdotettiin **ostoskeskusperiaatteen** eli niin sanotun myymäläkeskityksen toteuttamista. Lähiöiden palvelut keskitettiin siis ostoskeskuksiin⁴, jotka Helsingin kauppakamarin vuonna 1958 antaman lausunnon mukaan tuli sijoittaa ”asuinlähiön liikenteelliseen polttopisteeseen, sillä liikennevirtaus on ostoskeskuksen tärkein edellytys”. Joitain yksittäisiä liikkeitä, kuten pieniä elintarvikeliikkeitä tai kampaamoita, saattoi toimia myös lähiöiden asuin kerrostalojen kivijaloissa. (Hankonen 1994, 249–251.)

Erikokoisille lähiöille luotiin omat tyyppiostoskeskuksensa ja periaatteena oli, että mitä suurempi lähiö, sitä monipuolisemmat palvelut ostoskeskukseen järjestettiin. Ostoskeskuksiin toivottiin sijoittuvan myös julkisia palveluita, kuten neuvola tai kirjasto. Kauppa oli tyytyväinen myymälätilojen sijoittumiseen ostoskeskuksiin, sillä niihin oli helpompi suunnitella ja toteuttaa myymälätilat kuin asuin kerrostalojen pohjakerroksiin. Samalla ratkaisu edisti kerrostalojen rungon standardointia, kun pohjakerroksen tilat voitiin käyttää muihin tarkoituksiin. (Hankonen 1994, 237). Kaikkiin lähiöihin ei ostoskeskuksia kuitenkaan raken-

nettu ja siksi osassa lähiöistä palvelut jäivät varsin puutteellisiksi.

Pääasiassa jalankulkuun perustuneet ostoskeskukset edustivat lähinnä pienimittakaavaista hajakeskitystä. Kauppa kuitenkin halusi jatkaa hajakeskitystä lähinnä ruotsalaisia ja yhdysvaltalaisia esimerkkejä seuraamalla entistä suurempiin yksiköihin ja palveluun etenkin autoilevia asiakkaita. Kaupan sijoittumistavoitteiden ja yhdyskuntasuunnittelun tavoitteiden välille alkoi muodostua ristiriitaa. Kun yhdyskuntasuunnittelijat mitoitivat lähiöiden palveluita pääasiassa kävelyetäisyydellä olevan ostovoiman mukaan, kauppa pyrki keskittämään palveluitaan entistä suurempiin yksiköihin ja huomioimaan erityisesti autoilevat asiakkaat. Kauppa siis halusi entistä funktionalisempaa vähittäismyyntitilaa, automarketteja, joihin ei kohdistunut samanlaisia ulkonäkövaatimuksia kuin tiiviiseen kaupunkirakentamiseen ja joita ei tarvinnut sijoittaa asutuksen keskelle. (Hankonen 1994, 242–243, 262.)

1970- ja 1980-luvuilla lähiöiden rakentaminen jatkui, mutta kaupunkisuunnittelussa ryhdyttiin entistä enemmän kiinnittämään huomiota kaupunkiseutujen kasvun mukanaan tuomiin ongelmiin, kuten liikenteen lisääntymiseen. Samalla alkoi keskustelu yhdyskuntarakenteen **tiivistämisen** ja **eheyttämisen** tarpeista ja keinoista. Muun muassa Helsingin seudulla kaupunkirakennetta pyrittiin jo 1970-luvulla eheyttämään kohdistamalla rakentaminen raideliikenteen varteen ja aluekeskuksiin. Yhdyskuntarakennetta pyrittiin tiivistämään myös etsimällä kantakaupungista sopivia paikkoja uudisrakentamiselle (Herranen 1997, 127, 215; Tiitola 2000, 46).

Kauppan suuryksiköitymistä ja **liikenneperustaista sijoittumista** viitoitti Leppävaaran Maximarket aloittaessaan toimintansa 1970 ensimmäisenä automarkettina Suomessa. Automarketteja, myöhemmin hypermarketteja, on sijoittunut kaupunkialueilla sekä aluekeskusten yhteyteen että vilkasliikenteisiin risteyspaikoihin puhtaasti liikenneperustaisesti. Näitä pelloille rakennettuja yleensä pellillä verhoiltuja myymälöitä on kansan suussa nimitetty ”peltomarketeiksi”. Hypermarketteja on onnistuttu myös sijoittamaan kaupunkien keskustoihin, josta esimerkkinä on Citymarket Keravalla.

1980-luvulla asuinalueiden ilme alkoi moninaistua, kun erilaisia pien-, pari- ja ketjutaloja, pienkerrostaloja sekä terassitaloja ryhdyttiin rakentamaan olemassa olevien alueiden ja palveluiden

4 Ostoskeskus muodostuu yhdestä tai useammasta liikkerakennuksesta, joissa myymälät yleensä avautuvat ulkotilaan. Ostoskeskuksessa on vähintään viisi myymälää ja ostoskeskuksen pinta-ala on yleensä alle 5000 h-m². (Kauppa 2010 2006, 112)

yhteyteen. Tuotannon määrät olivat kuitenkin selvästi vähäisempiä kuin, mitä aluerakentamisen voimakkaimpina vuosina 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa oli ollut, kun monet lähiöt saivat alkunsa. Myös kauppakeskusten⁵ rakentaminen alkoi Suomessa 1980-luvulla. Ensimmäiset kaupakeskukset rakennettiin kaupunkien keskustaani, kuten Forum Helsinkiin, Hansakortteli Turkuun ja Koskikeskus Tampereelle. 1980-luvun lopun nousukauden vauhdittamana tuli julki lukuisia uusia kauppakeskus- ja kauppakeskus-vapaa-ajan-keskussuunnitelmia, joista osa sijoittui kaupunkikeskustojen ulkopuolelle. Ensimmäinen keskustan ulkopuolinen kauppakeskus oli kauppakeskus Zeppelin Oulun lähellä Kempeleellä. 1990-luvun alun laman myötä osa hankesuunnitelmista kariutui. (Koistinen 2006, 109–110.)

1990-luvulla ja 2000-luvulla kaupunkialueiden asuntorakentamiskohteille on ollut ominaista entistä kaupunkimaisempi ja osin myös laadukkaampi rakentaminen. Umpikortteleita on suunniteltu ja katutilaa pohdittu, sekä aukioita, toreja ja puistoja toteutettu. Erityisen huomion kohteena ovat olleet kaupunkien keskustat. Kaupunkien keskustoja on ryhdytty aktiivisesti kehittämään erityisesti kaupunkien reunoilla tapahtuneiden muutosten vuoksi.

Kaupungin laajenemista markkinavoimien vaikutuksesta ympäröiville, aiemmin maatalouskäytössä olleille alueille nimitetään englanninkielellä termillä **urban sprawl**. Ilmiö näkyy Suomessa muun muassa kehä- ja ohitusteiden varsille viime vuosina nousseina lukuisina kaupan suuryksiköinä, kuten hypermarketteina, hypermarketkeskuksina⁶ ja kauppakeskuksina sekä erilaisina työpaikkakeskittyminä. Lisäksi reuna-alueille on rakennettu

5 Kauppakeskus muodostuu liikerakennuksesta, jossa myymälät ja palvelut avautuvat sisäänpäin käytäville tai keskusaukiolle. Vuokrattavan liiketilan määrä on yleensä vähintään 5 000 h-m². Kauppakeskuksessa on vähintään 10 myymälää, joista yksi tai useampi on ankuri- tai veturiyritys, osa avainyrittäjiä ja osa muita myymälöitä tai palveluita. Palvelut voivat olla joko kaupallisia tai julkisia. Yksittäisen ankuriyrittäjän osuus liiketilan kokonaismäärästä ei ylitä 50:tä prosenttia. Kauppakeskuksella on yhteinen johto ja markkinointi. (Kauppa 2010 2006, 112.)

6 Hypermarketkeskus muodostuu yhdestä liikerakennuksesta, jossa on hypermarket ja vähintään 10 muuta myymälää tai palvelua, kuten kampaamo, apteekki, Alko ja kahvila. Ne kaikki aukeavat katetulle käytävälle. Hypermarketin osuus on yli 50 prosenttia liiketilan kokonaismäärästä. Hypermarketkeskus toimii tavallisesti yhdessä tasossa. (Kauppa 2010 2006, 112.)

lukuisia uusia pientaloalueita. (Andersson 1996; Riipinen et. al. 2001) Näiltä monesti ilman lähipalveluita olevilta pientaloalueilta asukkaat hakeutuvat reuna-alueiden uusiin, autolla helposti saavutettaviin kaupan keskittymiin. Hypermarketkeskuksista ja kauppakeskuksista onkin muodostunut monille kotitalouksille vakituisia asiointipaikkoja, joista haetaan niin päivittäistavarat, erikoistavarat kuin monet palvelut. Katetut ja ympärivuoden lämpimät tilat houkuttelevat kuluttajia myös vapaa-ajanviettoon **shoppailun** merkeissä. Hypermarketkeskukset muistuttavat palveluvalikoimiltaan jossain määrin lähiöiden ostoskeskuksia, mutta ne sijoittuvat harvoin asutuksen yhteyteen, kuten ostoskeskukset.

Kauppakeskuksen alkuperäistä ideaa kehäteiden varsille rakennetut kulutuskeitaat eivät kuitenkaan täysin toteuta. Kauppakeskusten ja ostoskeskusten historia juontaa Yhdysvaltoihin. **Suburbaniisaatio**, lähiöityminen alkoi siellä jo 1930-luvulla, jolloin Yhdysvaltain liittovaltio ja osavaltiot taloudellisella tuella avustivat perheiden muuttoa ja omakotitalojen rakentamista lähiöihin. Lähiöiden autoilevia asukkaita varten piti kehittää palveluita, jolloin saivat alkunsa suuret seudulliset kauppakeskukset. Kauppakeskusten kehittäjänä tunnettu Victor Gruen suunnitteli kauppakeskuksen palvelemaan esikaupunkialueiden kunnallisia, kulttuurisia ja sosiaalisia tarpeita. Kauppakeskusten oli tarkoitus tarjota esikaupunkialueella ihmisille palveluita, jotka olivat tyypillisesti kaupunkikeskustoissa saatavilla. Kauppakeskus tuli sijoittaa asuntojen, toimistorakennusten ja muiden toimintojen viereen ja luoda sen avulla ytimiä esikaupunkialueille. Kauppakeskus ei ollut vain kaupapaikka vaan siellä oli tarkoitus viettää vapaa-aikaa monella tapaa myös myymälöiden aukioloaikojen ulkopuolella. (Gruen & Smith 1960; Gruen 1965; Hankonen 1994, 249; Koistinen 2006, 18; Kowinski 1985.)

Suhtautuminen keskustojen ulkopuolisiin kaupan suuryksiköihin on muuttunut Suomessa kriittisemmäksi. Vuonna 2000 kokonaisuudessaan voimaan astuneessa maankäyttö- ja rakennuslaissa kaupan suuryksiköiden sijainnin ohjaus tehostui. Lain tavoitteena on vahvistaa kaupunkien keskustoja monipuolisina palvelukeskuksina ja turvata kohtuulliset päivittäistavarakaupan palvelut asuinalueilla. Lain mukaan (pykälä 58) ”vähittäiskaupan suuryksikköä ei saa sijoittaa maakunta- tai yleiskaavan keskustatoiminnoille tarkoitettua alueen

ulkopuolelle, ellei alue ole asemakaavassa erityisesti osoitettu tätä tarkoitusta varten”. (Koistinen 2006, 19, 107–113.)

Kaupunkiseutujen uudelle tilalliselle järjestykselle on ollut ominaista autoriippuvaisuuden kasvu. Ilmastonmuutoksesta käytävässä keskustelussa keskeisiksi teemoiksi ovatkin nousseet liikennemäärän kasvu ja sen mukanaan tuomat ongelmat sekä **yhdyskuntarakenteen eheyttämisen** tarve. Eheyttäminen voidaan ymmärtää yhdyskuntien kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi, joka nojaa vahvasti jo olemassa oleviin voimavaroihin (väestö, työpaikat, yritykset, rakennuskanta, infrastruktuuri). Eheyttävässä suunnittelussa tavoitteena on suunnata yhdyskunnan kasvu olemassa olevan yhdyskuntarakenteen sisälle, kiinteästi sen jatkumoksi tai erilliseksi tiiviiksi satelliitti-yhdyskunniksi. Kaikissa vaihtoehdoissa pyritään toteuttamaan joukkoliikenteeseen tukeutuvaa yhdyskuntarakennetta. (Rönkä et. al. 2000.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTO

3.1 Eläytymismenetelmä

Tutkimus toteutetaan eläytymismenetelmää soveltaen. Eläytymismenetelmä soveltuu hyvin tähän tutkimukseen, sillä tavoitteena on saada tietoa kansalaisten hyväksi kokemasta päivittäistavara- ja palveluiden sijoittumisesta osana hyvää elinympäristöä. Eläytymismenetelmä valittiin tutkimuksen aineistohankintamenetelmäksi siksi, ettei haluttu ohjata ja rajoittaa tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä saatavaa informaatiota ennalta laadituilla kysymyksillä. Eläytymismenetelmä tarjoaa suhteellisen luonnollisen tilanteen mahdollisimman monipuolisen tutkimusaineiston tuottamiseen.

Eläytymismenetelmä on nimityksenä vapaa suomen-englanninkielisestä Role Playing -nimityksestä. Menetelmä on tiedonhankintamenetelmänä melko uusi. Alkujaan sitä on käytetty laboratoriokokeen osana. Nykyisen käytön lähtökohtana on kuitenkin laboratoriokokeisiin kohdistunut kritiikki. Kun laboratoriokokeissa pyritään rajoittamaan koehenkilöiden toimintaa, voi eläytymismenetelmässä tutkimuksen kohdehenkilö toimia aktiivisena ja ajattelevana olentona. (Käyhkö 2007, 116.)

Eläytymismenetelmää on käytetty Suomessa etenkin sosiaalitutkimuksessa sosiologian ja sosiaalipsykologian piirissä (Eskola 1997; Saaranen & Eskola 2003). Suomessa eläytymismenetelmäkokeilut käynnistyivät 1980-luvun alkupuolella. Vuosien aikana menetelmä on vakiinnuttanut paikkansa eräänä mahdollisena tiedonhankintamenetelmänä muiden joukossa. Eläytymismenetelmän juuret ovat angloamerikkalaisessa kirjallisuudessa,

mutta sen viime vuosien kehitystyö on tapahtunut nimenomaan Suomessa. (Eskola 2007, 73.)⁷

Yhdyskuntarakenteen, kaupan alan ja kulutuksen (esim. Timonen 1992) tutkimuksessa menetelmää on käytetty vähemmän. Menetelmällä saadaan kuitenkin sellaista ensikäden tietoa kuluttajien ajatuksista, mitä muilla enemmän käytetyillä menetelmillä, kuten kyselyillä ja haastatteluilla, ei voida saada. Tutkimuksella on siis mahdollisuus tuottaa uutta tietoa kuluttajien näkökulmasta yhdyskuntarakenteen ja erityisesti vähittäiskaupan palveluiden kehittämistä ajatellen.

Eläytymismenetelmällä tutkimusaineiston keräämisen keinona tarkoitetaan lyhyiden tarinoiden kirjoittamista tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Tutkimushenkilöille annetaan kehyskertomus, jonka antamien mielikuvien mukaan he kirjoittavat pienen tarinan. Tarinoissa kirjoittaja mielikuvituksellaan vie kehyskertomuksessa esitetyt tilanteet eteenpäin tai kuvaa, mitä on täytyntä tai voinut tapahtua ennen kehyskertomuksessa esitettyä tilannetta. Eläytymismenetelmän yhtenä perusajatuksena on, että kertomusten kirjoittajien katsotaan kykenevän havaitsemaan, erittelemään ja tulkitsemaan erilaisia tilanteita. Eläytymismenetelmäkertomukset eivät välttämättä ole kuvauksia todellisuudesta, vaan mahdollisia kertomuksia siitä, mikä saattaa toteutua ja mitä eri asiat merkitsevät. Eläytymismenetelmäkertomuksissa tulee esiin,

⁷ Jari Eskolalla on keskeinen rooli useimmissa eläytymismenetelmästä kirjoitetuissa käsikirjoissa ja oppaissa.

mitä kertomusten kirjoittajat ajattelevat kyseisestä aiheesta. (Eskola 2007, 71.)⁸

Eläytymismenetelmässä hyödynnetään kokeellisen tutkimuksen logiikkaa. Olennaista menetelmän käytössä on kehyskertomusten variointi, eli samasta peruskehyskertomuksesta on ainakin kaksi versiota, jotka poikkeavat jonkin keskeisen seikan suhteen muun tarinan jäädessä ennalleen. Eläytymismenetelmässä on keskeistä juuri tämän vaihtelun vaikutuksen selvittäminen: mikä tarinoissa muuttuu, kun kehyskertomuksessa muutetaan jotain keskeistä elementtiä. Variointi erottaa eläytymismenetelmän monesta muusta tiedonhankintamenetelmästä ja korostaa samalla menetelmän erityistä luonnetta. Kirjoitetut kertomukset itsessään ovat mielenkiintoisia, mutta vasta variaation vaikutuksen selvittäminen tuo esiin menetelmän tarjoamat tutkittavan ilmiön erityispiirteet. Näin eläytymismenetelmäaineistot voi analysoida ikään kuin kahteen kertaan. Ensin kertomuksia analysoidaan kuin mitä tahansa laadullista aineistoa, mutta sitten huomio kiinnitetään variaatioon ja sen tuomiin muutoksiin aineistossa. (Eskola 2007, 72.) Kehyskertomusten variaoinnissa on tärkeä huomata, että vaikka kehyskertomuksissa mekaanisesti varioidaankin jotain tiettyä seikkaa ja pidetään muut seikat näennäisesti samoina, eivät tarinan muut elementit silti pysy vakioina. Kun kehyskertomuksen yhtä elementtiä muutetaan, saavat tarinan muutkin osat uuden merkityksen, koska tilanteen logiikka on toinen.

Kehyskertomuksia on tavallisesti kahdesta neljään, mutta tässä tutkimuksessa käytetään kuutta kehystarinaa. Kehyskertomuksissa variointi liittyy elämänvaiheeseen/perhetilanteeseen sekä elinympäristön laatuun (hyvä tai huono elinympäristö).

⁸ Eläytymismenetelmässä on kaksi eri vaihtoehtoa. Passiivisessa muodossa tutkimushenkilöille kuvataan jokin tilanne ja he kirjoittavat tarinan saamiensa ohjeiden perusteella, kuten nyt käsillä olevassa tutkimuksessa. Aktiivisessa muodossa tutkimushenkilöille kuvataan jokin tilanne ja määritellään heidän roolinsa siinä. Tarina etenee henkilöiden tilanteesta tekemien tulkintojen kautta eräänlaisena roolileikkinä. Henkilöt esittävät tilanteen keksien itse vuorosanat ja tilanteen kulun. (Eskola & Suoranta 1998, 111–118.)

Varioinnilla selviää, minkälainen yhteys eri elämänkaaren vaiheilla on käsityksiin hyvästä elinympäristöstä ja siihen liittyvistä palveluista. Yhteensä tutkimuksessa käytetään kuutta erilaista kehystarinaravariaatiota, joiden lähtötilanne esitetään taulukossa 1.

Taulukko 1. Kehyskertomusten lähtökohdat.

	Hyvä elinympäristö	Huono elinympäristö
Aikuistaloudet	1	2
Lapsiperheet	3	4
Eläkeläistaloudet	5	6

Kahdessa ensimmäisessä kehyskertomuksessa tutkimushenkilöitä pyydettiin eläytymään tilanteeseen aikuisena työssäkäyvänä henkilönä, joka asuu puolisonsa kanssa. Seuraavassa kahdessa tarinassa tutkimushenkilöitä pyydettiin eläytymään tilanteeseen perheellisinä henkilöinä, jolla on yksi alle kouluikäinen lapsi ja yksi yläastetta käyvä lapsi. Viimeisissä kahdessa kertomuksessa tutkimushenkilöiden haluttiin eläytyvän tilanteeseen eläkkeelle jääneenä, yli 60-vuotiaana yksinasuvana henkilönä.

Tutkimuksessa käytetyt kehyskertomukset olivat seuraavat:

KEHYSTARINA 1

*Kuvittele, että olet aikuinen työssäkäyvä henkilö ja asut puolisesi kanssa. Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita kuvaus, millainen on mielestäsi **aikuiselle hyvää elinympäristöä ja millaisia mahdollisuuksia se tarjoaa**. Kuvittele ihanneelinympäristö ja mieti esimerkiksi, miten asut hyvässä elinympäristössä ja miten palvelut (julkiset ja yksityiset), työpaikkasi, harrastuspaikat ja virkistysalueet/viheralueet sijoittuvat kotiisi nähden. Kuvaile erityisesti, miten työssäkäyvänä aikuisena hankit päivittäistavaroita hyvässä elinympäristössä ja millaisia muita usein tarvitsemasi palveluita voit hankkia päivittäistavarapalveluiden yhteydessä.*

KEHYSTARINA 2

*Kuvittele, että olet aikuinen työssäkäyvä henkilö ja asut puolisosi kanssa. Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita kuvaus, millainen olisi mielestäsi **aikuiselle huono elinympäristö ja millaisia rajoitteita se asettaisi**. Kuvittele huono elinympäristö ja mieti esimerkiksi, miten asut huonossa elinympäristössä ja miten erilaiset palvelut (julkiset ja yksityiset), työpaikkasi, harrastuspaikat ja virkistysalueet/viheralueet sijoittuvat kotiisi nähden. Kuvaile erityisesti, miten työssäkäyvänä aikuisena hankit päivittäistavaroita huonossa elinympäristössä ja millaisia muita usein tarvitsemiasi palveluita et pysty hankkimaan päivittäistavarapalveluiden yhteydessä.*

KEHYSTARINA 3

*Kuvittele, että olet perheellinen ja sinulla on yksi alle kouluikäinen lapsi ja yksi yläastetta käyvä lapsi. Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita kuvaus, millainen on mielestäsi **perheelliselle hyvä elinympäristö ja millaisia mahdollisuuksia se tarjoaa**. Kuvittele ihanne-elinympäristö ja mieti esimerkiksi, miten asut hyvässä elinympäristössä ja miten palvelut (julkiset ja yksityiset), työpaikkasi, koulut ja päiväkodit, harrastuspaikat ja virkistysalueet/viheralueet sijoittuvat kotiisi nähden. Kuvaile erityisesti, miten perheellisenä hankit päivittäistavaroita hyvässä elinympäristössä ja millaisia muita usein tarvitsemiasi palveluita voit hankkia päivittäistavarapalveluiden yhteydessä.*

KEHYSTARINA 4

*Kuvittele, että olet perheellinen ja sinulla on yksi alle kouluikäinen lapsi ja yksi yläastetta käyvä lapsi. Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita kuvaus, millainen olisi mielestäsi **perheelliselle huono elinympäristö ja millaisia rajoitteita se asettaisi**. Kuvittele huono elinympäristö ja mieti esimerkiksi, miten asut huonossa elinympäristössä ja miten erilaiset palvelut (julkiset ja yksityiset), työpaikkasi, koulut ja päiväkodit, harrastuspaikat ja virkistysalueet/viheralueet sijoittuvat kotiisi nähden. Kuvaile erityisesti, miten perheellisenä hankit päivittäistavaroita huonossa elinympäristössä ja millaisia muita usein tarvitsemiasi palveluita et pysty hankkimaan päivittäistavarapalveluiden yhteydessä.*

KEHYSTARINA 5

*Kuvittele, että olet jäänyt eläkkeelle, olet yli 60-vuotias ja asut yksin. Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita kuvaus, millainen on mielestäsi **eläkeläiselle hyvä elinympäristö ja millaisia mahdollisuuksia se tarjoaa**. Kuvittele ihanne-elinympäristö ja mieti esimerkiksi, miten asut hyvässä elinympäristössä ja miten palvelut (julkiset ja yksityiset), harrastuspaikat ja virkistysalueet/viheralueet sijoittuvat kotiisi nähden. Kuvaile erityisesti, miten eläkeläisenä hankit päivittäistavaroita hyvässä elinympäristössä ja millaisia muita usein tarvitsemiasi palveluita voit hankkia päivittäistavarapalveluiden yhteydessä.*

KEHYSTARINA 6

*Kuvittele, että olet jäänyt eläkkeelle, olet yli 60-vuotias ja asut yksin. Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita kuvaus, millainen olisi mielestäsi **eläkeläiselle huono elinympäristö ja millaisia rajoitteita se asettaisi**. Kuvittele huono elinympäristö ja mieti esimerkiksi, miten asut huonossa elinympäristössä ja miten erilaiset palvelut (julkiset ja yksityiset), harrastuspaikat ja virkistysalueet/viheralueet sijoittuvat kotiisi nähden. Kuvaile erityisesti, miten eläkeläisenä hankit päivittäistavaroita huonossa elinympäristössä ja millaisia muita usein tarvitsemiasi palveluita et pysty hankkimaan päivittäistavarapalveluiden yhteydessä.*

Edellä esiteltyjen kehyskertomusten varioinnilla muodostetaan käsitys siitä, minkälainen on hyvä tai huono elinympäristö, miten ja minkälaiset palvelut tällaiseen elinympäristöön liittyvät ja miten elämänvaihe vaikuttaa näihin näkemyksiin. Menetelmän vahvuutena pidetään sitä, että se ei kahlitse kuluttajaa olemassa olevaan elinympäristöön ja sen mahdollisesti asettamiin rajoitteisiin. Sen sijaan kuluttaja voi vapaasti eläytyä, käyttää mielikuvitustaan, tuoda esiin omia ajatuksiaan ja toiveitaan, sekä selittää mitä erilaiset asiat merkitsevät. Kun esitystapa on kirjallinen, kuluttaja voi rauhassa kehitellä ajatuksiaan, harkita asioita ja kertoa niistä omaehtoisesti muiden toiveista ja ajatuksista välittämättä tai häiriintymättä. Häntä ei pakoteta ilmaisemaan näkemyksiään ennakkoon määrättyllä tavalla, kuten kyselylomakkeeseen vastatessa.

Tutkimushenkilöille pyrittiin antamaan lyhyet, mutta silti riittävän virikkeelliset kehyskertomukset. Kehyskertomuksista karsittiin kaikki epäolen-

nainen ja keskityttiin tärkeimpiin seikkoihin. Tämällisillä kehystomuksilla pyrittiin välttämään se vaara, että tarinan kirjoittaja ryhtyy tutkimuksen tekijöiden sijaan varioimaan tarinaa. Pitkissä kehystomuksissa ongelmia aiheuttaa helposti yksityiskohtien runsaus, jolloin kertomusten kirjoittajat ikään kuin vastaavat kehystarinan sisään piilotettuihin kysymyksiin ja unohtavat oman vapaan ajattelunsa tarinoita kirjoittaessaan. Mitä enemmän kehystarina tarjoaa kirjoittajalle erilaisia vihjeitä, sitä todennäköisempää on myös, että kirjoittajat kirjoittavat aivan eri asioista (Eskola & Suoranta 1998, 114).

Kehystomuksien toimivuutta testattiin pienelle tutkimushenkilöiden joukolle ennen varsinaista aineistonkeruuta. Eläytymismenetelmäosiota testattiin samassa yhteydessä, kun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus (YTK) testasi kyselylomakettaan. Pilottikysely lähetettiin 172 taloudelle ja kahdeksan taloutta vastasi eläytymismenetelmäosioon (vastausprosentti 4,7 %). Testauksen perusteella kehystomuksiin tehdyt muutokset eivät kohdistuneet niinkään niiden sisältöön vaan enemmänkin kieliasuun. Vähäisen vastausprosentin perusteella varsinaisen aineistonkeruun kohdejoukkoa suurennettiin.

3.2 Aineiston kerääminen

Eskolan (2007, 75) mukaan eläytymismenetelmäkertomusten kirjoittaminen edellyttää kertomuksen kirjoittajalta niin paljon paneutumista, että samassa tilanteessa ei kannata kiinnittää huomiota mihinkään muuhun. Tilanteeseen eläytymiselle ja kirjoittamiselle pitää olla oma tilanteensa ja riittävästi aikaa. Esimerkiksi kyselylomakkeeseen vastaaminen on normaalisti niin paljon yksinkertaisempaa, että lomakkeen loppuun liitetty kehystarina tuottaa pääsääntöisesti niukkoja kertomuksia, jos sellaista edes muistetaan ja jaksetaan kirjoittaa. Siirtyminen vastausvaihtoehtojen rastittamisesta luovaan kirjoittamiseen ei suju hetkessä. Tämän vuoksi kehystomusten liittämistä postikyselyn osaksi ei suositella, eikä se pääsääntöisesti tuota hyvää tulosta, vaan vastausprosentti jää alhaiseksi.

Tässä tapauksessa kehystomukset lähetettiin tutkimushenkilöille kuitenkin Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen (YTK) Autoriippuvainen yhdyskuntarakenne ja sen vaihtoehdot -tutkimuksen kyselyn yhtey-

dessä. Yhteispostitukseen päädyttiin, koska aineiston analysoinnin kannalta on hyötyä siitä, että Kuluttajatutkimuskeskuksella on käytettävissään YTK:n monipuolisia taustatietoja kertomusten kirjoittajista antava kyselylomakeaineisto. Toisena perusteena oli, että varsinainen kysely lähetettiin noin 5 400 talouteen, joten vähäinenskin vastausprosentti tulee tuottamaan riittävän aineiston laadulliseen tutkimusmenetelmään. Kolmantena perusteena oli säästö postituskuluissa. Kysely ja kehystarina olivat myös aihepiireiltään erilaisia. Kyselyssä keskityttiin liikkumiseen, kun taas kehystomuksissa hyvään elinympäristöön laajemmasta näkökulmasta. Kyse ei ollut siis saman asian pyörittelystä eri näkökulmista.

Autoriippuvainen yhdyskuntarakenne ja sen vaihtoehdot -tutkimuksen kyselyn kohdepaikkakuntina olivat: Lohja, Mäntsälä, Hämeenlinna, Lahti/Hollola/Nastola, Mikkeli, Lappeenranta, Jyväskylä/Jyväskylän maalaiskunta, Kuopio, Kokkola. Kyselyn yhteydessä kehystomuksia lähetettiin yhteensä 900 kotitaloudelle niin, että kukin kuudesta kehystomuksesta lähetettiin 150 kotitaloudelle. Kehystomusten postitusta varten asetettiin seuraavat ehdot:

- Kehystomukset 1 ja 2 tuli lähettää kotitalouksille, jotka täyttävät seuraavan ehdon: Kotitalouden jäsenten ikä 18–60 vuotta eli kertomuksen kirjoittajan ikä 18–60 vuotta.
- Kehystomukset 3 ja 4 tuli lähettää kotitalouksille, jotka täyttävät seuraavan ehdon: Kotitalouteen tulee kuulua yksi tai kaksi 18–45-vuotiasta henkilöä. Lisäksi kotitalouteen voi kuulua myös lapsia. Kertomuksen kirjoittajan ikä siis 18–45 vuotta.
- Kehystomukset 5 ja 6 tulisi lähettää kotitalouksille, jotka täyttävät seuraavan ehdon: Kotitalouteen tulee kuulua yksi tai kaksi 40–60-vuotiasta henkilöä. Lisäksi kotitalouteen voi kuulua muun ikäisiä henkilöitä. Kertomuksen kirjoittajan ikä siis 40–60 vuotta.

Edellä mainittuja postitusperiaatteita noudattamalla pyrittiin siihen, että kertomuksen kirjoittajan olisi luontevaa eläytyä annettuun tilanteeseen. Esimerkiksi eläkeiässä olevan ei pyydetty eläytymään lapsiperheen tilanteeseen.

YTK:n kyselyn yhteydessä saataville kertomuksille kerättiin kontrolliaineisto lähettämällä kehystomukset Kuluttajatutkimuskeskuksen Kulut-

Taulukko 2. Tarinoiden jakautuminen aineistoittain ja kehyskertomuksittain.

Kehystarinan numero							
	1	2	3	4	5	6	Yhteensä
YTK	34	28	22	26	56	46	212
Kuluttajapaneeli	18	16	16	10	19	19	98
Yhteensä	52	44	38	36	75	65	310

tajapaneelin⁹ jäsenille. Näin pyrittiin selvittämään, kuinka paljon vastausprosenttiin vaikuttaa laaja kysely eläytymismenetelmätehtävän yhteydessä. Samalla voitiin havainnoida, onko kertomuksissa eroja keruutavasta ja vastaajan asuinpaikasta riippuen.

Kontrolliaineisto kerättiin lähettämällä kehyskertomukset yhteensä 212 Kuluttajapaneelin jäsenelle Helsingin, Joensuun, Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Turun seuduilla. Kehyskertomukset 1 ja 2 lähetettiin molemmat 36 panelistille ja kehyskertomukset 3–6 kukin 35 panelistille. Panelistien valintaehdot olivat samat kuin YTK:n kyselyn yhteydessä (ks. edellä). Kehyskertomusten yhteydessä panelisteilta kerättiin tarinan analysoinnissa tarpeellisiksi koettuja taustatietoja. Nämä taustatiedot selviävät liitteestä 1. Vastaavat YTK:n kyselyn yhteydessä kertomuksen kirjoittaneiden taustatiedot selviävät liitteestä 2.

Molemmat aineistot kerättiin helmikuussa 2008 ja molemmissa aineistonkeruutapauksissa kertomusten kirjoittajat saivat A4-paperiarkin kokoisin monisteen, jonka ylälaitaan kehystarina oli kirjoitettu. Tutkimushenkilöt saivat kirjoittaa tarinansa kehystarinan perään tai erilliselle paperille. Kuluttajapaneelisteille annettiin mahdollisuus lähettää tarinansa myös sähköpostilla tutkijalle.

Kehyskertomusten mukaan kirjoitettuja kertomuksia saatiin yhteensä 309 kpl. YTK:n kyselyn yhteydessä kerättyjä kertomuksia saatiin 212 kpl ja Kuluttajapaneelin jäseniltä saatiin 98 tarinaa. Yksityiskohtaisemmat tiedot tarinoiden jakautumisesta aineistoittain ja kertomuksittain selviävät taulukosta 2. Kuluttajapaneelistiaineiston vastauspro-

sentti on 46 ja YTK:n aineiston 34. Vastausprosentit erosivat yllättävän vähän toisistaan huomioiden aineistojen erilainen keruutapa. Vastausprosentteja voidaan kokonaisuudessaan pitää hyvinä, sillä jo nämä määrät tuottivat tutkimuksen toteuttamiseksi riittävän määrän aineistoa.

YTK:n kyselyn yhteydessä tarinan kirjoittaneiden tekstit eivät pituudeltaan tai sisällöltään juurikaan eroa kuluttajapanelistien kirjoittamista kertomuksista. Suurin osa kaikista tarinan kirjoittajista on kirjoitusten sisällön perusteella paneutunut tehtävään ja pohtinut hyvään tai huonoon elinympäristöön liittyviä tekijöitä. Annettua tehtävänantoa on noudatettu kuuliaisesti. Tarinoiden kirjoittajista hyvin pieni osa näyttää suhtautuneen välinpitämättömästi annettuun tehtävään. Kehyskertomukset olivat saadun aineiston perusteella toimivia. Kirjoitetut kertomukset antoivat hyvää tietoa hyvään ja huonoon elinympäristöön sisältyvistä tekijöistä.

Kehyskertomusten yhteydessä ei varsinaisesti annettu ohjeita tarinan kirjoittamiselle. Tutkimushenkilöille korostettiin, ettei ole olemassa mitään oikeaa kertomusta, minkä lisäksi tekstin pituus on itse päätettävissä. Rakenteellisesti kertomukset voidaan jakaa kahteen ryhmään. Toiseen ryhmään kuuluvat tekstit on kirjoitettu tarinan muotoon, kun taas toiseen ryhmään kuuluvissa teksteissä kirjoittajat ovat enemmänkin luetelleet tärkeiksi kokemansa asiat listan muodossa.

Hyvää ja huonoa elinympäristöä kuvaavia kirjoituksia saatiin lähes yhtä paljon. Hyvää elinympäristöä kuvaavia kirjoituksia saatiin 165 kappaletta ja huonoa elinympäristöä kuvaavia kirjoituksia 144 kappaletta. Eri kehyskertomusten pohjalta kirjoitetut kertomukset ovat sisällöllisesti yllättävän samanlaisia, vaikka jokainen tarina onkin omanlaisensa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että 15–20 tarinaa kustakin kehystarinavariaatiosta riittää saavuttamaan kylläntymispisteen ja tuomaan esiin sen teoreettisen peruskuvion, mikä kyseisellä

9 Kuluttajatutkimuskeskus on koonnut tutkimusaineistojen keruuta varten henkilörekisterin, jota kutsutaan Kuluttajapaneeliksi. Paneeliin kuuluu noin tuhat yli 18-vuotiasta henkilöä, paneelijäsentä, Helsingin, Joensuun, Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Turun seuduilta.

kertomuksella on mahdollisuus saada (Eskola 2007). Tässä tutkimuksessa aineiston kylläntyminen alkoi tulla esiin jo jonkin verran aikaisemmin, 10–15 tarinan lukemisen jälkeen kummassakin aineistossa.

Aineistosta nousee esiin se mielenkiintoinen piirre, että hyvästä elinympäristöstä kertoviin kertomuksiin verrattuna huonoa elinympäristöä kuvaavat tarinat ovat kielellisesti kuvailevampia ja monisanaisempia. Ei-toivottujen piirteiden kuvaamisessa ollaan yksityiskohtaisempia kuin hyväksi ja toivotuiksi koettavien piirteiden esiin tuomisessa. Parhaimmillaan huonosta elinympäristöstä kirjoittamiseen panostaminen tulee esiin siten, että kirjoitetulle kertomukselle on annettu erityiseksi otsikoksi ”Kauhukuva hirvittävästä elinympäristöstä”. Toisaalta eräs tuntemattomaksi jäänyt YTK:n kyselyn yhteydessä kertomuksen kirjoittanut henkilö kritisoi aineiston keruutapaa kysymällä, onko olemassa huono elinympäristö ja kuka sen määrittelee? Kirjoittaja ihmettelee, eivätkö oma asenne ja aktiivisuus löydä jokaisesta ympäristöstä hyvää.

3.3 Aineiston analysoiminen

Eläytymismenetelmällä tuotettua aineistoa voidaan analysoida eri tavoin. Eläytymismenetelmän aineiston monipuolisuus on erilaisissa lukutavoissa. Aineistoon voi halutessaan palata yhä uudelleen, lukutapaa vaihdellen. Eläytymismenetelmän perusidea eli kokeellisen ajattelun logiikan soveltaminen toteutuu erilaisten tarinoiden vertailussa. (Eskola & Suoranta 1998.)

Tutkimuksen eläytymismenetelmällä kerätyn laadullisen aineiston analyysimenetelminä käytetään tässä tutkimuksessa teemoittelua. Teemoittelun avulla etsitään vastausta siihen, mitä ovat ne tekijät, jotka heikentävät tai parantavat elinympäristöä ja mitkä tekijät koetaan tärkeiksi eri elämänvaiheissa.

Aineistojen analysoiminen aloitettiin järjestämällä aineisto kehystarinaversioiden mukaisesti ryhmiin. Tarinat luettiin läpi kokonaiskuvan saamiseksi. Kehystarinan variaatiot muodostivat analyysin aloittamiselle luontevat pääteemat. Pinnallinen myönteinen ja kielteinen elinympäristön kuvaukseen liittyvä taso ei kuitenkaan riittänyt, vaan kertomuksissa paneuduttiin syvällisemmälle tasolle. Hyvää ja huonoa elinympäristöä kuvaavia tarinoita luettaessa nousi esiin tutkimuksen tavoitteen kannalta tärkeitä alateemoja, kuten asunto sisältä/kodin kuvaus, asunto rakennuksena ja lähiympäristö/piha, sijainti/asuinalue, liikkuminen, palvelut, päivittäistavarakaupan palvelut sekä sosiaaliset suhteet. Teemarunko muuttui ja hioutui teemoja kuvaavien kirjallisten ilmaisujen pohjalta analyysin edetessä. Lopulta luokittelu muodostui seuraavanlaiseksi.

Analysoinnin tuloksia havainnollistetaan kertomuksista poimituilla sitaateilla. Sitaatit esitetään eläytymismenetelmäperinteen mukaisesti sellaisinaan, tarinan alkuperäistä kirjoitusasua muuttamatta. Esitettävillä sitaateilla ei pelkästään elävöitetä tekstiä, vaan ennen kaikkea pyritään saamaan kertomusten kirjoittajien ääni esiin. Samalla tulkintojen perusteita asetetaan lukijan arvioitavaksi.

Taulukko 3. Tutkimuksen teemarunko.

Teema	Teemaa kuvaavia kirjallisia ilmaisuja
Asunto	kerrostalo, pari/rivitalo, hissitön kerrostalo, ahdas asunto
Asuinalue	haja-asutusalue, keskusta, puhdas luonto, asuinympäristön rauhattomuus, viheralueet, kortteli mahdollisimman luonnonmukainen
Liikkuminen	palvelut kävelymatkan päässä, pyöräillen, oman auton käyttö, asiointimatkojen yhdistäminen, pitkät välimatkat, julkinen liikenne, lähiliikenne, kevyen liikenteen väylät, talvikeli
Palvelut	supistuvat palvelut/palvelujen lakkautus, monipuoliset palvelut, erikoisemmat palvelut, lähikauppa, apteekki, posti, huoltoasema, lääkärriasema, marketti, koirapuisto, parturi, pysäköintitilat, kyläkauppa, kaupakeskukset
Sosiaaliset suhteet	harrastusmahdollisuudet, alueen muut asukkaat, naapurit, ihmissuhteet

Sitaateista ilmenee tarinan kirjoittajan sukupuoli ja ikä.

Taustamuuttujien valossa kertomuksia tarkasteltiin siten, että kertomuksista koottiin teemoittain keskeiset tiedot taulukoihin, joissa oli myös kertomusten kirjoittajien taustatiedot. Ryhmittelemällä taulukkoon koottuja tietoja taustatietojen mukaan, oli mahdollista tehdä suuntaa antavia havaintoja. Aineiston koko ja laatu eivät kuitenkaan mahdollista tilastollisesti merkittävien havaintojen tekoa.

4 AIKUISELLE HYVÄ TAI HUONO ELINYMPÄRISTÖ

Toimiva koti omassa rauhassa

Aikuiselle hyvästä elinympäristöstä kirjoittaneet eivät kertomuksissaan kuvaile paljoakaan asuntoon liittyviä tekijöitä. Ainoastaan muutamassa kirjoituksessa kuvaillaan hyvää asuntoa ja sen lähiympäristöä. Näissä kuvauksissa korostuu vahvasti suomalaisille tyypillinen toive saada asua omakotitalossa omassa rauhassa riittävän suurella tontilla. Naapureita ei mielellään haluta näkö- tai kuuloetäisyydelle omaa yksityisyyttä häiritsemään.

”Omakotitalo pienen kujan päässä. Tontti rajoittuu puistoalueeseen. Kujalla ei ole jalakäytäviä, eikä kujan ylläpito ole kiinteistön rasitteena vaan kunta huolehtii siitä kaikkina vuodenaikoina. Talo sijaitsee työpaikan itäpuolella, jotta aurinko ei häikäise työmatkalla.” Mies 55 v. p33

”Maaseutumainen elinympäristö on niin aikuisille kuin lapsille paras vaihtoehto. Ympäristö tarjoaa tekemistä ja virikkeitä rajattomasti.” Mies 49 v. YTK 1215

”Ihanne-elinympäristössä asun maalaismaisessa ympäristössä omakotitalossa. Ympärillä on omaa maata sen verran, että naapurien talot eivät näy tai eivät ainakaan ole liian lähellä.” Nainen 35 v. p32

Kaikki kuitenkin eivät haaveile omasta omakotitalosta, vaan myös kerrostalo- tai rivitaloasunto saatetaan kokea omien toiveiden ja tarpeiden mukaisena asuntona. Suomalaisten ikääntyminen näkyy kertomuksissa siten, että hyväksi koettussa asunnossa voidaan asua vielä ikääntyneenä-

kin. Hyvä asunto tukee omatoimista jokapäiväisestä arjen tehtävistä selviytymistä. Omakotitaloa hyvänä asumispaikkana pitävien henkilöiden kertomuksissa tuleekin esiin realistinen ajatus riittävästä terveydestä ja toimintakyvystä edellytyksenä omakotitalossa asumiselle.

Myös kertomuksen kirjoittajan ikä vaikuttaa hyväksi koettuun asumismuotoon. Nuorille aikuisille toimiva kerrostaloasuminen saattaa edustaa toivottua asumistapaa. Kaikki eivät halua isoa pihaa ja sen myötä seuraavia ulkotöitä hoidettavakseen, vaan haluavat asua taloyhtiössä, jossa kiinteistöhuoltoyritys hoitaa ulkotyöt. Ihanteelliseen asumiseen yhdistetään vaivattomuus ja mahdollisuus keskittyä talon huolto- ja kunnossapitotöiden sijaan muuhun elämiseen. Kerrostaloasumisessa taloyhtiön odotetaan tarjoavan asukkaalleen muitakin palveluita kuin hyvin varustellun pyykkituvan.

”Ihanne elinympäristö on kaupungissa, keskustan tuntumassa. Nuorille aikuisille moderni ja toimiva kerrostaloasuminen on helppo ja käytännöllinen ratkaisu. Iso parveke tai terassi, jolla nauttia aamukahvit tai syödä hyvin viikonloppuisin.” Nainen 25 v. p6

”Unelma-asuinpaikkani on kaupungin keskustan läheisyydessä niin, että töihin, harrastuksiin, kaupungille ja ravintoloihin pääsee nopeasti ja ilman autoa.” Nainen 27 v. YTK 1570

”Asun hissittömässä kerrostaloasunnossa kaikilla mukavuuksilla + sauna. Ympäristö on kaupunkimiljöö suurine puistoineen ja kult-

tuuriantti on monipuolinen myös ympäri vuoden.” Nainen 57 v. YTK 1055

Aikuiselle huonosta elinympäristöstä kirjoittaneet kuvailevat hyvinkin seikkaperäisesti, minkälainen on huono asunto. Huonona asuntona pidetään 1960–70-luvuilla rakennettuja kerrostaloasuntoja, joiden äänieristyksessä, ilmanvaihdossa, lämmityksessä sekä putkistossa on ongelmia. Tilannetta pahentaa edelleen huoltoyritysten puutteellisesti tekemä huolto- ja ylläpitotyö. Vanhoissa kerrostaloissa ei ole hissejä, mikä vaikeuttaa ylimmissä kerroksissa asuvien liikkumista ja näin vaikuttaa myös siihen, ketkä ylimmissä kerroksissa voivat hissittömissä taloissa asua. Kuvauksista päätellen huonoiksi asuinpaikoiksi koettuihin taloihin ei ole tehty julkisivu-, putki- ym. huoneistoremontteja, vaan asunnot ja talot saavat vapaasti rapistua. Huonossa asunnossa naapureiden metelöinti häiritsee omaa rauhaa ja heikentää yksityisyyden tunnetta. Huonoksi koetuissa asunnoissa pieni koko vaikuttaa kielteisesti asumismukavuuteen. Perheenjäsenillä ei koeta olevan riittävästi omaa tilaa. Myös asunnon koettu kalleus heikentää asumismukavuutta. Huonoksi koettuun asuntoon liitetään niin ikään auton säilytykseen liittyvät ongelmat. Taloyhtiön pihassa on liian vähän autopaikkoja, eikä yhdelle perheelle ole kuin yksi autopaikka.

”60-luvun talossa 3. ylin kerros, ei hissiä. Äänieristeet olemattomat, kovaääninen puhelu kuuluu sivuilta ja alakerrasta. Musiikki ja TV. Rappukäytävän ovet paukkuu.” Nainen 59 v. p58

”Kaupungin keskustassa vuokrataksiossa ilman parveketta, kolmas tai korkeampi kerros, ei hissiä, näkymä sisäpihalle.” Nainen 50 v. YTK 2211

”Kotimme olisi pieni, pimeä ja meluisa. Luultavasti tupakoivien naapureiden parvekkeelta kantautuisi savu meidänkin asuntoomme, ja polkupyörät varastettaisiin pihalta.” Nainen 31 v. p70

”Asuisin betonielementitalossa ahtaasti, ilman saunaa, naapurien melu kuuluisi ohuiden seinien läpi. Viikonloppuisin kuuluu riitelyä ja humalaisten örinää. Posti jaettaisiin alakertaan, postilaatikkoa vandalisoidaan.

Ilmastointi ei toimi, rappukäytävä ja koti tuoksuu rasvaiselle paistetulle sipulille. Putkisto tukkeutuu vähän väliä. Asunnossa vetää talvella ja on tukahduttavan kuuma kesällä.” Nainen 37 v. p65

Esteettisesti miellyttävä ja väljä asuinalue

Hyvän elinympäristön tärkeänä tekijänä pidetään väljyyttä. Ihmiset haluavat tilaa ympärilleen. Asuinalueet, olivat ne omakotitaloalueita tai muita, eivät saa kertomusten kirjoittajien mielestä olla liian tiiviiksi kaavoitettuja. Asuinalueen rakennusten toivotaan olevan myös esteettisesti miellyttäviä. Rakennusten ei haluta olevan toistensa kopioita, vaan hallittua monimuotoisuutta pidetään myönteisenä ominaisuutena.

”Asuinalue on hyvä silloin, jos sitä ei ole liian ahtaasti rakennettu.” Nainen 30 v. p25

”Asuinalue on väljään rakennettu ja kaikki rakennukset ovat vanhoja, mieluiten kivirakennuksia; kaikki talot ovat erilaisia.” Mies 37 v. p31

Vaikka väljyyttä ihannoidaankin, ovat kaupunkimaista ympäristöä ihanteellisena asuinpaikkana pitävät valmiita asumaan ahtaammin. Monipuolinen ja läheinen palvelutarjonta menee tällöin asumisväljyyden edelle. Toisaalta kaupungin monet ajanviettopaikat koetaan omiksi tiloiksi.

”Ihanneympäristöni on suhteellisen tiivis urbaanialue, joka on suunniteltu kevyen liikenteen ehdoilla.” Mies 33 v. YTK 1481

Suomalaisille luonto on tärkeä ja tämä piirre tulee vahvasti hyvää elinympäristöä kuvaavissa kertomuksissa esiin. Luonto on tärkeä myös kaupungissa asumista ihannoiville henkilöille. Hyvänä elinympäristönä pidetään nimenomaan sellaista, jossa on luonto lähellä ja asunnon ikkunoista näkyy muutakin kuin muita rakennuksia. Luonnon läheisyys merkitsee hyvässä elinympäristössä sitä, ettei tarvitse matkustaa autolla päästäkseen hiihtämään tai luontoon kävelemään. Luonnonläheisyyttä pidetään tärkeänä siksi, että siihen liitetään elinympäristön rauhallisuus. Metsät ja puistot koetaan muuten ehkä kiireistä elämänmenoa rauhoittaviksi

elementeiksi. Vihreällä luonnonympäristöllä on tärkeä merkitys rentoutumispaikkana. Liikenneväylien toivotaan sijoittuvan siten, etteivät liikenteen melu ja saasteet haittaa asukkaita. Kävelyreitit eivät saa olla vilkkaasti liikennöityjen autoteiden varrella, jottei kävellessä tukehdu pakokaasuihin.

”Tonttiin rajoittuva puistoalue liittyy kaupunginosaa ympäröivään metsäalueeseen, jossa on lampia ja järviä rakentamattomine rantoinen.” Mies 55 v. p33

”Elinympäristössä on pyritty säästämään sille ominainen ja alkuperäinen kasvisto ja puusto niin hyvin kuin se vain on mahdollista. Pakollinen liikenne on turvattu, mutta turha liikenne, melu ja saaste on pyritty vähentämään minimiin” Mies 47 v. YTK 1278

”Lähistöllä on ulkoilualueita, meren rantaa tai metsää, jossa esim. urheilla, lenkittää koiraa tai jota katsella siltä parvekkeelta.” Nainen 25 v. p6

”Ympäriellä on luonnollisesti myös metsää. Tästä seuraa se, että melu ei häiritse, ei lentomelu eikä maaliikenteen melu. Kotini ympärillä on siis omaa rauhaa.” Nainen 35 v. p32

Luonnonläheinen ympäristö nähdään myös mahdollisuutena erilaiseen harrastamiseen, kuten luonnossa liikkumiseen ja sen annin hyödyntämiseen marjastaen ja sienestäen. Myös vesistöt koetaan tärkeäksi paitsi visuaalisesti myös toiminnallisesti.

”Luontoon liittyvät harrastukset voi toteuttaa omalta pihalta lähtien esim. sauvakävelylle, uimaan, talvella avantoon uimaan, hiihtämään, marjaan sieneen.” Nainen 58 v. YTK 1034

”Puistot on lähellä ja mahdollisesti rantaviivaa, jossa on kesäisin mahdollista uida.” Nainen 43 v. p30

Hyvä elinympäristö on turvallinen kaikille perheenjäsenille.

”Kissa voi liikkua ulkona ja itse voi saunan jälkeen olla saunatakissa pihassa. Lapset voivat turvallisesti mennä yksin kavereille (tur-

vallisuus = liikenne ja toiset ihmiset ovat ”turvallisia”). Hyvä elinympäristö mahdollistaa vapaan turvallisen liikkumisen.” Nainen 46 v. YTK 1273

Huonona elinympäristönä pidetään 1960–70-luvuilla rakennettuja kerrostalolähiöitä. Lähiön rakennuskanta muodostuu kertomusten kirjoittajien mielestä pääosin korkeista ja rumista kerrostaloista. Talojen suunnittelijat eivät ole kiinnittäneet huomiota rakennusten esteettisiin ominaisuuksiin, vaan talot ovat samannäköisiä laatikkomaisia rakennelmia. Asemakaava ei salli mitään muutoksia, joilla voisi erottautua muista positiivisesti. Taloyhtiöt ovat huonosti hoidettuja. Asukkaat sen enempää kuin isännöitsijäkään eivät ole kiinnostuneita talojen korjauksista. Huonoon elinympäristöön liitetään myös se piirre, ettei asuinalueella ole omistusasuntoja, vaan kaupungin vuokratatolot ovat keskittyneet isoksi ryppääksi epätoivottuine asukkaineen.

”Lähiökerrostalossa, jossa asuu paljon kaupungin vuokralaisia, mikä yleensä tekee alueesta levottoman.” Nainen 35 v. p55

”Paljon ankeita taloja vieressä, ruman värisiä ja huonosti hoidettuja, ei parvekkeita. Parkkipaikkoja talojen pihossa. Asfalttia, eikä puistoja tai viheristutuksia.” Nainen 37 v. p65

”Alue, jossa on paljon korkeita kerrostaloja, kaupungin vuokrataloja, siellä täällä erilaisen kuntoutujien asuntoja ja palveluja: mielenterveysasiakkaat, AA-kerho, ruiskunvaihtopiste, työttömien aktivointia, maahanmuuttajien aktivointia.” Nainen 58 v. p59

Lähiöiden lisäksi huonona asuinympäristönä pidetään myös pitkien välimatkojen päässä, eristyksissä muista ihmisistä asumista. Tällaisessa tilanteessa omaa rauhallista elinympäristöä ei koeta enää toivottavana asiantilana, vaan kielteisesti omaan asuinmukavuuteen vaikuttavana tekijänä. Rauhallinen elinympäristö ei suinkaan tarkoita eristäytyneitä ympäristöä.

”Aikuiselle huono elinympäristö olisi jossain kaukana ”jumalan selän takana”. Pitkä matka joka paikkaan.” Nainen 50 v. p48

Huonossa elinympäristössä ympäristön kunnossapitoon ei kiinnitetä asianmukaista huomiota. Taloyhtiöiden yhteiset piha-alueet ovat huonosti hoidettuja ja antavat nuhruisen vaikutelman. Siivoamattomat koirankakkakasat korostavat ympäristön epäsiisteyttä. Kevyen liikenteen väylät puuttuvat kokonaan tai niitä on alueen asukkaiden tarpeisiin nähden aivan liian vähän. Talvisin katujen ja teiden kunnossapitoon ei kiinnitetä riittävästi huomiota, minkä seurauksena ihmiset kaatuilevat liukkailla kaduilla, joutuvat tarpomaan lumihangessa raskaiden kantamusten kanssa kotiin tai ulkoiluttamaan koiriaan muun liikenteen joukossa. Vaikka ihmisille tärkeä luonto on lähellä, ei se välttämättä tarjoa mahdollisuutta luonnosta nauttimiseen ja rentoutumiseen, sillä luonnonympäristön kuntoon ei kiinnitetä huomiota. Läheiset metsät ovat lähinnä roskaisia ryteikköjä, jotka eivät tarjoa mahdollisuutta marjastamiseen tai muiden metsän antimien hyödyntämiseen. Lähellä ei ole vesistöä lainkaan tai jos on, se on likaista ja saastunutta. Myös liikenteen melu ja pakokaasut vähentävät asuinmukavuutta. Hyvästäkin ympäristöstä tekee huonon jokin selvästi asukkaita häiritsevä meluhaitta. Puistot ovat törkyisiä roskakasoja.

”Asuinpaikan ja lähistöllä olevan moottoritien välissä havupuumetsää, jossa naapurit ulkoiluttavat susikoiriaan ja teinit kittaavat pussikaljojaan. Metsää ei siistitty vaan ihan luonnontilassa. Ei ulkoilureittejä. Lähistöllä elinkaarensa lopussa oleva teollisuusalue.” Mies 42 v. 53

”Lähellä ei ole paikkaa, jossa voi ulkoilla ilman autojen pakokaasua ja koirien kakkoja.” Nainen 55 v. p67

”Alueen viihtyisyyteen ei olisi panostettu juuri lainkaan. Viheralueet puuttuisivat tai olisivat hoitamattomia. Esim. koiran ulkoiluttaminen alueella tarkoittaisi lenkkeilyä muun liikenteen joukossa. Kevyen liikenteen väyliä alueella ei juurikaan olisi.” Nainen 41 v. YTK 2377

Huonossa elinympäristössä asukkaat joutuvat kärsimään ilkeimmistä ja häirikköisistä, mikä lisää myös asukkaiden yleistä turvattomuutta. Mahdollisuudet omaisuuden suojaamiseen ovat puutteelliset niin, että esimerkiksi autotallin puuttuessa autoa vandalisoidaan, eivätkä pyöräsuojassa olevat

polkupyörät ole turvassa. Paitsi omaisuuteen myös asukkaisiin kohdistuva väkivallan pelko ja turvattomuuden tunne rajoittavat ihmisten liikkumista ja johtavat pahimmillaan omaan asuntoon linnoittautumiseen. Elinympäristön turvattomuutta lisää puutteellinen valaistus, joka luo otolliset olosuhteet ilkeimmille.

”Kaikkein huonoin elinympäristö olisi sellainen, jossa kokisi olonsa turvattomaksi. Ei voisi vapaasti liikkua ulkona ja joutuisi linnoittautumaan pelkästään sisätiloihin” Mies 51 v. p51

”Kerrostalon edustaa peittää iso parkkialue, jossa talon asukkaiden autot. Valaistu kirkaasti läpi vuorokauden aluetta vaivaaivien murtoimiesten estämiseksi. Talon kellarikomeroihin murtaudutaan säännöllisesti eikä edes pihalle voi jättää polkupyörää. Pihakalusteet kunnostamattomat ja rappukäytävät räjäiset, roskaiset ja likaiset.” Mies 42 v. p53

Huonossa elinympäristössä yksittäisen henkilön mahdollisuudet oman elinympäristönsä parantamiseen ovat rajalliset. Luovuus luo kuitenkin välillisiä keinoja oman elinympäristön ilmeen kohentamiseen, kuten seuraavasta tekstipätkästä ilmenee:

”Kotona käyttäisimme kauniin värisiä sälekahtimia, etteivät ympäristön näkyvät masentaisi.” Nainen 58 v. p59

Huonossa elinympäristössä pitkät välimatkat vaikeuttavat jokapäiväistä elämistä, sillä esimerkiksi harrastusmahdollisuudet ovat kaukana. Omassa lähiympäristössä niitä ei juurikaan ole, vaan virkistys- ja harrastusmahdollisuuksien saavuttamiseksi on lähdettävä lähiön ulkopuolelle. Käytännössä monenlaiseen ohjattuun harrastukseen osallistuminen vähenee ja tilalle tulevat sellaiset harrastukset, joita jokainen pystyy tekemään omissa oloissaan, kuten television katselu, käsityöt ja kodinhoito. Kaukana sijaitsevien harrastusmahdollisuuksien hyödyntämiseksi oma auto on välttämätön, sillä joukkoliikenne toimii huonossa elinympäristössä huonosti.

Palvelujen kaukaisuuden ja huonojen julkisten liikenneyhteyksien vuoksi liialliseen edestaiseen matkustamiseen kuluu aikaa huonossa elinympäristössä.

”Minulla kuluu turhaan matkustamiseen edestakaisin monta tuntia aikaa joka päivä. Sen ajan käyttäisin mieluummin muuhun: harrastuksiin, kodinhoitoon jne. Arkena olen lopen uupunut, koska päivän tunnit eivät riitä ja herätys on liian aikaisin.” Nainen 37 v. p65

”Huonot kulkuyhteydet kaikkiin suuntiin pidentävät asioiden hoitamiseen menevää aikaa, kun linja-autoja menee harvoin, jaltai pitää vielä vaihtaa autoa kesken matkan.” Nainen 38 v. p46

Toimiva julkinen liikenne

Mielenkiintoinen piirre kertomuksissa on, että aikuiselle hyvässä elinympäristössä päivittäisessä liikkumisessa korostuu kävely, pyöräily sekä julkisen liikenteen käyttäminen. Kevyen liikenteen väylien hyvä ympärivuotinen ylläpito mahdollistaa kävellen ja pyörällä liikkumisen vuoden ympäri. Toimiva julkinen liikenne tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia niin lähiympäristössä liikkumiseen kuin kauemmaksi matkustamiseen. Julkisen liikenteen pysäkit ovat lähellä ja siirtyminen kulkuvälineestä toiseen hoituu ongelmitta. Aikataulut mahdollistavat, että iltamenoistakin on helppo palata kotiin ilman taksia. Julkisen liikenteen käytöstä aiheutuvat kustannukset ovat kohtuullisia.

Hyvässä elinympäristössä oman auton käyttöä ei tuoda erityisesti esiin, sillä se ei ole pääasiallinen liikkumismuoto. Autoa tarvitaan poikkeustapauksissa kuljettaessa pitkiä matkoja, ei päivittäin.

”Autoa tarvitsee kerran viikossa viikonloppumatkailuun.” Nainen 55 v. p3

Oman auton käyttöä ei välttämättä pidetä edes toivottavana. Monissa kertomuksissa todetaan, että julkisen liikenteen täytyy toimia niin hyvin, ettei omaa autoa tarvita. Erään kirjoittajan mukaan ympäristö on huono, mikäli mahdollisuutta yksityisautoilusta luopumiseen ei ole olemassa.

Harvoissa yksityisautoilun myönteisesti esiin tuovissa kertomuksissa toivotaan helppoutta ja vaivattomuutta autolla liikkumiseen. Esimerkkinä esitettiin, että pysäköintipaikkoja olisi runsaasti ja ne olisivat maksuttomia.

”Työpaikalle kuljetaan joko omalla autolla tai paikallisjunalla, jonka asemalla on toimiva katettu liityntäpysäköinti tai peräti pysäköintihalli. Auton tulee kuitenkin olla suojassa mm. lumelta. Myös kotona autolle on talli. Kotitaloutemme molemmilla aikuisilla on oma auto, joka on turvallista kokoluokkaa, mutta saastuttaa silti vain vähän. Tämän mahdollistaa kehittyvä teknologia.” Nainen 35 v. p32

Huonossa elinympäristössä oma auto on välttämätön sujuvan ja joustavan liikkumisen edellytys. Julkista liikennettä ei juurikaan ole, koska liikennöitsijät eivät koe alueella ajamista taloudellisesti kannattavaksi. Alueella toimiva vähäinen julkinen liikenne ei ole riittävää asukkaiden tarpeisiin nähden ja olemassa olevan liikenteen aikataulut eivät käy yhteen asukkaiden liikkumistarpeiden kanssa. Lisäksi linja-autot ovat huonossa kunnossa ja niillä matkustaminen kallista.

”Minä ja puolisoni tarvitsisimme omat autot kulkeaksemme työhön, harrastuksiin ja kauppaan; julkista liikennettä ei olisi eikä kevyen liikenteen väyliä.” Nainen 31 v. p70

”Bussi vuorot lähinnä ruuhka-aikoina, muulloin hyvin harvoin. Ja linja päättyy ns. kylmälle juna-asemalle.” Mies 42 v. p53

”Huono on se, että pienikin matka julkisella maksaa niin paljon.” Nainen 55 v. p67

Vielä huonommaksi liikkumisen tekee se, ettei ole varaa autoon, vaan liikkuminen on toimimattoman julkisen liikenteen varassa. Tällöin liikkumisen vaikeudet hankaloittavat muuta elämää. Huonosti toimivan joukkoliikenteen kielteiset seuraamukset näkyvät esimerkiksi siinä, että liikkuminen paikasta toiseen vie liikaa aikaa kotona olemiselta. Bussissa istumiseen kuluva aika on poissa myös muiden perheenjäsenten seurassa vietettävästä yhteisestä ajasta.

Liikkumiseen kuluva aika tai sen helppoutta tai vaikeutta kuvataan kertomuksissa erityisesti työmatkojen kulkemisena. Hyvässä elinympäristössä työpaikan toivotaan sijaitsevan kävely- tai pyöräilymatkan päässä tai korkeintaan yhden julkisen välineen päässä. Huonossa elinympäristössä työmatka kestää kauan: työpaikalle pitää kulkea päivittäin tunti tai enemmän mahdollisesti omalla

autolla. Sikäli kun työmatkan kulkemisessa voi käyttää joukkoliikennettä, on matka huonosti toimivan joukkoliikenteen seurauksena pitkä ja hankala huonossa elinympäristössä. Huonossa elinympäristössä työmatkan aikana joutuu vaihtamaan kulkuneuvoa monta kertaa.

”Työmatkat olisi mukavaa ja ympäristöystävällistä kulkea linja-autolla, mutta aikataulujen yhteensovittamisessa on pahoja ongelmia. Jos haluaa ehtiä 15 km:n päässä sijaitsevalle työpaikalleen klo 9.00, on herättävä jo kuudelta ehtiäkseen 7.00 lähtevään linja-autoon. Ensimmäisellä linja-autolla ei kuitenkaan pääse perille asti vaan on mentävä ensin keskustaan – joka muuten tekee matkaan 45 minuutin mutkan – ja sieltä jatkettava toisella autolla töihin asti.” Nainen 29 v. YTK 2535

”Meillä on vain yksi auto, jolla mies kävisi töissä. Itse joutuisin nousemaan klo 5.00 aamulla, jotta ehdin klo 6.00 kaupunkiin lähtevään bussiin, jotta ehdin klo 6.45 töihin menevään bussiin, jotta olen ajoissa töissä.” Nainen 37 v. p65

”Työmatkani kestää aamulla n. 1 tunti 15 minuuttia (emme sentään asu kehäkolmosen sisäpuolella, jossa tämä on jo nyt arkipäivää) ja illalla saman verran. Tämä siksi, että linja-autopysäkillä pitää ensin kävellä 15 minuuttia ja sen jälkeen matkustaa n. 50 minuuttia (sisältää yhden linja-auton vaihdon) ja sitten toisessa päässä pitää kävellä 10 minuuttia pysäkillä työpaikalle. Mieheni työmatka kestää 20 minuuttia vähemmän, koska hänen ei tarvitse vaihtaa linja-autoa matkan aikana.” Nainen 38 v. p46

Suurin osa kirjoittajista yhdistää pitkän työmatkan huonoon elinympäristöön. Myös liian lähellä sijaitseva työpaikka saatetaan kokea epämiellyttäväksi siitä syystä, ettei kodin ja työpaikan välillä ole tällöin riittävän selkeää siirtymisvaihetta, mikä auttaa irrottautumaan töistä kotiin tullessa.

”Työpaikka liian lähellä, jotta ei pystyisi irrottautumaan siitä.” Nainen 41 v. YTK 2356

Monipuoliset palvelut lähellä

Aikuiselle hyvässä elinympäristössä monipuoliset palvelut ja harrastuspaikat ovat lähellä joko kävelen tai helposti julkisilla liikennevälineillä saavutettavissa. Kertomuksissa mainitaan useita erilaisia itselle tärkeiksi koettuja palveluja, kuten pankkiautomaatti, apteekki, kirjasto, uimahalli, postipalvelut, terveyspalvelut, asukastupa, kansalaisopisto, leipomo, kunnan ja valtion viranomaisten palvelupisteet jne. Palveluiden halutaan olevan kodin lähellä nimenomaan siksi, että se helpottaa jokapäiväistä elämää. Kohtuullisena kävelymatkana palveluihin pidetään noin kilometrin matkaa ja kohtuullisena pyörämatkana noin viiden kilometrin matkaa. Pidemmät matkat halutaan kulkea bussilla, junalla tai muulla joukkoliikennevälineellä.

”Muutaman minuutin kävelymatkan päässä on vilkas tori, joka aukeaa aamuvarhain.” Mies 37 v. p31

Mielenkiintoisena piirteenä niin hyvää kuin huonoa elinympäristöä kuvaavissa kertomuksissa tulee esiin, ettei kaikkia palveluja kuitenkaan haluta oman kodin lähelle niistä mahdollisesti aiheutuvien häiriötekijöiden vuoksi. Tällaisina palveluina nostetaan esiin pubit (erityisesti ns. kaljabaarit), ravintolat ja Alkon liikkeet, joihin helposti liittyy kielteiseksi koettuja lieveilmiöitä. Tyypillisten lähiöpubien koetaan keräävän alueen ongelmasukkaat paikalle, jolloin mahdollisuus häiriöiden syntymiseen lisääntyy entisestään, kun ihmiset ryhtyvät riitelemään humalaisina.

”Erilaisia ravintoloita sekä kahviloita olisi myös lähetyvillä, muttei ihan naapurissa mahdollisten häiriöiden takia.” Nainen 43 v. p33

”Kaupan kupeessa pari räkälää eli keskikaljabaaria, joissa karaoke soi ja vietetään muutenkin ikuista wappua. Toisella jatkoaikaoikeudet ja siten nimenä esim. Hertta Reeti -ravintola. Baarien ja kauppojen edustalla tokkuraiset pummit polttelevat tupakkia, nahistelevat keskenään ja yrittävät pummata kolikkoja kaljaan.” Mies 42 v. p53

Palveluiden läheisyyteen suhtaudutaan myös kriittisesti. Eräs ”huonoksi kuluttajaksi” itseään kuvaileva tarinan kirjoittaja toteaa, ettei hän tar-

vitse kaikkia palveluita lähiympäristöönsä. Kirjoittaja ei usko kuluttavansa yhtään enempää, vaikka lähiympäristössä olisi esimerkiksi iso kauppakeskus. Silmiinpistävää aikuiselle hyvästä tai huonosta elinympäristöstä kirjoittaneiden kertomuksissa on, ettei niissä juurikaan ole suorita mainintoja ekologisesti elämäntavasta, muttei myöskään kulutuksen ihannoinnista. Epäsuorasti ekologisen elämäntavan kannatus tulee esiin muun muassa toiveena toimivasta julkisesta liikenteestä yksityisautoilun sijaan. Yksi aikuiselle hyvästä elinympäristöstä kirjoittanut henkilö kiinnittää kertomuksessaan huomiota ekologisiin tekijöihin seuraavaan tapaan:

"Ekologisuus on myös tärkeä ja pidän huolen omasta mielestäni myös tästä. En käytä ylipitkiä suihkuja tai muuta tuhlausta. Kuitenkaan ei tarvitse mistään olla paitsikaan." Nainen 57 v. YTK 1055

Hyvässä elinympäristössä päivittäistavaroita myyvistä liikkeistä suositaan mieluummin pieniä liikkeitä kuin isoja hypermarketteja. Pienten kauppojen etuna pidetään sitä, että ne sijaitsevat isoja ostoskeskuksia lähempänä ja ovat siten paremmin saavutettavissa. Vaikka itsepalvelu lisääntyy, pieniä liikkeitä suositaan edelleen saatavan palvelun vuoksi. Henkilökohtaisesta palvelusta ollaan valmiita myös maksamaan. Pienten palveluyrittäjien valttikortti suuriin palveluyrittäjiin verrattuna onkin palveluiden räätälöinti alueen asukkaiden toiveiden ja tarpeiden mukaisiksi.

"Päivittäistavarakauppojen tulisi olla pienehköjä. Silloin niitä voisi olla jokaisen asuntoalueen laitamilla jopa kävelymatkan päässä." Mies 58 v. YTK 1006

"Ei suuria marketteja, vaan palvelevia erikoisliikkeitä päivittäistavaroiden osalta." Mies 45 v. p9

"Myös lähikauppa on lähellä eikä se ole superjumbo-megakokoinen-lapsiperheen-kerranviikossa-ruokaostoksilla-helvetti, vaan kätevän kokoinen, jossa poiketa töiden jälkeen lähes päivittäin." Nainen 25 v. p6

"Työssäkäyvälle on hyvä, että lähikauppa on myöhään auki ja että siinä on palvelutiski, josta saa myös valmista ruokaa! Ja että sinne

voi mennä kävelen! Se on luksusta." Nainen 50 v. YTK 1188

Mielenkiintoinen päivittäistavarakauppoihin liittyvä piirre on se, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt haluavat kilpailua ja valinnan varaa. Kauppojen ja kaupparyhmittymien välisellä kilpailulla halutaan ennen kaikkea pitää hinnat kilpailukyysisinä ja edullisina. Kirjoituksissa toivotaan kolmesta neljään kilpailevaa ruokakauppaa. Mahdollisuutta asioida eri kauppaketjujen liikkeissä pidetään hyvänä myös tuotevalikoiman laajuuden näkökulmasta. Kuluttajat ovat tulleet vaativimmiksi siinä mielessä, että päivittäistavarakaupoissa tulee olla hyvät ja monipuoliset valikoimat. Kertomusten kirjoittajat pitävät pienten, alle 400 neliömetrin kokoisten Siwa-, Sale-, ja Alepa-tyyppisten myymälöiden tuotevalikoimaa liian suppeana, minkä lisäksi tuotteiden laatuun kohdistuu kritiikkiä. Huonoksi koetussa päivittäistavarakaupassa asiakkaat joutuvat valikoimaan ostoksensa suppeasta ja heikkolaatuisesta valikoimasta, sillä tuoretavarat tuodaan pitkän matkan päästä ja esimerkiksi salaattit ovat nahistuneita jo perille saapuessaan. Asiakkaat eivät helposti tingi vaatimuksistaan, vaan asioivat hyväksi kokemassaan paikassa. Jos oman lähikaupan tuotevalikoimaa ja tuotteiden laatua ei koeta hyväksi, asioidaan kauempana sijaitsevassa ja hyväksi koetussa. Tällöin pienen kaupan toimintaedellytykset huononevat entisestään asiakkaiden siirtymässä muualle.

"Edullinen hintataso ja hyvät valikoimat ratkaisee, missä päivittäistavarakaupassa asioin." Nainen 30 v. p25

"Kaupassa tulee olla monipuolinen liha- ja kalatiski. Kahden hengen taloudessa ei kaivata mitään perhepakkauksia vaan elintarvikkeita ostetaan vain kerralla tarvittava määrä." Nainen 48 v. p11

"Ostarissa yksi "laatikkokauppa", siis joku Siwan taikka Alepan tyylinen elintarvikkeikauppa, jonka valikoima lähinnä nuhjaantuneita hedelmiä, nahistuneita vihanneksia, iso kalja & tupakkavalikoima ja makkaraa sekä eineksiä." Mies 42 v. p53

Sähköinen asiointi ja sähköisten palvelujen käyttö kasvaa koko ajan, mutta aikuiselle hyvää tai huonoa elinympäristöä kuvaavissa kertomuksissa ne eivät tule esiin. Lieneekö niin, että mahdollisuutta sähköisten palvelujen käyttöön pidetään niin itsestään selvänä, ettei niitä mainita kertomuksissa? Muutamissa kertomuksissa nostetaan esiin mahdollisuus uudenlaisten asioimismahdollisuuksien hyödyntämiseen.

”Lähikaupat on lopetettu, joten pitänee käyttää verkkokauppaa ja kotiinkuljetusta.” Nainen 50 v. YTK 2211

”Lähikaupoista voi tilata eväät netin kautta verkkopankissa maksamalla ettei tarvitse käteistä käyttä.” Nainen 43 v. p33

Aikuiselle huonossa elinympäristössä väestöpohjan niukkuudesta seuraava palvelujen puute ja/tai niiden yksipuoleisuus haittaa ihmisten jokapäiväistä elämää. Palveluja on ehkä joskus ollut tarjolla, mutta toiminnan taloudellisen kannattamattomuuden vuoksi palveluyrittäjät ovat lopettaneet ja siirtäneet toimintansa kannattavampaan ympäristöön. Palvelujen puutteen seurauksena kauppareissuilla ei voi hoitaa esimerkiksi apteekki-, videovuokraus- ja kirjastoasioita, vaan nämä on hoidettava kaikki erikseen. Omalta asuinalueelta puuttuvien palvelujen käyttö korvataan käyttämällä esimerkiksi työpaikan läheisyydessä sijaitsevia palveluja. Omasta asuinalueesta kaukana sijaitsevien palvelujen käyttö edellyttää suunnitelmallisuutta, ettei edestakaiseen liikkumiseen kulu turhaa aikaa. Suunnitelmallisuus ilmenee myös siten, että samalla asiointikerralla pyritään hoitamaan mahdollisimman monta asiaa monen yksittäisen asiointimatkan sijaan. Kaukana sijaitsevia palveluja ei välttämättä ole mahdollista käyttää normaalina työaikana viikolla, vaan esimerkiksi kampaajalla käynnit ja vaateostokset ym. täytyy hoitaa erikseen vapaapäivinä. Lähipalvelujen puute lisää liikennettä, kun ”maitopurkki täytyy hakea isosta supermarketista”. Huonosti toimiva julkinen liikenne ei edesauta sen käyttämistä asiointimatkoilla, vaan lisää lähinnä yksityisautoilua.

”Joudumme hoitamaan kaikenlaisia asioita kaupungissa useita kertoja viikossa, koska asuntomme läheisyydessä ei ole mitään palveluja.” Nainen 38 v. p46

”Asunnon läheltä ei kunnon kauppaa löydy joten on joko raahattava ruoat työpaikan lähellä sijaitsevasta kaupasta kotiin tai matkustettava jonnekin ostoskeskukseen erikseen. Samoin posti ja pankki ovat vain ja ainoastaan enää markettien yhteydessä.” Nainen 41 v. YTK 2359

”Jos kotini lähellä olisi kunnon kauppa, posti, pankki, apteekki ja kauneushoitola, se helpotaisi elämää. Nyt joudun suunnittelemaan huolellisesti kaiken etukäteen ja jäämään kaupunkiin aina joka asiaa varten.” Nainen 37 v. p65

”Ei postia, pankkia, kirjastoa tai mitään muutaakaan. Näiden palveluiden saamiseksi on kytättävä harvoja bussivuoroja tai kuljettava omalla autolla lähimpään isoon ostoskeskukseen, jonne matkaa vähintään 3 km.” Mies 42 v. p53

”Marketit olisivat kaukana, joten päivittäistavarat olisi hankittava pikkuruisesta lähikaupasta, jonka tarjonta ei vastaisi toiveitamme.” Nainen 31 v. p70

Naapurina samanikäisiä ihmisiä

Aikuiselle hyvässä elinympäristössä halutaan asua mieluiten oman ikäisten ihmisten keskuudessa. Vaikka ihmisten elämäntavat ja -tyyli erilaistuvat, katsotaan silti, että omat tarpeet ja toiveet toteutuvat parhaiten, kun naapurina on samanikäisiä ihmisiä. Lapsiperheet tuovat vaihtelua arkeen, mutta lapsiperheiden kenties liikkuvampi ja äänekkäämpi elämä saatetaan kokea omaa rauhaa häiritseväksi.

”Naapurina paljon samanikäisiä ihmisiä, koska kaipaen rauhallisen ympäristön, jossa voi nauttia luonnon läheisyydestä.” Nainen 57 v. p24

Vaikka aikuistaloudet toivovatkin hyväksi koetavalta asuinalueelta rauhaa ja omaa tilaa ympärilleen, ei muista ihmisistä silti haluta eristäytyä. Mahdollisuus yhteisöllisyyteen katsotaan tärkeäksi.

”Hyvä elinympäristö on rauhallinen, joka tarjoaa riittävästi yksilöllisyyden kokemuk-

sia, mutta samalla yhteisöllisyyttä sikäli että tarvittaessa voi pyytää ”pieniä palveluksia” myös naapureilta. Hyvä esimerkki tästä on vaikkapa naapurin postin haku, jos toiset ovat matkoilla.” Mies 54 v. YTK 1127

Aikuiselle hyvässä elinympäristössä toivotaan eräänä sosiaalisuuden ilmentymänä ns. ”elävää keskustaa”. Esimerkkinä tästä mainitaan kahvilat ja ravintolat elinympäristön ilmettä piristämässä. Myös maaseudun rauhassa asuville oman keskustan elävyys on tärkeää, sillä se tarjoaa palvelujen käyttämisen myötä mahdollisuuden ihmissuhteiden hoitamiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Ulkomaalaisten esikuvien mukaisesti toivotaan laaja-alaisempaa yhteisten tilojen hyväksikäyttöä.

”Aikuinen nauttii myös vilkkaasta keskustan ilmapöyrästä, koska kesäterassit tuovat elämää ja kansainvälistä tunnelmaa Suomen kesään.” Nainen 47 v. p15

”Piristykseksi kaipaisin muuallekin kuin keskustaan kahviloita, ravintoloita/baareja/puboja. Enkä tarkoita mitään paikallisten känniläisten karaokebaareja.” Nainen 41 v. YTK 2359

Aikuiselle hyvässä elinympäristössä mahdollisuudet sosiaalisten suhteiden ylläpitoon eivät riipu ulkoisista olosuhteista, kuten huonoksi elinympäristöksi kuvailluista kertomuksista käy ilmi. Huonosti toimiva joukkoliikenne ei hankaloita ystävien tapaamista. Huonossa elinympäristössä huonojen liikenneyhteyksien ja pitkien välimatkojen seurauksena ystävien tapaaminen keskittyy viikonloppuihin. Vierailut on pakko suunnitella etukäteen.

”Kuka nyt korpeen tulisi illalla myöhään.” Nainen 52 v. p72

”Sosiaalinen elämä kärsii, koska kaikkialle on huonot liikenneyhteydet, ja myöskään kaikilla ystäväillämme ei ole autoa, joten heidänkin on vaivalloista tulla luoksemme kylään. Joskus tapaamme ystäviämme kaupungin keskustassa töiden jälkeen ja käymme kahvilla/syömässä.” Nainen 38 v. p46

Huonossa elinympäristössä yhteydenpito naapureiden kanssa on olematonta. Yhtenä selityksenä

tähän on se, ettei ole lapsia. Lasten koetaan edistävän vanhempien välisten sosiaalisten suhteiden muodostumista yhteisössä. Myös samanhenkisten naapureiden puuttumisen koetaan lisäävän yksinäisyyttä. Huonossa elinympäristössä suhteet naapureihin voivat yksinkertaisesti olla myös huonot.

”Naapurit ovat kaukana ja huonoissa väleissä, joten heistäkään ei ole apua.” Nainen 49 v. YTK 2229

Toisaalta huonossa elinympäristössä ihmiset eivät tunne toisiaan. Naapureita ei tervehditä, eikä muista ihmisistä olla kiinnostuneita. Esimerkiksi isoissa vuokrataloissa asukkaiden vaihtuvuus on usein suurta, minkä seurauksena asukkailla ei ole mahdollisuutta pidempiaikaisten kontaktien luomiseen.

Huonossa elinympäristössä naapureiden elämä saattaa tulla häiritsevästi liian lähelle omaa elämää.

”Maisema ympärillämme ei kuitenkaan innostais parvekkeella istumiseen. Seuraava talo kun sijaitsee suoraan kuuden metrin etäisyydellä ikkunoistamme. Televisiomaksua ei tosin ole tarvinnut maksaa sen verran kiinnostavia tapauksia voi seurata ihan omasta ikkunas-taan ja ’realitynä.” Nainen 29 v. YTK 2535

”Naapuri on liian lähellä, tiedät hänen joka liikkeensä, riitansa ja mielihalunsa, pelkää tapaavasi hänet rappukäytävässä.” Nainen 41 v. YTK 2356

Huonossa elinympäristössä tulevat esiin myös ennakkoluulot ulkomaalaistaustaisia sekä erilaisia erityisryhmiä, kuten alkoholisteja ja huumeidenkäyttäjiä, kohtaan. Erilaisten ryhmien välille pelätään syntyvän ristiriitoja ja huonossa elinympäristössä esimerkiksi ulkomaalaistaustaiset ihmiset voivat eristäytyä valtaväestöstä, mikä koetaan hyvin haitalliseksi.

Huono elinympäristö vaikuttaa myös ihmisten elämänlaatuun ja mielentilaan. Epäsiistin sekä epämiellyttäväksi koetun elinympäristön katsotaan aiheuttavan masennusta, mikä edelleen vaikuttaa ihmisten muuhun käyttäytymiseen ja toimintaan. Elinympäristöönsä välinpitämättömästi suhtautuvat henkilöt eivät helposti ole valmiita kehittämään elinympäristöään parempaan suuntaan, jol-

loin kierre entistä huonompaan elinympäristöön on valmis.

”Etupäässä vain masentaa. Kaikki on liian monimutkaista ja vaatii tiettyjä järjestyksiä. Siis passivoitunut täysin.” Nainen 59 v. p58

”Virikkeiden puute aiheuttaisi ihmisten apaatisuuden ja jännityksen etsimisen kadulta. Rikollisuus, eriarvoisuus kasvaisivat, koska ihmiset eivät ole samanlaisia luonteiden ja terveyden puolesta.” Nainen 41 v. YTK 2356

Huonossa elinympäristössä ihmisten väliset perinteet unohtuvat ja sukupolvien välinen jatkumo katkeaa. Kun ihmiseltä viedään mahdollisuus tehdä valintoja oman elämänsä tai perheensä hyväksi, ei hän enää välitä ympäristössään tapahtuvista asioista.

Aikuistaloudet arvostavat omakotitaloasumisen tilavuutta ja rauhallisuutta

Omakotitalossa asuvien kertomusten kirjoittajien mielestä omakotitalo on ihanteellisin asumisratkaisu. Näin on myös monien rivi- tai kerrostalossa asuvien mielestä. Taloudellisilla tekijöillä ja omalla rauhallisella tontilla olevien omakotitalojen kalleudella lienee vaikutusta siihen, että tästä haaveillaan enemmän kuin muutetaan asumaan unelmien omakotitaloon.

Tulotasolla ei näytä olevan erityistä vaikutusta elinympäristöstä nouseviin myönteisiin tai kielteisiin näkemyksiin. Kaikille kertomusten kirjoittajille on tärkeää palvelujen läheinen sijainti. Myös vähän ansaitsevat tai pienituloiset pitävät hyvänä asuinpaikkana omakotitaloa siinä missä varakkaammat henkilöt. Niin ikään erilaisen koulutuksen omaavien ja erilaisessa ammattiasemassa olevien henkilöiden kertomukset hyvästä ja huonosta elinympäristöstä ovat yllättävän samanlaisia. Sikäli kun näissä taustatekijöissä löytyy eroja kertomusten kirjoittajien tuottamissa teksteissä, näkyvät erot kirjallisen annin laadussa. Paremmien koulutettujen kertomukset ovat syvällisempiä ja perustellumpia kuin heikomman koulutuksen omaavien kertomukset. Yhtenäiset näkemykset hyvästä elinympäristöstä pistävät pohtimaan, miksi ihmiset eivät asu toiveidensa mukaisessa ympäristössä ja mitkä kaikki ihmisistä itsestään lähtevät tekijät sekä hei-

dän vaikutusmahdollisuuksiensa ulkopuolella olevat tekijät muokkaavat ihmisten asumisvalintoja.

Sukupuolen perusteella ei voida tehdä erityisiä päätelmiä hyvään tai huonoon asuinympäristöön liittyvistä tekijöistä. Iän perusteella tuloksia tarkasteltaessa nousee heikosti esiin, että nuorten mielestä myös kaupunkimaisessa ympäristössä voi elää ja asua toiveiden mukaisesti. Mitä vanhempi henkilö, sitä enemmän halutaan asua omakotitalossa omissa rauhassa edellyttäen, että fyysinen toimintakyky sallii sen.

5 LAPSIPERHEELLE HYVÄ TAI HUONO ELINYMPÄRISTÖ

Avara asunto ja paljon säilytystilaa

Lapsiperheelle hyvä asunto on avara ja siellä on riittävästi erilaista säilytys- ja varastotilaa niin vaatteille kuin harrastusvälineillekin. Asuintalo voi olla yhtä hyvin vanha tai uusi, mutta sen ja asuintilojen toivotaan olevan hyväkuntoisia. Huono asunto on puolestaan ahdas, huonokuntoinen ja pohjaratkaisultaan epäkäytännöllinen. Lisäksi asuintalo tai kiinteistö on huonosti ylläpidetty ja huollettu, ja kärsii esimerkiksi kosteusvaurioista ja homeesta. Erityisesti huonoon asumiseen liitetään erilaiset talotekniikan puutteet, kuten huonelämpötilan säädön vaikeus ja katkokset vesi-, sähkö- ja puhelin- tai tietoliikenneyhteyksissä. Hyvää elinympäristöä kuvattaessa ei sen sijaan erikseen mainita toimivaa talotekniikkaa. Ilmeisesti tätä pidetään itsestään selvänä.

Hyvässä asunnossa perheen lapsilla on oma huone tai omat huoneet. Yhteisten tilojen, kuten olohuoneen ja keittiön, halutaan olevan tilavia. Kahden lapsen perheelle sopivan kokoinen asunto on pinta-alaltaan vähintään 100 neliometriä, mutta pienempääkin asuntoa, kolmen huoneen ja keittiön kerrostaloasuntoa saatetaan pitää ihanteellisena. Asunnon kokoa oleellisempaa on kuitenkin asunnon avaruus ja pohjaratkaisun toimivuus. Aikuisten työtilanteesta riippuen asunnossa tulisi olla erillinen työhuone, jossa voisi tehdä etätöitä, sillä kuten eräs kertomuksen kirjoittaja kuvaa ”tietotyöläinen työskentelee myös kotona”.

Tutkimuksen perusteella omakotitalo on toivottu, mutta se ei ole mikään ylivoimaisesti paras tai tavoitelluin asumismuoto lapsiperheelle, sillä yhtäläillä toivottuina asumismuotoina mainitaan paritalo, rivitalo ja pienkerrostalo. Moni tuo esiin

useita sopivia vaihtoehtoja, kuten rivi- tai pienkerrostalon. Hyvässä elinympäristössä asumismuotoa keskeisempää on pientalomaisuus ja oma pihapiiri, iso parveke tai hyvin hoidettu viheralue kodin välittömässä läheisyydessä. Nuorten alle 30-vuotiaiden kertomusten kirjoittajien keskuudessa kerrostaloa, jopa korkeaa kymmenkerroksista taloa, voidaan pitää myös tavoitteellisena asumismuotona lapsiperheelle. Tässä ikäluokassa on paljon lapsuutensa lähiöissä viettäneitä, joten omakohtaiset kokemukset vaikuttanevat kirjoitettuihin kuvauksiin.

”Unelmien kerrostalolähiössä talot olisivat keskimäärin 10-kerroksisia ja joukossa voisi olla korkeampiakin. Itse asuisin mielellään mahdollisimman ylhäällä ja nauttisin hyvistä näköaloista.” Mies 28 v. p100

Asuintalon rakennusmateriaaleihin otetaan kantaa verraten vähän, mutta jos otetaan, niin toiveena on puutalo. Betonielementtitalot sen sijaan liitetään huonoon elinympäristöön. Erityisesti 1960- tai 1970-luvuilla rakennetuissa huonokuntoisissa betonielementtitaloissa ei haluttaisi asua.

Vaikka enemmistö kansalaisista asuu Suomessa omistusasunnoissa, ihanteellista elinympäristöä kuvailtaessa vain muutamassa kertomuksessa asunnon todetaan olevan omistusasunto. Suurimmassa osassa kuvauksista asunnon omistusmuodosta ei ole mainintaa. Huonoon elinympäristöön liitetään sen sijaan kuntien omistamat huonokuntoiset vuokra-asunnot. Kuvausten perusteella etenkin kuntien vuokra-asuntojen ja vuokra-asuntoalueiden laadun ja maineen parantamiseen on tehtävä

vielä paljon työtä, jotta ne voitaisiin mieltää osaksi hyvää elinympäristöä.

Rauhallinen ja luonnonläheinen asuinalue

Lapsiperheelle ihanteellinen asuinalue on ennen kaikkea rauhallinen ja luonnonläheinen.

*”Alue on rauhallinen ja siinä on oma piha sekä kunnan metsä sekä merijärvi lähellä.”
Nainen 30 v. p70*

”Asuinalue on vehreä ja sieltä pääsee helposti ulkoilureiteille, kuten pyöräilemään ja biihtämään. Järvi ja venepaikka ovat kävelymatkan päässä.” Nainen 28 v. YTK 3393

”Hyvä elinympäristö olisi ensisijaisesti rauhallinen ja ilmava. Luonnossa liikkuminen olisi helposti mahdollista, ehkä jopa niin että ’metsä alkaisi pihasta.’” Nainen 27 v. YTK 3453

Rauhallisella asuinalueella ei välttämättä tarkoita hiljaista aluetta, sillä lasten äänet saavat alueella kuulua. Sen sijaan liikenteen melua ei saisi kuulua.

”Ei liikenteen melua (valtatiet, junaradat), luonto lähellä, valaistu ulkoilureitti.” Mies 32 v. YTK 3295

Huonossa elinympäristössä liikenne puolestaan aiheuttaa sekä meluhaittaa ja tärinää.

”300 metrin päässä tontistamme kulkee junarata, jolla kulkee junia 12 kertaa päivässä. Se aiheuttaa paljon meluhaittaa ja tärinää kotiimme.” Nainen 27 v. p137

Rauhallisuuden yhteydessä puhutaan myös turvallisuudesta. Turvallisessa ympäristössä esimerkiksi lapset voivat leikkiä keskenään pihalla ilman aikuisten jatkuvaa valvontaa. Lasten vanhemmille rauhallinen alue merkitsee mahdollisuutta olla rauhassa ja rentoutua työpäivän jälkeen omalla pihalla tai liikkumalla lähistön puistoissa tai metsissä. Lapsiperheelle huonoon elinympäristöön liitetään puolestaan levottomuus, joka johtuu kuvausten perusteella paljolti asuinalueen erilaisista sosiaalisista ongelmista. Huonossa elinympäristössä on esimerkiksi päihtyneiden väärinkäyttöä, rikollisuutta

ja pahoinpitelyitä. Myös roskaisuus, likaisuus ja alueen yleinen hoitamattomuus ovat huonon elinympäristön tunnusmerkkejä ja aiheuttavat pelon tunteita.

Luonnonläheisyys tarkoittaa kuvausten perusteella asuinalueen välittömässä läheisyydessä olevaa hyvät ulkoilumahdollisuudet tarjoavaa puistoa tai metsää. Metsässä toivotaan voitavan lisäksi marjastaa ja sienestää. Alueen luonnonläheisyyttä lisää myös mahdollisuus vuokrata kasvimaan asunnon lähetytyiltä.

*”Asumispaikka voi olla omakoti-, rivi- tai kerrostalo, mutta talojen välillä täytyy olla väljyyttä, eikä talojen ikkunoista katsella sisään. Talojen väleissä on puistoja, joissa on mukava ulkoilla lasten kanssa tai ulkoiluttaa koiraa.”
Nainen 38 v. p99*

”Asuinlähiöiden väliin tulisi kaavoittaa riittävän suuria metsiköitä, joissa kulkisi kuntopolkuja ja hiekkapolkuja.” Mies 28 v. p100

”Läheisestä metsästä saisi kesäisin marjoja ja sieniiä. Pihapiiriin mahtuisi kasvimaan ja kierrätys olisi toimivaa alueella.” Nainen 30 v. p77

Hyvässä elinympäristössä lapsiperheet asuvat kohtuullisen tiiviisti rakennetuilla alueilla, joilta on helppo pääsy kävellen viheralueille, etenkin metsään. Myös vesistön läheisyys tuodaan jossain kuvauksissa esiin. Esimerkiksi kodista kävely- tai pyöräilyetäisyydellä oleva uimaranta liitetään hyvään elinympäristöön. Tosin vesistön läheisyyttä ei pidetä yksinomaan hyvänä asiana, koska siihen liittyy etenkin lasten kannalta riskejä.

”Tyttö aloittaa koulun ensi syksynä. Alakouluun on matkaa 2,5 km. Vien varmaankin tyttöä aamuisin kouluun, mutta iltapäivisin hänen on tultava yksin kotiin. Tämä huolestuttaa minua jo nyt, sillä matkalla on vuolas joki, joka varsinkin ensimmäisten jäiden aikaan houkuttelee lapsia.” Nainen 27 v. p137

Rauhallisuuden ja luonnonläheisyyden lisäksi lapsiperheelle hyvällä asuinalueella asuu muitakin lapsiperheitä, jotta lapsille löytyisi seuraa naapu-

rustosta. Huonossa elinympäristössä kaverit asuvat kaukana, ja vanhemmat joutuvat paljon kuljetta-
maan lapsiaan niin kouluun, harrastuksiin kuin
kavereidenkin luo. Vaikka pääosassa kuvauksia
positiivisena asiana pidettiin muiden lapsiperhei-
den lähellä asumista, myös alueen sosiaalista moni-
muotoisuutta saatettiin korostaa.

*”Ympärillä muita lapsiperheitä, ehkä ulko-
maalaisiakin, päiväkotia, vanhainkoti yms.
monimuotoisuutta asuinympäristöön tuovaa.”
Nainen 27 v. YTK 3453*

Yhdyskuntarakenteen tiivyydestä toiveet vaihtelevat. Jos monipuolisten palveluiden toivotaan olevan lähellä kotia, pidetään tiivistä yhdyskuntarakennetta hyvänä.

”Haluaisin asua kiinteästi rakennetussa kaupunkiympäristössä, joka olisi viihtyisä ja turvallinen, jossa pärjäisi ilman autoa ja jossa olisi palveluja kaikenikäisille ihmisille.” Nainen 43 v. p76

Jos taas luonnonläheisyys koetaan tärkeäksi, asuinalueen toivotaan olevan väljästi rakennettu, kuten seuraavasta voidaan havaita:

”Asuinalue ei olisi liian tiivistä rakennetta. Kodin lähellä olisi myös metsää, puistoalueita ja peltoa.” Nainen 40 v. p85

Väljä rakentaminen ei sinänsä takaa luonnonläheisyyttä, sillä pahimmillaan väljän rakentamisen seurauksena yhtenäisten laajojen ulkoilunalueiden toteuttaminen voi olla entistä vaikeampaa ja matka kotoa näille alueille kasvaa entisestään.

Olipa tavoiteltu asumismuoto sitten kerrostalo, rivitalo tai omakotitalo, niin parhaana asuinpaikkana pidetään taajama-aluetta lähellä kaupungin tai muun suuremman taajaman keskustaa. Vain joissain kertomuksissa tiivistä rakennettuja korkeiden kerrostalojen alueita pidettiin hyvänä elinympäristönä. Huonona asuinpaikkana pidetään ison kaupungin keskustaa ja haja-asutusalueita. Lähiöt asuinpaikkoina jakavat mielipiteitä. Useimmiten alueen toivotaan olevan pienipiirteinen joko pientaloalue tai alue, jossa on sekä pientaloja että pienikokoisia kerrostaloja.

Taajama-alueilla lähellä kaupungin keskustaa näytettävät toteutuvan parhaiten kaikki ne toiveet ja

vaateet, mitä lapsiperheen hyvälle elinympäristölle asetettiin.

”Pääkaupunkiseudun ympäristökuntien suurimmat taajamat täyttävät varsin hyvin hyvän ympäristön ehdot. Varsinkin omakotialueet, joilla on pihaa tilaa telmiä ja ympäristö on rauhallinen.” Mies 42 v. p93.

”Taajama sijaitsee suurehkoissa kaupungissa, jossa on hyvät julkisen liikenteen yhteydet ja myös hyvät harrastemahdollisuudet.” Nainen 37 v. p97

Lähiöitä pidetään sekä hyvinä että huonoina elinympäristöinä lapsiperheille. Huonona elinympäristönä pidetään niitä 1960-luvulla ja 1970-luvulla rakennettuja lähiöitä, joita on huonosti ylläpidetty, joista puuttuvat palvelut ja joissa on paljon vuokra-asuntoja ja sosiaalisia ongelmia. Eräs kertomuksen kirjoittaja antaa varsin synkeän kuvan näistä alueista:

”Tässä kaupunginosassa elät kädestä suuhun, oman onnesi nojassa. Yhteiskunnassa on voitu osoittaa paikka ongelmille, ne kaikki on keskitetty tänne ja jätetty sen jälkeen vaille huomiota.” Nainen 37 v. p122

Kaikkia kyseisinä vuosikymmeninä rakennettuja lähiöitä ei kuitenkaan pidetä huonoina asuinympäristöinä. Hyväksi elinympäristöksi kuvataan luonnonläheistä, väljästi rakennettua lähiötä lähellä metsää sekä kävelyteitä ja muita ulkoilureittejä. Moni etenkin 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa rakennettu lähiö on juuri tällainen.

”Asumme rivitalossa tai kerrostalossa väljästi rakennetussa luonnonläheisessä lähiössä. Palvelut ovat tavoitettavissa lähitöllä reilun kävelymatkan päässä. ...Lähellä on paljon metsää ja kävelyteitä ja ulkoilureittejä.” Nainen 33 v. p81

Isojen kaupunkien keskustoja pidetään turvattomina ja levottomina ja sen vuoksi huonoina elinympäristöinä lapsiperheille. Lisäksi keskustosta puuttuu vehreys ja erilaiset viheralueet, joten ulkoilumahdollisuudet koetaan riittämättömiksi. Myös saasteet ja huono ilmanlaatu vähennävät

tävät keskustojen houkuttelevuutta lapsiperheiden näkökulmasta.

"Lasta ei uskaltaisi jättää taloyhtiön pihalle yksin leikkimään. ...Keskustassa asuva altistuu pakokaasuille ym. ympäristösaasteille enemmän kuin lähiössä/maaseudulla asuva."
Nainen 34 v. p110

Haja-asutusalueiden suurimpia ongelmia lapsiperheiden kannalta ovat huonot liikenneyhteydet ja kaukana olevat palvelut. Ympäröivät metsät ja pellot eivät siis yksin riitä tekemään haja-asutusalueesta lapsiperheelle hyvää asuinpaikkaa, vaikka yleisesti vehreyttä ja metsiä toivotaan lapsiperheiden kotien lähettyviltä löytyvän.

Kävely kunniaan

Lapsiperheelle hyvässä elinympäristössä kuljetaan lyhyet välimatkat kävellen tai pyörällä ja pidemmät matkat julkisilla kulkuneuvoilla. Autoa voidaan hyvin käyttää, esimerkiksi lasten harrastusmatkoihin, mutta hyvässä elinympäristössä pärjää mainiosti myös ilman autoa.

"Hyvässä elinympäristössä hoidan perusasiat kävellen tai julkisin kulkuvälinein helposti myös lapsen kanssa." Nainen 38 v. p82

"Työmatkat ja muutkin matkat kuljemme joko kävellen, pyöräillen tai bussilla tilanteesta riippuen." Nainen 29 v. p94

"Julkinen liikenne pitäisi myös järjestää siten, että perheelle riittäisi maksimissaan yksi auto."
Mies 28 v. p100

Auto voidaan hyvin omistaa, mutta sitä ei välttämättä käytetä jokapäiväiseen liikkumiseen. Sen sijaan autolla matkustetaan paikkoihin, jonne muutoin on vaikeaa päästä ja etenkin silloin, kun se muu tilanne huomioiden helpottaa elämää. Jos jossain autoa ollaan valmiita käyttämään, niin lasten ja nuorten kuljettamiseen harrastuksiin.

"Lapsia pitää välillä viedä autolla liikuntaharrastuksiin ja peleihin. Työtä helpottaa kuitenkin kimppakyytivuorot lasten kaverien vanhempien kanssa." Nainen 28 v. p101

"Vaikka ajan vähän, pidän myös melko uutta autoa." Nainen 28 v. p101

Hyvässä elinympäristössä kevyen liikenteen väylät on kattava ja väylät ovat hyväkuntoisia, joten lapset voivat liikkua itsenäisesti ja pääsevät koti-oveltaan turvallisesti kouluun, kavereiden luo ja harrastuksiin. Erityisesti tienylityskohdat on suunniteltu siten, että vaaratilanteita ei synny. Autojen ajonopeudet ovat alhaisia. Mielenkiintoinen kommentti liittyy hidasteisiin, joita kommentoidaan eräessä kuvauksessa hyvästä elinympäristöstä lapsiperheelle.

"Alueella ei ole yhtä ainutta hidastetta." Mies 34 v. p74

Hidasteita käytetään, jotta autoilijat saataisiin ajamaan hitaammin. Hyvin suunnitellun kadun tai tien pitäisi viestiä itsessään, minkälaista nopeutta siitä on turvallista ajaa. Hidasteiden käyttö saattaa kertoa sekä siitä, että kuljettajien joukossa on entistä enemmän niitä, jota ajavat liian kovaa, kuin myös siitä, että tien suunnittelussa ei olla välttämättä onnistuttu parhaalla mahdollisella tavalla.

Lapsiperheelle huonossa elinympäristössä julkisen liikenne ei toimi kunnolla tai sitä ei ole ollenkaan. Tällöin perheet tarvitsevat vähintään yhden, mieluiten kaksi autoa selviytyäkseen arjesta. Täten auton rikkoutumista pelätään, koska arjen sujumisen ehdoton edellytys on toimiva auto.

"Huonossa elinympäristössä joutuisimme muuten hankkimaan yhden tai kaksi henkilöautoa. ... Ei ehkä olisi yhtä paljon vapaa-aikaa, koska ajomatkat ym. veisivät aikansa. Joutuisin käyttämään huonossa elinympäristössä paljon autoa, koska palvelut olisivat etäällä."
Nainen 26 v. p113

"Julkista liikennettä ei ole, kaikki pakotetaan hankkimaan auto tai ajamaan taksilla pidemmät matkat." Nainen 40 v. p136

"Minua kauhistuttaa pelkkä ajatus siitä, että automme hajoaisi." Nainen 43 v. p118

Tyypillistä huonolle elinympäristölle ovat huonokuntoiset tiet ja väylät. Erityisesti kevyen liikenteen väylät saattavat puuttua kokonaan tai ne ovat huonosti suunniteltuja ja sijoitettuja. Lisäksi

vilkkaasti liikennöityjä teitä ja asuinalueita ei ole erotettu toisistaan riittävällä tavalla, joten alueet ovat lapsille turvattomia ja liikenteen melu haittaa asumista. Huonossa elinympäristössä lapset eivät voikaan liikkua ja laajentaa reiviiriään ikäiselleen ominaiseen tapaan. Vanhemmat joutuvat puolestaan käyttämään kohtuuttoman paljon aikaa lasten kuljettamiseen taatakseen heille turvallisen liikku-
misen ja pääsyn tarvittaviin paikkoihin.

”Perheelliselle huono elinympäristö olisi sellainen, että joka paikkaan pitäisi kulkea omalla autolla. Yläasteella käyvä lapsi ei pääsisi kulkemaan pyörällä eikä linja-autolla.” Nainen 26 v. YTK 4437.

”Liikenne on vaarallista, erillisiä kevyen liikenteen väyliä ei ole. Autotiet huonossa kunnossa etenkin talvisin.” Nainen 40 v. p136

”Koululainen joutuu menemään kouluun vilkkaan liikenteen seassa.” Nainen 34 v. p110

”...pihassa turvatonta, ohj kulkee vilkkaasti liikennöity tie, pihassa ei aita.” Nainen 28 v. YTK 4412

Erityisesti liikkumiseen liittyviä ongelmia tuodaan esiin haja-asutusalueilla ja syrjäisissä lähiöissä. Haja-asutusalueiden liikenneyhteyksiä kuvailtaessa tyypillistä on, että julkiset liikenneyhteydet puuttuvat kokonaan tai tarjolla on ainoastaan koulukyyti aamulla kirkonkylälle ja iltapäivällä takaisin. Lasten ja autottomien aikuisten on sovitettava päivän ohjelmansa näiden vuorojen mukaan. Auto todetaan täysin välttämättömäksi ja asioiden hoito vaatii suunnitelmallisuutta, sillä asioinnit on pakko keskittää muutamaan kertaan viikossa.

”Huono paikka olisi syrjäseutu vailla hyviä julkisia yhteyksiä, siellähän oltaisiin kaikki jumissa ja aikaa logistiseen suunnitteluun kuluisi aivan valtavasti, spontaaneille reisuille ei olisi tilaa.” Nainen 28 v. YTK 4397

Syrjäisen lähiön liikkumisongelmat liittyvät myös riittämättömiin julkisiin yhteyksiin. Linja-autot kulkevat liian harvoin ja palvelut ovat linja-automatkan, mahdollisesti useamman päässä. Täten

arkisten asioiden hoitaminen vie paljon aikaa. Vaikka siis asutaan tiheästi rakennetussa lähiössä, ilman omaa autoa on vaikeaa selviytyä arjesta, kun kaikki keskeiset palvelut ovat kaukana kotoa.

”Kauppa-matkat täytyy suunnitella tarkoin pitkän matkan vuoksi. Samasta syystä harrastustoiminta jää vähäiseksi,” Nainen 40 v. p136

”Ostokset ja asioiden hoito suunniteltava hyvin ennakkoon.” Nainen 31 v. p130

Mitä tiheämmin rakennettu lapsiperheelle hyväksi kuvattu elinympäristö on, sitä paremmat julkisen liikenteen yhteydet alueella tulee olla. Esi-merkiksi pientaloista ja pienkerrostaloista muodostuvaa aluetta lapsiperheelle hyvänä elinympäristönä pitävä henkilö kuvaa hyviä liikenneyhteyksiä seuraavasti:

”Lähin paikallisjunaseisake on yhden kilometrin päässä ja linja-auto kiertää asuinalueelta sekä juna-asemalle että aluekeskukseen. Kaikessa liikenne-, asiointi- sekä harrastesuunnittelussa on huomioitu heikkonäköiset, vanhukset ja liikuntaesteiset.” Mies 34 v. p74.

Kertomuksen kirjoittaja, joka pitää lapsiperheelle hyvänä elinympäristönä omakotitaloa luonnonläheisessä paikassa, kuvaa puolestaan toimivia julkisia yhteyksiä seuraavasti:

”Bussit kulkevat enintään yhden kilometrin päästä kotia vähintään tunnin välein, jolloin omaa autoa ei välttämättä tarvita.” Nainen 33 v. p77

Kauppamatkat päivittäistavarakauppaan ja koulumatkat ala-asteelle halutaan hyvässä elinympäristössä kulkea jalan. Yläasteelle ja lukioon matka voidaan taittaa myös pyörällä tai julkisilla kulkuneuvoilla. Työmatkoihin ollaan valmiita käyttämään enemmän aikaa, noin puolisen tuntia, mutta ehdottomasti enintään tunti, ja työmatkat voidaan hyvin tehdä julkisilla kulkuneuvoilla, kunhan matkasta selviää ilman vaihtoja. Kävelyä tai pyöräilyä pidetään tosin parhaana liikkumistapana työmatkoillakin. Myös autolla työmatkat voidaan tehdä, jos työ sitä vaatii.

”Thanteellista tietenkkin olisi, jos työpaikka sijaitsisi kodin lähetyvillä, mutta pääasia on, että se sijaitsee toimivien julkisten liikenneyhteyksien päässä. Toimivalla tarkoitan vähintään kolme kertaa tunnissa kulkevaa lähijunaa, bussia tai metroa. Työmatka saisi kestää maksimissaan 30 minuuttia.” Nainen 43 v. p76

”Työpaikan sijainti ei ole keskeinen, kunhan se on alle tunnin ajomatkan tai julkisten kulkuyhteyksien päässä. Tärkeää kuitenkin, ettei työmatka tarpeettomasti pidennä työpäiviä.” Nainen 27 v. YTK 3453

Koulu ja ruokakauppa asuinalueella – ”joka maitopurkin takia ei tarvitse lähteä autolla”

Lapsiperheen elinympäristön laatua määrittää keskeisesti koulun ja päivähoitopaikan sijainti suhteessa kotiin ja työpaikkaan. Lapsiperheelle hyvässä elinympäristössä koulut ovat lähellä kotia ja päivähoitopaikka kodin lähellä tai työmatkan varrella. Erityisesti ala-asteen pitää olla turvallisen kävelymatkan päässä kodista. Yläasteelle, ammattikouluun tai lukioon matkaa saa olla enemmän, mutta ei kuitenkaan yli kymmentä kilometriä. Tällainen matka hyväksytään, koska koulut ja lukiot voivat olla erikoistuneita tiettyihin teemoihin ja tällöin nuori ei välttämättä valitse kotia lähimpänä olevaa koulua. Valinnasta riippumatta hyvässä elinympäristössä nuori selviää matkasta itsenäisesti ilman vanhempien kuljetusapua. Lähellä olevien koulujen tiloja, erityisesti liikuntatiloja, alueen asukkaat voivat käyttää iltaisin ja viikonloppuisin erilaisiin harrastuksiinsa. Kävelyetäisyyttä pidetään siis ylivoimaisesti parhaana vaikka aivan naapuriin ei palveluita välttämättä haluta häiriöiden pelossa.

”Kaikki on kävelymatkan etäisyydellä...” Mies 37 v. YTK 3158

Huonossa elinympäristössä jo ala-asteelle joudutaan kulkemaan julkisilla kulkuneuvoilla tai vanhempien kyydillä pitkän matkan vuoksi.

Kaupallisista palveluista tärkeimpänä kuvausten perusteella pidetään päivittäistavarakauppaa. Jos ihanneympäristöksi kuvataan taajamassa oleva alue,

jossa on sekä kerros- että pientaloja, päivittäistavarakaupan toivotaan löytyvän kävelyetäisyydeltä.

”Taajamissa päivittäiset palvelut ovat myös kävelyetäisyydellä, joten joka maitopurkin takia ei tarvitse lähteä autolla.” Mies 42 v. p93

”Asuinalueella S-market, jossa asioidaan. Kilometrin etäisyydellä pieni Siwa, joka auki ympäri vuoden.” Nainen 26 v. p96

Myös omakotitalovaltaisilla alueilla toivotaan ruokakaupan olevan kävelyetäisyydellä, mutta usein tämä lähikauppa kuvataan pieneksi myymäläksi ja suuremmat myymälät sijaitsevat kauempana, siis asuinalueen ulkopuolella.

”Isommat ruokaostokset olisin valmis hankkimaan hieman kauempaa isosta ruokakaupasta, jossa olisi myös palvelutiski (tuoretta lihaa ja kalaa!!!), lähikaupasta sitten täydentäisin viikon varrella perheen ruokavarastoja.” Nainen 30 v. YTK 3187

”K- tai S-lähikauppa sijaitsisi kävelyetäisyydellä. Isompia ostoksia varten lähtisimme autolla kerran viikossa kauppakeskukseen. Lähikaupoista saisi peruselintarvikkeet ja täydennystä viikolla.” Nainen 40 v. p85

Lähimmän myymälän valikoimien halutusta laajuudesta mielipiteet kuitenkin eroavat. Osalle joka päivä auki oleva alle 400 neliömetrin kokoinen valintamyymälä on sopiva lähikauppa. Osa puolestaan toivoisi kävelyetäisyydellä olevan monipuolisen valikoiman tarjoavan keskikokoisen myymälän, kuten seuraavasta voidaan havaita:

”Alueelta löytyvät päivittäiset palvelut, kuten kunnon kauppa, jos saa ostettua perheen tuoretavarat: maidon, leivän, lihan, hedelmät. Ei siis Siwa tai Alepa, vaan esim. S-market.” Nainen 38 v. p99

Lapsiperheelle huonossa elinympäristössä päivittäistavarakauppaa ei ole kävelyetäisyydellä tai lähellä olevien myymälöiden valikoimat ovat yksipuoliset ja riittämättömät. Tällaisesta alueesta esimerkkinä mainitaan uudet asuinalueet, joihin kauppa on kenties vasta suunnitteilla tai joihin ei

kauppaa vähäisen asukastiheyden vuoksi tule aina-
kaan lähitulevaisuudessa.

*”Kodin lähellä joutuu kulkemaan kaupasta
kauppaan saadakseen kaiken tarvitsemansa.”
Nainen 34 v. p110*

Kuvausten perusteella syrjäisillä haja-asutusalu-
eilla asuville lapsiperheille päivittäistavarahankin-
tojen teko on hankalinta. Kauppavaihtoehdot ovat
vähissä ja matkat pitkiä ja aikaa vieviä. Lisäksi tuo-
tevalikoimiin ollaan tyytymättömiä.

*”Lähimpään kauppaan on matkaa 11 km.
Ruokaostoksia teen lähinnä työpaikkani kun-
nassa sijaitsevassa pienehkössä marketissa, tosin
sekään ei ole työmatkani varrella. En haluaisi
käydä siinä kaupassa, sillä sen valikoima on
aika huono ja hinnat kalliit. Tuoretuotteet
ovat usein nahistuneita ja pakattujen elin-
tarvikkeiden myyntipäiviä saa vahdata silmä
kovana. Arkisin en kuitenkaan ehdi muualle
kauppaan, koska on kiire lasta hakemaan ja
ruokaa laittamaan. Viikonloppuisin ajamme
tunneksiin isoon automarkettiin lähim-
pään kaupunkiin.” Nainen 27 v. p137*

Osa kertomusten kirjoittajista pitää hyvänä,
että kaikki palvelut ovat kodin lähellä kävelyetäi-
syydellä, päivittäistavarakaupan lisäksi erityisesti
kioski, parturi-kampaamo, postipalvelut ja pank-
kiautomaatti tai pankki. Pääosin kertomuksissa
kuitenkin esitetään, että hyvässä elinympäristössä
monipuoliset palvelut löytyvät taajaman tai kau-
pungin keskustasta, jonne on kävelymatka tai hyvät
julkiset yhteydet.

*”Hyvässä elinympäristössä hoidan perusasiat
kävellen tai julkisin kulkuvälinein helposti
myös lapsen kanssa. Isomman lapsen harras-
tus- ym. tarpeet myös hänen helposti tavoitet-
tavissaan. Ihan vieressä minkään ei tarvitse
olla, vaan mieluiten asiointipaikat ryppäinä
asutuksen keskellä ja asuinalueilla vain asuin-
rakennuksia, puistoja, ulkoliikuntapaikkoja
jne.” Nainen 38 v. p82*

Huonossa elinympäristössä palvelut ovat hajal-
laan siellä täällä kaukana asutuksesta ja asioinnista
ei selviä ilman omaa autoa ollenkaan tai ainakaan
kohtuullisessa ajassa. Huomionarvoista on, että

huonona pidetään myös sellaista elinympäristöä,
jossa palvelut on keskitetty kaukana asutuksessa
sijaitseviin kauppakeskuksiin. Alla oleva sitaatti
kuvaa arkea huonossa elinympäristössä.

*”Kävisimme kai paljon kauppakeskuksissa
vaate-, apteekki, ruoka- ja harrasteostoksilla
ja ostaisimme sieltä kerralla.” Nainen 26 v.
p113*

Kertomuksista käy selvästi ilmi, että ihmiset
eivät pidä, että esimerkiksi yhdyskuntarakenteesta
johtuvista syistä heidän on pakko suunnitella pit-
källe etukäteen ostokset, pakko keskittää ostosten
teko ja pakko ostaa kerralla paljon. Nimenomaan
huonossa elinympäristössä näin täytyy toimia sel-
viytyäkseen arjesta, sillä palvelut ovat kaukana
kotoa ja liikkuminen paikasta toiseen vie paljon
aikaa.

Internetiä ja postimyyntiä käytetään sekä hyvässä
että huonossa elinympäristössä, mutta eri syistä.
Hyvässä elinympäristössä internet ja postimyynti
tarjoavat vaihtoehtoja muille palveluille. Niiden
kautta voidaan ostaa tuotteita, joita lähikaupoista
ei saa. Lisäksi ne tarjoavat kaivatun kotiinkuljetus-
palvelun, sillä vaikka monipuoliset palvelut ovat
fyysisesti lähellä kotia, suurten ja painavien tava-
roiden kuljetus kotiin on hankalaa ilman autoa.
Internet tarjoaa myös nykyaikaisen kirpputorin
monine mahdollisuuksineen. Pienkerrostaloa kol-
men kilometrin etäisyydellä suuresta kaupungista
ihanteellisena asuinpaikkana lapsiperheelle pitävä
26-vuotias nainen (p96) kertoo:

*”Hyödynämme internetiä runsaasti asioin-
nissamme, ostamme sieltä säännöllisesti mm.
vaatteita ja kirjoja sekä käytämme Huuto.
nettiä kirpputorin korvikkeena. Olemme
tehneet netistä myös isompia ostoksia, kuten
tietokoneen ja ruokapöydän, hyödyntäen
kotiinkuljetuspalveluja.”*

Useimmissa kuvauksissa internetin ja posti-
myynnin käyttö liittyy kuitenkin huonoon elinympä-
ristöön. Huonossa elinympäristössä asukas on
pakotettu käyttämään näitä palveluja, sillä muu-
toin hän ei saa tarvitsemiaan palveluita, koska pal-
velut sijaitsevat kaukana kodista. Lisäksi internetin
käyttöä tarvittavine tietokoneineen ja yhteyksi-
neen pidetään kalliina ja sen teknistä toimivuutta
epävarmana.

”Useimmat julkiset asiat on siirretty hoidettavaksi netissä. Siihen ei ole varaa kotona ja mahdollisuus puuttuu myös työpaikalta.” Nainen 40 v. p136

”Kun palvelut ovat kaukana, niin käytettävsiin ehkä postimyyntiä.” Nainen 26 v. p113

”Postimyyntiä käytetään, mutta mahdollisuus hakea paketteja vain joka toinen viikko, kun auto käytössä.” Nainen 43 v. p118

Hyvässä elinympäristössä esimerkiksi terveyskeskus ja hammashoitola sijaitsevat taajaman tai lähikaupungin keskustassa hyvien julkisten liikenneyhteyksien varrella ja niissä on riittävästi osaavaa henkilökuntaa. Erityisesti huonoa elinympäristöä kuvaavissa kertomuksissa käy selvästi ilmi julkisten palveluiden heikko saatavuus ja huono taso.

”Kunnan palvelut on yksityistetty ja ne kilpailutetaan vuosittain – pitkät asiakassuhteet eivät ole mahdollisia.” Nainen 40 v. p136

Mitä lähempänä kotia erilaiset harrastusmahdollisuudet ovat sitä parempi. Erityisesti lasten kerhojen toivotaan olevan niin lähellä, että lapset voivat itse kulkea matkansa. Huonossa elinympäristössä harrastusmahdollisuudet kodin läheisyydessä ovat olemattomat. Esimerkiksi katuvalojen puute haja-asutusalueilla tuotiin esiin lenkkeilyä haittaavana tekijänä talvella.

Katsotaan toisten lasten perään

Lapsiperheelle hyvässä elinympäristössä ihmiset voivat vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja sen kehittymiseen. Esimerkiksi lasten leikkipaikkojen kuntoon ja laatuun halutaan vaikuttaa ja nuorille halutaan järjestää heitä kiinnostavaa ohjattua toimintaa. Lisäksi hyvässä elinympäristössä ihmiset tuntevat naapurinsa ja asuinalueella voi toimia esimerkiksi asukasyhdistys tai lapsille on tarjolla valvottua leikkipuistotoimintaa. Kaikki aikuiset kantavat myös jonkinlaista kollektiivista vastuuta lapsista ja nuorista ja tarvittaessa puuttuvat heidän tekemisiinsä.

”Naapurit tuntevat toisensa, katsovat myös toisten lasten perään”. Nainen 38 v. p82

”On tärkeää, että kotiäidit voivat joskus viedä lapset puistotädille ja pääsevät itse sillä välin hoitamaan asioita. Ja samalla lapset tapaavat muita lapsia. Kotiäidit kaipaavat myös perhekerhoja (esim. seurakunnan järjestämää) tai vauvamuskareita.” Nainen 40 v. p85

”Alueella toimii myös asukasyhdistys vanhassa koulurakennuksessa, jossa järjestetään päivittäin erilaisia kulttuuri- ja liikunnallisia tapaamisia ja päiväsaikaan lounastarjoilua.” Nainen 26 v. p96

Huonossa elinympäristössä ei ole mitään ilmaisia harrastusmahdollisuuksia tai toimitiloja, joissa erilaiset kerhot voisivat toimia ja joissa ihmiset ylipäätään voisivat toisiaan tavata. Huonoon elinympäristöön liitettiin myös koulukiusaaminen ja opettajien suuri vaihtuvuus kouluissa.

Nuoret aikuiset arvostavat kävelyetäisyydellä olevia palveluita

Sukupuolten välillä kertomuksissa ei ole havaittavissa mitään merkittäviä eroja. Iän perusteella voidaan havaita, että nuorempien vastaajien, alle 30-vuotiaiden keskuudessa on muita kertomusten kirjoittajia enemmän niitä, jotka pitävät kerrostaloa, jopa hyvin korkeaa kerrostaloa, sopivana asumismuotona lapsiperheelle. Heidän kertomuksissaan on myös varsin kriittisiä kuvauksia haja-asutusalueilla ja kaukana palveluista asumisesta. Itse he asuvat usein kerrostaloissa. Heidän kertomuksissaan korostuu, että monipuoliset palvelut sijaitsevat hyvässä elinympäristössä kävelyetäisyydellä kodista. Jopa työpaikan toivotaan löytyvän pyörämatkan etäisyydeltä. Ilmeisesti alle 30-vuotiaat vastaajat ovat varsin valveutuneita ympäristöön liittyvissä kysymyksissä ja tämä näkyy kuvauksissa. Palveluiden läheisyyden korostaminen voi liittyä myös kuluttamiseen (kulutuskulttuuriin). Monen nuoren aikuisen elämään liittyy kuluttaminen eri muodoissaan niin keskeisesti, että kuluttamisen paikkojen pitää olla helposti saatavilla silloinkin, kun perheessä on lapsia.

Omakotitaloissa asuvat kertomusten kirjoittajat pitävät miltei poikkeuksetta omakotitaloa parhaana asumismuotona. Kerros- ja rivitaloissa asuvien henkilöiden kertomuksissa tuodaan sen sijaan monipuolisemmin esiin erilaisia toivottuja

asumismuotoja. Esimerkiksi pienkerrostaloja pientalovaltaisella alueella pidetään lapsiperheelle hyvin sopivina asumismuotona. Kertomuksen kirjoittajan koulutus, ammattiasema tai perheen tulotaso eivät erotelleet kertomuksia. Koulutustaso näkyy jossain määrin kertomusten kirjallisen ulosannin laadussa samalla tavoin kuin aikuisten hyvän tai huonon elinympäristön kuvauksissa.

6 ELÄKELÄISELLE HYVÄ TAI HUONO ELINYMPÄRISTÖ

Asunto lasitetulla parvekkeella hissitalosta

Eläkeläisen terveydentila vaikuttaa suuresti toivotuun asumismuotoon eläkeiässä. Yksi asumismuoto katsotaan kuitenkin hyvin sopivaksi kaikenkuntoisille eläkeläisille, nimittäin hissillisen kerrostalon asunto lasitetulla tilavalla parvekkeella. Asunnossa ei saa olla portaita hankaloittamassa liikkumista ja mahdollista rollaattorin käyttöä ja hissille pitää päästä vaivatta. Kuvausten perusteella kerrostaloasunnon ikkunoista tulee avautua näkymiä eri suuntiin. Hyvät säilytystilat ja saunakin liitetään hyvään asumiseen, mutta ennen kaikkea parvekkeen koetaan lisäävän merkittävästi asumisviihtyvyyttä. Parvekettä voidaan käyttää hyvin monin tavoin, kuten oleskelutilana, ulkoilupaikkana tai kasvien kasvatuspaikkana.

”Asun hissitalossa tai ensimmäisessä kerroksessa.” Nainen 44 v. YTK 5618

”Haluaisin asua korkealla, sillä haluan nähdä kauas. Asuntoni olisi hissitalossa. Asunnossani olisi kohtalaisen suuri lasitettu parveke. Parveke takaisi, että voisin ”ulkoilla” huonommallakin kelillä ja voinnilla. Joisin kahvini (tai olueni saunan jälkeen) parvekkeella. Voisin ehkä jopa kasvattaa kukkia ja jotain muutaakin pientä vihreää. Lasitettu parveke olisi puutarhani ja puistoni, päiväunipaikkani.” Nainen 54 v. p150

Asunnon koosta on esitetty yllättävän vähän täsmällisiä toiveita. Joissain kertomuksissa saatetaan mainita asunnon olevan kolmio.

”Asun keskustan läheisyydessä joukkoliikenteen piirissä olevalla rauhallisella kerrostaloalueella pienessä kolmiossa, jossa parveke ja oma sauna.” Nainen 49 v. YTK 5445

Yhdessä tasossa olevaa rivitaloasuntoa omalla pienellä pihalla ja seinän takana asuvine naapureineen pidetään myös sopivana ja turvallisena vaihtoehtona, mikäli eläkeläisen kunto on hyvä.

”Rivitalo pienimuotoisine pihaharrastuksineen.” Nainen 60 v. YTK 5028

”Mielellään rivitalo, jossa pieni piha ja vähän lumitöitä.” Nainen 40 v. YTK 5081

”Asumismuoto eläkeläiselle, joka asuu yksin, on mielestäni yhdessä tasossa oleva rivitaloasunto, jossa pieni piha-ala ulkona oleskelua varten.” Nainen 56 v. YTK 5119

Omakotitaloa sen sijaan harva havittelee eläkeiän kodiksi, sillä talon ja pihan kunnossapito koetaan liian suuritöiseksi. Haja-asutusalueilla naapureiden koetaan asuvan liian kaukana.

”Asumismuoto olisi kerrostalo, yksi ihminen ei ehkä tee omakotitalolla mitään.” Mies 55 v. YTK 5196

Miesten kertomuksissa aikaa vietetään eläkkeellä oltessa ulkomailla selvästi useammin kuin naisten kertomuksissa. Samoin vapaa-ajan asunnot ja kesämökit, jotka mielellään sijaitsevat vesistön äärellä,

mainitaan miesten kertomuksissa naisia useammin paikkoina, joissa haluttaisiin viettää ainakin osa ajasta eläkkeellä oltaessa.

"Pidän nykyisen paritalon puolikkaani, mutta vietän vuoden synkimmät kuukaudet Itävallan Alppien etelärinteellä. Menen sinne junalla (en lentämällä vaikka olisi jossain tapauksessa jopa halvempaa). Asun paikallisen majatalon yläkerrassa täysihoidolla. Kylässä on noin 1 000 asukasta ja kaikki palvelut ovat kävelymatkan päässä. Vuokraan auton silloin kun huvittaa." Mies 60 v. YTK 5004

"(Hyvä elinympäristö olisi) Etelä-Ranskan maaseutu, käyn kaupassa kävelen tai autolla." Mies 56 v. YTK 5168

"Miksei järvenrantakin aivan vieressä tai kesämökki lähellä" Mies 56 v. YTK 5174

"Kriteerejä eläkeasumiseen: järvi/meri oltava vieressä, pakko!... mahdollisuus kalastukseen, pakko!" Mies 55 v. YTK 5194

"Auto minulla kyllä olisi, koska matkustaisin mökille luultavasti useimmin kuin nyt töissä ollessa." Mies 55 v. YTK 5196

Huonokuntoiselle eläkeläiselle hyvinä asuinpaikkavaihtoehtoina pidetään erilaisia palvelu- ja senioritaloja. Erityisen tärkeänä pidetään, että apua saa tarvittaessa nopeasti, ruuan saa haluttaessa valmiina ja tarjolla on erilaista ohjelmaa mielen virkistykseksi.

"Jos olisin heikommassa kunnossa, palvelutalo olisi toive asumismuotoni. Joku muu siivoaisi ja ruuankin saisi valmiina, jos haluaisi. Ja olisi joku lähellä, jolta saisi apua jos tarvitsee." Nainen 48 v. p174

Palvelutalojen ja senioritalojen etuna pidetään myös sitä, että niissä on samanikäistä seuraa. Sen sijaan asumisen hinta niissä askarruttaa ja monille pienituloisille niiden arvellaan olevan liian kalliita vaihtoehtoja.

Asuntoa hissittömän kerrostalon yläkerroksissa pidetään eläkeläiselle puolestaan huonona vaihtoehtona, koska portaiden kapuaminen käy todennäköisesti ylivoimaiseksi iän karttuessa ja terveyden

heikentyessä. Yksiöt mainitaan huonoina asuintoina sen vuoksi, että ne ovat usein pinta-alaltaan pieniä ja kaikki ikkunat avautuvat yleensä yhteen ilmansuuntaan, jolloin tuuletus on tehotonta ja auringon paistaessa asunnon lämpötila nousee epämiellyttävän korkeaksi.

"Asuisin kerrostalon 6. kerroksessa, eikä talossa ole hissiä eikä parvekkeita. Ilmansuunta kaikissa ikkunoissa länteen ja aurinko kuumottaa asunnon yli 30 asteiseksi kesäaikaan, eikä puita ole edessä." Nainen 58 v. p195

"Asun 4. kerroksessa, talossa ei hissiä." Mies 54 v. YTK 6216

"Huono asunto: liian pimeä tai liian ahdas, ei omaa pihaa/isoa parveketta, ei omaa saunaa." Nainen 45 v. YTK 6616

Eläkeläiselle sopimattoman asunnon kuntoa on myös kuvattu monin tavoin. Eläkeläiselle huono asunto on kylmä ja vetoinen sekä asumiskustannuksiltaan kallis. Asunto on huonossa kunnossa ja kylpyhuoneessa on amme, jonne on vaikeaa mennä. Kaapit ovat korkealla joten niihin ylettyäkseen täytyy kivuta tuolin tai jakkaran päälle. Tavarain paljous, huono järjestys ja näistä seuraava ahtaus, vaikeus löytää tavaroita ja hankaluus liikua asunnossa tuodaan myös esiin.

"Yksiöni keittiö on ahdas kaiken sinne kerääntyneen tavarain takia. Tarvitsisin apua sen raiivaamiseksi. Myös uudet, helpommin hoituvat jääkaappi-pakastinkalusteet helpottaisivat elämäni. Keittiön pieni tila vain rajoittaa uusien kalusteiden hankintaa. Remontin puutteen takia valaistus "omassa pesässäni" on huono ja joudun asentelemaan erilaisia lisälamppuja eri puolille yhteistä makuu-olohuonetta. Ja se meinaa lisää johtoja ja muita viritelmiä. Myös tänne on vuosien varrella kerääntynyt turhaa tavaraa, jota pitää siivota ja pölyttää, kun vain jaksaisin niin usein kuin olisi tarpeen." Nainen 48 v. p213

"Varastotilat kulkuvälineille ja muulle tavaralle riittämättömät." Mies 53 v. YTK 6107

Huonoon asumiseen liitetään myös häiritsevä melu, joka kuuluu niin naapurihuoneistoista kuin

ulkoa. Huonossa elinympäristössä asunto sijaitsee liikennemelualueella.

”Pahin rasite olisi luultavasti melu” Mies 56 v. YTK 6168

”Taloyhtiössä huono äänieristys, paljon nuorisoa, jolla eri päivärytmi.” Mies 54 v. YTK 6216

”Naapureista kuuluisi meteliä ja ulkona liikennemelua.” Nainen 53 v. YTK 6289

Turvallinen alue ja elämää ympärillä

Eläkeläiselle hyvänä elinympäristönä pidetty alue on ennen kaikkea turvallinen, sijaitsipa se sitten keskustassa, sen tuntumassa tai lähiössä. Turvallisuutta tai sen tunnetta lisäävät alueen infrastruktuuriin ominaisuudet, kuten siisteys, kunnollinen valaistus ja hyvin hoidetut kulkuväylät. Samoin turvallisuutta tai sen tunnetta lisäävät katukuvassa näkyvä poliisi ja muut kanssaihmiset. Eräs kertomuksen kirjoittaja määrittelee hyvän elinympäristön ominaisuuksia ja turvallisuutta seuraavasti:

”Tärkein asia on turvallisuus. Turvallisuus tarkoittaa mm. hyvin hoidettuja kulkuväyliä, hyvää valaistusta ja poliisiresurssien lisäämistä jatkuvan vähennyksen sijaan!” Nainen 48 v. p160

”Turvallinen ja luonnonläheinen pienkerrostalo- tai rivitaloalue, josta löytyy kunnolliset kulkuväylät, kävely- ja pyörätiet, lenkkipolut.” Mies 54 v. YTK 5297

Eläkeläiselle hyvässä elinympäristössä ei ole asuinpaikan lähistöllä teollisuutta, vilkasliikenteisiä valtaväyliä tai isoja eritasoliittymiä. Asuinalueella ei toivota olevan myöskään suuria korkeuseroja, sillä mäkisessä maastossa liikkuminen koetaan hankalaksi etenkin talvella.

Mieluisin asuinpaikka eläkeläiselle löytyy tari-
noiden perusteella kaupungin tai taajaman keskus-
tan läheisyydestä tai peräti keskustasta. Keskustaa
tai sen läheisyyttä pidetään hyvänä, koska kaikki
tarvittavat palvelut ovat lähellä.

”Asun kerrostalossa keskikokoisen kaupungin keskustan lähellä. Haluan asua lähellä kes-

kustaa, koska arvostan palvelujen läheisyyttä.” Nainen 43 v. p146

”Asun mieluusti lähellä kaupungin ydinkeskustaa, siis kävelymatkan päässä. Asuinalue on rauhallinen ja viihtyisä.” Nainen 55 v. YTK 5212

Osa kertomusten kirjoittajista korostaa, että haluaa asua keskustan lähellä, mutta rauhallisessa paikassa. Osa puolestaan tuo esiin, että haluaa nähdä ihmisiä ja hyväksyy keskustan äänet, kuten liikenteen ja hälytysajoneuvojen äänet tai ravintola-asiakkaiden äänet. Näin koetaan oltavan elämässä mukana. Vaikka keskustassa haluttaisiinkin asua, kaivataan silti välillä luonnon helmaan. Esimerkiksi oman kerrostalon pihan toivotaan olevan jonkinlainen keidas keskellä kaupunkia tai kodin läheltä pitäisi löytyä metsäalue. Osa ajasta vietettäisiin mielellään myös vapaa-ajanasunnolla.

”Haluaisin asua kaupungin keskustassa – niin kuin nytkin. Välillä, sekä kesällä että talvella, viettäisin aikaa maalla vapaa-ajan asunnossa. Siellä rentoutuisin ja hiljentyisin. Näkisin tähtitaivaan ilman katuvaloja. Haluaisin myös matkustella.” Nainen 54 v. p150

”Ulko-ovesta ulos astuessa on ulkona luonnossa ja kuumalla varjossa elikä pihalla on isoja puita. Pihalla on tuoleja ja penkkejä, kukkapenkkejä ja kasvimaata, jossa voi kasvattaa mausteyrttejä, salaattia ym. Ja ehdottomasti lähistöllä on oikea metsä, ei 20 puuta niin kuin nykyisin, vaan kunnan metsä luontopolkuineen, marjoineen ja sienineen. Talvella siellä voisi hiihtää ja ylipäätään lenkkeillä ja hoitaa kuntoaan.” Nainen 57 v. YTK 5133

”Kuitenkin kaikkea tätä tärkeämpää on kävelymatkan päässä oleva metsä ja ranta, jossa käyn kävelyllä päivittäin.” Nainen 48 v. YTK 5475

Lähiöt asuinalueina jakavat mielipiteitä. Lähiötä pidetään hyvänä asuinpaikkana eläkeläiselle, mikäli siellä on peruspalvelut ja asunnon lähellä on hyvin hoidettuja viheralueita ja ulkoilureittejä. Lähiön etuna pidetään puhdasta ja raikasta ilmaa. Huonona asuinpaikkana pidetään niitä 1960- ja 1970-luvulla rakennettuja lähiöitä, joita on huonosti

ylläpidetty ja joissa peruskorjaukset on jätetty kokonaan tai huomattavilta osin tekemättä. Lisäksi palvelut ovat näiltä alueilta kaikonneet ja julkiset liikenneyhteydet ovat heikot.

*”Huono elinympäristö olisi iäkäs rapistunut kerrostaloalue, josta palvelut ovat hävinneet.”
Mies 59 v. YTK 6001*

”Asun kuusikymmenluvulla rakennetussa kerrostalossa, kolmannessa kerroksessa. Taloyhtiössä on suunnitelmat valmiina hissien rakentamisesta, rakennuspäätöstä siirretty vuosi vuodelta tuonemmaksi mm. putkiremontin tieltä. ...Piha-alue on hyvin pieni, sekin lähinnä parkkialuetta. Asuntoalue sisältää useita lähes samanlaisia kerrostaloja, yksi pieni elintarvikeliikkeen palvelu alueella, varsinaiset kaupat sijaitsevat kunnan keskustassa kahden ja puolen kilometrin päässä.” Mies 54 v. YTK 6215

”Jos asuisin eläkeläisenä siihen elämäntilanteeseen sopien huonosti, olisi asuntoni 1960-luvun elementtikerrostalossa suurkaupungin lähiössä. Kaupunki olisi minulle vieras, tuttuja ja sukulaisia ei olisi lähellä. Parvekkeeni olisi pieni ja vastapäätä näkyisi samanlainen kerrostalon elementtejä.” Nainen 53 v. YTK 6289

Erityisesti turvattomuus tuodaan keskeisenä ongelmana esiin. Turvattomuuden katsotaan johtuvan muun muassa alueen sosiaalisista ongelmista, huonosta infrastruktuurista, kuten huonokuntoisista teistä ja kaduista sekä huonosta valaistuksesta. Jos alueella on puistoja tai metsää, niin nekin ovat huonokuntoisia ja niissä on vaikeaa liikua.

”Lähialueella on metsää, mutta siellä ei ole valmiita ja ylläpidettyjä polkuja. On kuin olisi joutomaata.” Nainen 48 v. p195

”Asuinalueella puistomaista ympäristöä, mutta sitä ei pidetä kunnossa.” Nainen 54 v. p204

Eräänä syynä vastentahtoiseen lähiössä asumiseen mainitaan pieni eläke.

”Pienen eläkkeen vuoksi joutunut muuttamaan kauemmas keskustasta.” Nainen 54 v. p204

Maaseutua ja haja-asutusalueita pidetään eläkeläiselle pääsääntöisesti huonona elinympäristönä, jos oma liikuntakyky on huono ja voimia talon ja pihapiirin hoitoon ei ole enää riittävästi. Hankalimpina asioina maaseudulla asumisessa pidetään kaukana olevia palveluita ja huonoja julkisia yhteyksiä. Myös avun saanti voi olla vaikeaa, jos naapurit ovat kaukana ja hekin ovat mahdollisesti iäkkäitä ja huonokuntoisia.

”En selviä pihallimitöistä, mutta apua en pysty ostamaan.” Nainen 50 v. p186

”Maalla asuvalla kaupat kaukana, ei joukko-liikennettä.” Mies 59 v. YTK 6029

”Asun maalla kaukana kaikista palveluista ilman mukavuuksia sähkölämmitteisessä tulisijattomassa mökissä.” Mies 56 v. YTK 6144

”Syrjäinen maaseutu, keskellä ei mitään. Se ei sopisi minulle missään tapauksessa. En näkisi ihmisiä ja elämän sykettä, jota varmasti kaipaisin. Joutuisin ehkä käyttämään ”naapurin” apua, johon en ihan varmasti olisi valmis.” Nainen 57 v. YTK 6164

Jos on asunut elämänsä maaseudulla ja on tottunut rutiineihin, joita asuminen siellä edellyttää, voidaan maaseutua hyvin kuvata myös hyvänä elinympäristönä eläkeläiselle. Hyvä terveys ja autonkäyttömahdollisuus ovat kuitenkin välttämättömiä edellytyksiä itsenäiselle asumiselle kaukana palveluista. Lisäksi olisi suotavaa, että lähellä asuisi sukulaisia tai ystäviä, joilta voisi tarvittaessa pyytää apua.

”Omakotitalossa, omalla autolla liikkuen. Palveluiden ei tarvitse olla vieressä. Järven rannalla, metsän keskellä. Kaupassa käynti kerran viikossa, muiden asioiden hoito samassa yhteydessä.” Mies 42 v. YTK 5667

Jalankulkuväylät kuntoon

Eläkeläiselle hyvässä elinympäristössä on ennen kaikkea toimivat monipuoliset julkiset liikenneyhteydet ja hyvin hoidetut jalankulkuväylät. Liikennevälineisiin pääsee kulkemaan helposti myös apuvälineiden, kuten rollaattorin, kanssa. Täten valtaosa joukkoliikennekalustosta olisi oltava erilaisia matalalattialinja-autoja, -raitiovaunuja ja -junia, jotka palvelevat kaikilla reiteillä. Linja-auto- tai raitiovaunupysäkit ovat lähellä kotia. Myös juna-asema tai -seisake on kävelyetäisyydellä tai sinne pääsee toisella julkisella kulkuneuvolla sujuvasti.

”Bussipysäkit, katetut, olisivat aivan nurkan takana.” Nainen 43 v. p173

Omaa autoa ei välttämättä halua enää eläkeiässä omistaa eikä sitä kuvausten mukaan hyvässä elinympäristössä välttämättä tarvitakaan. Syyksi autottomuuteen tai autosta luopumiseen mainitaan asuinpaikkakunnan hyvät julkiset liikenneyhteydet, joten haluamiinsa paikkoihin pääsee hyvin ilman autoakin. Lisäksi auton pito koetaan kalliiksi, mihin eläkeläisellä ei ole välttämättä enää varaa. Myös terveyden heikentyminen ja ajokyvyn menetys voivat olla syynä autosta luopumiseen. Syytä autottomuuteen ei välttämättä kaikissa kertomuksissa mainita, vaan todetaan lyhyesti kuten seuraavassa:

”Välttämättä en haluaisi käyttää autoa vanhana.” Nainen 41 v. p153

Jos autoa käytetään, sillä matkustetaan lähinnä vapaa-ajanasunnolle. Toiveiden mukainen asuinpaikka voi myös sijaita haja-asutusalueella kaukana palveluista, jolloin asiointimatkoihin tarvitaan autoa.

”Asun kerrostalossa kaupungin keskustassa. Asuntoni pohjakerroksessa on paikoitushalli, josta pääsee hissillä suoraan kotiovelle. Autoa tosin ei tarvitse käyttää paljon, ainoastaan mökkireissuilla. Mökillä asun kesäkaudet, talvet vietän kaupungissa palveluiden äärellä. Palvelut tavoitan helposti jalan, samoin harjastus- ja virkistyskohteet.” Mies 50 v. YTK 5387

Eläkeläiselle huonossa elinympäristössä ei ole julkisia liikenneyhteyksiä tai julkiset liikenneyhte-

ydet ovat huonot, vuorovälit pitkiä ja pysäkit ovat kaukana kodista. Erityisen huonona pidetään, jos ympäristön vuoksi ei ole edellytyksiä selviytyä arkisista liikkumisesta itsenäisesti, ja joutuu siksi turvautumaan jatkuvasti muiden apuun. Erityisesti maaseutu mainitaan tällaisena alueena.

”Jos asun maaseudulla eläkkeelle jäätyäni eikä minulla ole autoa, olen aikalailla sukulaisten ja naapureiden armoilla.” Nainen 41 v. p196

”Toimiva julkinen liikenne puuttuu.” Mies 53 v. YTK 6107

”Kuvittelen, että huono elinympäristö olisi sellainen, missä peruspalvelut olisivat kaukana kaikesta, enkä voisi käyttää enää omaa autoa ja joukkoliikenne ei toimisi.” Mies 53 v. YTK 6279

Myös syrjäiset lähiöt tuodaan esiin huonojen joukkoliikenneyhteyksien vuoksi. Näistä paikoista esimerkiksi usein asioitaviin paikkoihin, kuten terveyskeskukseen tai apteekkiin, joudutaan kulkemaan useammalla liikennevälineellä. Erityisesti oman liikuntakyvyn ollessa huono vaihtoja liikennevälineestä toiseen pidetään hankalina.

Hyvässä elinympäristössä jalankulkuväylät ovat hyvässä kunnossa, hyvin hoidettuja ja valaistuja. Erityisesti talvella kävelytiet aurataan ja tarvittaessa hiekoitetaan hyvin, jolloin voi kulkea liukastumatta ja tarvittaessa työntää rollaattoria esteettä.

”Kävelytiet turvallisia, ei liukkaita tai pimeitä.” Nainen 44 v. YTK 5618

Huonossa elinympäristössä liikkuminen on päivittäin vaikeaa ja vaarallista hoitamattomien ja huonosti valaistujen teiden ja kulkuväylien vuoksi.

”Kadut ja kulkuväylät hoidetaan huonosti, liukkaus ja heikko valaistus hankaloittavat ulkona liikkumista.” Nainen 54 v. p204

”Tiestön auraus-, hiekoitus- ja muu hoito ei toimi.” Mies 53 v. YTK 6107

Eläkeläiselle hyvässä elinympäristössä taksin käyttö perustuu vapaaehtoisuuteen. Taksia voidaan käyttää esimerkiksi teatteriin mentäessä, vaikka

sinnekin pääsisi halutessaan kävellen tai julkisilla liikennevälineillä.

”Koska keskusta on lähellä, myös kirkkoon ja teatteriin pääsen kävellen. Vaikka silloin, kun lähemme naapurissa asuvan ystäväni kanssa teatteriin, ajamme sinne kyllä taksilla!” Nainen 43 p196

Taksin käytössä hyvässä elinympäristössä kyse onkin lähinnä itselle suodusta ylellisyydestä piristämään ja helpottamaan elämää silloin tällöin. Huonossa elinympäristössä taksin käyttö on sen sijaan pakon sanelemaa ja sen käyttöä ja sen myötä liikumista rajoittavat pienet tulot. Taksiin joudutaan turvautumaan, jos joukkoliikenneyhteydet ovat huonot, autoa ei ole, palvelut ovat kaukana ja omat voimat eivät enää riitä pitkien ja hankalien matkojen taivaltamiseen saatikka raskaiden ostosten kantamiseen.

Ruumiin ja hengen ravintoa kävelyetäisyydellä

Hyvässä elinympäristössä eläkeläinen löytää usein käyttämänsä palvelut kävelyetäisyydeltä. Tällaisina palveluina mainitaan erityisesti päivittäistavara-kauppa, apteekki, kampaaja, kahvila ja ruokaravintola sekä posti. Sopivana kävelyetäisyytenä pidetään enintään kilometriä. Pidempiäkin matkoja voidaan kävellä, mutta silloin pitää olla mahdollisuus kulkea matka myös julkisilla kulkuneuvoilla. Erityisesti päivittäistavara-kaupan toivotaan olevan lähellä kotia.

”Asunto noin 1 km:n säteellä ruokakaupasta, pankista, apteekista ja terveyskeskuksesta.” Nainen 48 v. YTK 5526

”Palvelut, harrastuspaikat jne. lähellä tai kohtuullisen etäisyyden päässä, johon pääsee kävellen ja pyöräillen.” Mies 47 v. YTK 5536

”Teen yleensä ruokaostokseni saman kadun varrella sijaitsevassa tutussa lähikaupassa. Sinne jaksan kävellä vaikka vointi ei joka päivä olisikaan yhtä pirteä” Nainen 43 v. p146

”Ruokakaupan täytyy olla lähellä, etäisyys alle puoli kilometriä.” Mies 60 v. YTK 5003

”Asun rauhallisella rivitaloalueella parin km päässä keskustasta. 200 metrin päässä on pieni ruokakauppa, josta voin ostaa päivittäiselintarvikkeet. Kaupungin keskustasta löytyy kauppahalli ja tori, josta saan lähialueella kasvatettuja elintarvikkeita.” Nainen 48 v. YTK 5475

Hyvässä elinympäristössä kävelyetäisyydellä olevan päivittäistavara-kaupan valikoima on kohtuullisen monipuolinen. Lähellä oleva kauppa ei ole aivan pieni, mutta ei suuri markettikaan.

”Ruokakaupan tulee tarjota kunnon kala-, liha- ja leivonnaistiskit”. Nainen 58 v. p178 todetaan eräässä kuvauksessa.

”Ruokaostoksia tekisin mieluummin pelkässä ruokakaupassa, ei missään jättimarketissa.” Nainen 48 v. YTK 5526

Huonossa elinympäristössä kävelyetäisyydellä ei ole ruokakauppaa tai jos on, se on pieni ruokakauppa, jonka valikoima on vaatimaton, hinnat korkeat ja päiväyksien perusteella tuotteiden käyttöikä lyhyt.

”Huono elinympäristö on, kun ei kylällä ole kuin yksi kallis ruokakauppa ja kioski...” Nainen 54 v. YTK 6237

”...lähikauppoina Siwat ei riitä ja pulmia on aktiivi-ikäiselläkin ajella edestakaisin jättimarketteihin ja niiden ruuhkaan.” Mies 53 v. YTK 6107

Kaukana asuinpaikasta oleva suuri market tarjoaa monipuolisen valikoiman, mutta jos julkiset liikenneyhteydet ovat sinne huonot niin asiointi koetaan hankalaksi ja siellä asioidaan todennäköisesti harvoin. Tällöin kerralla joudutaan ostamaan paljon ja ostosten kuljettaminen kotiin ilman autoa on hankalaa. Autolla asioitaessa taas joudutaan kärsimään ruuhkista. Vaikka suuren marketin valikoima on monipuolinen, tarpeettoman suuret pakkauskoot eivät palvele pientä eläkeläistaloutta ja kaiken tavarapaljouden keskeltä voi olla vaikeaa löytää haluamia tuotteita. Erityisen ongelmallisena pidetään pitkiä kävelyetäisyyksiä myymälän sisällä.

"Kauppana on vain hehtaarihalli, jossa pitkät välimatkat eri palvelupisteistä toisiin." Nainen 41 v. p194

(Huonossa elinympäristössä ovat) "Kaupat suurissa ostoskeskuksissa (ei lähikauppoja) tai hyvin suuria marketteja. Kulkuyhteydet huonot..." Mies 54 v. YTK 6216

"Säälittävää, kun ajellaan jonoissa autoilla hakemaan ruokaa marketeista 10 km:n päästä." Nainen 54 v. YTK 6237

"Viikoittaiset käynnit supermarketissa ahdistavat minua ihmisvilinöineen ja tavarapaljouksineen. Suurista halleista en löydä halua maani. Muistan kaiholla tuttua lähikauppaani palveluineen ja sen tuttuja asiakkaita, joita oli hauska tavata." Mies 57 v. YTK 6156

Kaupan suppea valikoima ja korkea hintataso vaikuttavat haitallisesti eläkeläisen ruokavalioon ja ruokahaluun. Ruokavalio helposti yksipuolistuu ja eikä ruoka enää maistu.

"Yksipuolinen ravinto heikentää terveyttä ja laskee mielialaa." Nainen 54 v. p204

Eräs kertomuksen kirjoittaja kuvaakin huonoon elinympäristöön johtanutta toimintaa seuraavasti:

"Laiskat ja välinpitämättömät autoilijat ovat tappaneet lähikaupat ajamalla ostotaivaaseen metsästämään parin euron alennuksia. Joko mainitsin, että he ovat laskukyvottomia? Auton starttaaminen syö moiset alennukset kerralla." Mies 54 v. p192

Vaikka eläkeläiset ostavat elintarvikkeita ja laitteita itse ruokaa, hyvässä elinympäristössä kodin lähellä on ruokaravintola ja kahvila. Ravintolassa voi nauttia herkullisen kohtuuhintaisen lounaan vaikka päivittäin ja kahvilassa voi tavata tuttuja leivoksen äärellä. Huonossa elinympäristössä kävelyetäisyydellä on vain kaljakuppiloita tai kebab-paikoja, joten monipuolista päivittäistä lounasta ei ole tarjolla kävelyetäisyydellä ja ystävien tapaamiselle kodin ulkopuolelta ei löydy viihtyisää paikkaa.

"Hyvän ruuan tekeminen on kallista ja aikaa vievää yksinäiselle, siksi ruokailumahdollisuudet tulisi olla monipuoliset." Mies 49 v. p147

Käsitykset pankin sopivasta sijainnista hyvässä elinympäristössä vaihtelevat huomattavasti. Osalle kertomusten kirjoittajista riittää hyvin internetyhteys kodista pankkiasioiden hoitoon.

"Pankkipalvelut hoidan internetin kautta ja ostokset maksan pankkikortilla, siksi en tarvitse pankkipalveluita niin lähelle." nainen 53 v. p156

Osa kertomusten kirjoittajista puolestaan toivoo käyttämänsä pankin olevan kävelyetäisyydellä kodista. Huonossa elinympäristössä lähin pankkiautomaatti tai pankkikonttori sijaitsee hankalien liikenneyhteyksien päässä suuren marketin yhteydessä. Omat internetin käyttötaidot ovat huonot tai yhteydet eivät toimi kunnolla, joten pankkiasioita ei kyetä hoitamaan kotoa käsin.

Hyvässä elinympäristössä kävelyetäisyydellä kodista on vähintään postilaatikko, mutta mieluiten postikonttori tai asiamiesposti. Huonossa elinympäristössä postipalvelut on sijoitettu, kuten pankin palvelutkin, asuinalueesta kaukana sijaitsevan ja julkisilla kulkuneuvoilla huonosti tavoitettavan suuren marketin yhteyteen.

Terveyspalveluiden, kuten terveyskeskuksen ja hammashoitolan, toivotaan olevan joko kävelyetäisyydellä kodista tai kaupungin tai taajaman keskustassa helposti julkisilla kulkuneuvoilla saavutettavissa. Keskustassa ovat myös erikoistavaraliikkeet sekä muut harvemmin käytettävät palvelut. Huonossa elinympäristössä nämä palvelut sijaitsevat hajallaan eri puolilla kaupunkia, joten asiointi niissä vie paljon aikaa monine matkoineen ja kulkuvälineen vaihtoineen.

Hyvässä elinympäristössä palveluita voidaan ostaa myös internetin, postimyynnin tai puhelinmyynnin kautta, mutta se on vapaaehtoista, sillä palveluita on muutenkin saatavilla. Esimerkiksi painavia tuotteita oltaisiin halukkaita tilaamaan edellä mainittujen kanavien kautta kotiin kuljetettuina.

"Oli talossa hissi tai ei, joka tapauksessa käytäisin tavaroiden verkko- tai puhelinlausta ja kotiinkuljetusta. Esimerkiksi perunat yms. tilaisin kotiin kuljetettuina, samaten pyykinpalvelut." Nainen 54 v. p150

”Eläkeiässä myöskin haluaisin saada kaupasta tuotteet kotiinkuljetuksena, joten tällaisia palveluita olisi hyvä saada edes jostakin elintarvikeliikkeestä paikkakunnalla ja tietenkin melko läheltä.” Nainen 54 v. YTK 5248

Huonossa elinympäristössä sen sijaan internetillä, postimyyynnillä tai puhelinmyynnillä yritetään korvata puuttuvia palveluita. Lisäksi näidenkin kanavien käyttö on vaikeaa, jos verkkoyhteydet eivät toimi kunnolla, puhelinlinjat ovat aina varattuja ja postimyyntistä tilattuja tuotteita on työlästä noutaa, kun postikonttori on kaukana hankalien yhteyksien päässä.

Mitä lähempänä keskustaa eläkeläisen ihanteellinen asuinpaikka kuvataan olevan, sitä suurempi palveluiden kirjo halutaan löytyvän kävelyetäisyydeltä ja sitä todennäköisemmin hyvänä pidetään korttelimaista kaupunkirakennetta ja kadunvarsimyymälöitä. Kaupungin keskustassa asuttaessa kävelyetäisyydeltä pitäisi olla muun muassa kirkon, kirjaston, teatterin, konserttisalin ja uimahallin lisäksi erilaiset terveyspalvelut.

”Thanne olisi ranskalaistyyppinen asuinalue, kortteli, jossa alakerrassa tai kadun toiselta puolelta löytyisi leipäpuoti, vihannestori ja kahvila. Sinne voisi köpötellä ostoksille ja istuskelemaan melkein aamutuhveleissa. Ja samalla tavata tuttuja.” Nainen 54 v. p150

Vaikka palveluiden toivotaan olevan lähellä, niiden ei välttämättä toivota olevan samassa rakennuksessa kuin missä asutaan, sillä asioinnin toivotaan myös tarjoavan jonkinlaista hyötyliikuntaa ja pakkoa lähteä ulos.

”Huonoin eläkeläisen asuinympäristö olisi hissillinen kerrostalo, jossa päivittäistavara-kauppa sijaitsee alakerrassa samassa talossa, pahimmassa tapauksessa Alko, videovuokraamo ja kioski liittyvät samaan liikekokonaisuuteen. Siinä sitten hurauttelen perustarpeet ja pabeet hakemaan ilman tarvetta liikkua omin avuin juuri lainkaan.” Mies 56 v. YTK 6144

Jos taas ihanteellisena ympäristönä eläkeläiselle pidetään lähiötä tai muuta rauhallista keskustan ulkopuolista aluetta, niin asuinpaikan läheltä toivotaan löytyvän kohtuukokoinen palvelukeskittymä.

”Ostoskeskus on puolen kilometrin päässä ja se on monipuolinen, mutta ei liian iso!” Nainen 53 v. p161

Lisäksi asuinalueelta pitäisi päästä helposti julkisilla kulkuneuvoilla ilman vaihtoja kaupungin tai taajaman keskustaan, missä on tarjolla monipuolisemmat ja harvemmin käytettävät palvelut. Huonossa elinympäristössä palvelut ovat hajallaan ympäri kaupunkialuetta, esim. terveyskeskus toisessa lähiössä kuin missä itse asuu, ja niihin on vaikeaa ellei mahdotonta päästä julkisilla kulkuneuvoilla. Huonossa elinympäristössä kävelyetäisyydellä palveluita ei ole tai ne ovat laadultaan niin huonoja, ettei niitä voi käyttää. Huonolaatuisuudella viitataan esimerkiksi päivittäistavara-kaupan palveluissa suppeisiin valikoimiin ja huonolaatuisiin tuotteisiin, ja terveyskeskusten palveluissa osaamattomaan ja liian usein vaihtuvaan henkilökuntaan.

Useat eläkeläiselle tärkeät, kävelyetäisyydelle toivotut palvelut ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä on vaikeaa ellei mahdotonta korvata verkkopalveilla. Kampaa ja tai kahvila-ravintola ovat hyviä esimerkkejä palveluista, joihin liittyy keskeisesti konkreettinen palvelu ja sosiaaliset kontaktit paikan päällä. Esimerkiksi kotiin kuljetettuna ja yksin syötynä lounaasta ei muodostu samanlaista kokemusta kuin ystävien kesken nautittuna ravintolassa.

Ystäviä ympärillä ja tutut myyjät kaupassa

Eläkeläiselle hyvässä elinympäristössä korostuvat hyvät ja lämpimät sosiaaliset suhteet. Naapurustossa asuu muita samanikäisiä, vaikka missään pelkästään eläkeläisten asuttamalla alueella ei halutakaan asua. Lähellä asuvia ystäviä voidaan tavata puistoissa ja kahviloissa tai lounaalla lähiravintoloissa. Myös elämäkumppania saatetaan etsiä. Sukulaisten, etenkin lasten ja lastenlasten toivotaan asuvan kohtuullisen lähellä, ei satojen kilometrien päässä, jotta yhteyttä voitaisiin helposti pitää.

”Ja vielä kuitenkin kaikki tutut ja ystävät lähellä.” Mies 56 v. YTK 5174

”Ensi viikolla taidan lähteä päivätansseihin: jospa sieltä löytäisi kaveriksi jonkun virkeän papan! Ei olisi niin yksinäistä.” Nainen 43 v. p146

"Olisi mukava tavata muita samanikäisiä ihmisiä esim. kerran viikossa erilaisten teemojen merkeissä. Päivätanssit viikonloppuisin olisivat myös suotavia, näinhän saisi myös mukavaa liikuntaa sosiaalisen kanssakäymisen lisäksi." Nainen 54 v. YTK 5248

"Mahdollisuus tavata muita eläkeläisiä." Nainen 70 v. YTK 5181

"Lapsien luo julkiset kulkuyhteydet tai muutto heidän lähelleen... lapsenlapset lähempänä nykyistä asuinpaikkaa olisi hyvä (nyt n. 130 km)." Nainen 60 v. YTK 5028

Kävelyetäisyydellä olevassa päivittäistavarakaupassa on tutut myyjät, joiden kanssa voidaan vaihtaa kuulumisia. Omassa asuintalossa on mielellään talonmies, jolta voi pyytää apua tarvittaessa. Myös erilaisia kotipalveluja pitää olla tarjolla, mikäli tarvetta on.

"Talo, jossa asun on ns. tavallinen kerrostalo ja siellä asuu eri-ikäisiä henkilöitä. Tarvitessani esim. kotipalveluja saan niitä kotiin tai haen niitä keskustan palvelupisteistä. Sinne on järjestetty kunnallisia kuljetuspalveluja." Nainen 55 v. YTK 5212

Moni arvostaa omaa rauhaa ja toivoo voivansa asua itsenäisesti mahdollisimman pitkään. Siitä huolimatta sosiaalisia suhteita ja huolenpitoa arvostetaan ja yhteisöasuminenkin tuodaan esiin yhtenä mahdollisena asumismuotona eläkeiässä.

"En kuitenkaan välttämättä haluaisi asua yksin. Minusta tulevaisuudessa pitäisi olla tarjolla monenlaista yhteisöllistä asumista. Iso asunto, jossa jokaisella asukkaalla on omat yksityiset tilansa, mutta lisäksi yhteisiä tiloja ruokailua, yhteistä olemista ja viihtymistä varten. Yhteisöt voisivat yhteisöllisesti huolehtia toisistaan ja yhdessä ostaa tarvittavia palveluita. Palvelut voisivat olla julkisia jal tai yksityisiä palveluita. Myös vapaaehtoistyö ja muut kolmannen sektorin palvelut olisivat käytettävissä." Nainen 54 v. p150

Eläkeläiselle huonossa elinympäristössä sosiaaliset kontaktit ovat monien syiden takia vähäisiä. Tyypillisiä syitä vähiin kontakteihin ovat kaukana

asuvat sukulaiset ja ystävät ja että omaa jälkikasvua ei ole. Vähät ihmissuhteet ankean ympäristön ohella passivoittavat ja masentavat. Pieni eläke ja siitä johtuvat taloudelliset vaikeudet tuodaan myös elämää hankaloittavina ja viihtyvyyttä vähentävinä tekijöinä esiin.

"Lääkäri kehotti liikkumaan, vaikka vaan kävelemään, mutta tämä ympäristö ei houkuta lähtemään. Jos olisi joku, jonka kanssa lähteä!" Nainen 48 v. p213

"Kaiken kaikkiaan siis elämä on kovin niukkaa, elinpiiri pieni ja omiaan sekä altistamaan sairastumiselle ja masennukselle" Nainen 54 v. p204

Erilaiset sosiaaliset ongelmat liitetään myös huonoon elinympäristöön. Esimerkiksi muiden alkoholin runsas käyttö haittaa vuorovaikutusta.

"Tällä alueella ei ole järkevän tuntuista eläkeläiskerhoa, jossa alkoholia ei läträttäisi." Nainen 48 v. p195

Osuvasti eräs kertomuksen kirjoittaja kysyykin seuraavasti kuvailtuaan eläkeläiselle huonoa elinympäristöä:

"Miksi kaiken hyvinvoinnin keskellä on pysytty rakentamaan näin ankea maailma?" Mies 54 v. p192

Vaikka ystävien ja sukulaisten toivotaankin asu- van lähellä, heistä ei haluta olla riippuvaisia eikä heille haluta aiheuttaa lisätöitä, jonka seurauksena oltaisiin sitten kiitollisuuden velassa. Apua pitäisi siis saada tarvittaessa muilta tahoilta.

"Huono elinympäristö olisi maaseudulla paikassa, jonne ei ole julkisia kulkuyhteyksiä, ei busseja tms. Päivittäistavaroiden hankkiminen olisi vaivalloista. Kauppamatkat kerran tai kaksi viikossa jonkun ystävällisen ja avuliaan sukulaisen tai naapurin kyydissä. Em. johtuen aina kiitollisuuden velassa jollekin, vaikka maksaisit kyydistä, mutta se vaivan aiheuttaminen tuskastuttaisi, kun aina olisi muiden armoilla." Nainen 47 v. YTK 6515

”Huonot julkiset kulkuyhteydet. Joutuu turvautumaan ystäviin ja ulkopaikkakunnilla asuviin lapsiin. Joutuu suunnittelemaan tarkkaan avuntarpeen ja ennakkoon.” Nainen 56 v. YTK 6196

Kirjoittajan taustasta riippumatta käsitykset eläkeläiselle hyvästä elinympäristöstä hyvin samankaltaisia

Kertomusten kirjoittajien sukupuolen tai iän perusteella kertomuksissa ei ole havaittavissa mitään merkittäviä eroja. Eläkeiän elinympäristöä käsittelevien kehyskertomuksien pohjalta tarinan kirjoittaneiden ikä vaihteli 39–60 vuoden välillä. Kertomusten perusteella tämän ikäisillä naisilla ja miehillä on varsin samankaltaiset käsitykset siitä, millainen on hyvä tai huono elinympäristö eläkeläiselle.

Kertomusten kirjoittajien koulutustaso ja tulotaso näkyvät jossain määrin teksteissä. Sekä korkeamman tulotason talouksista tulevien henkilöiden että korkeammin koulutettujen henkilöiden kuvauksissa haluttu asuinpaikka sijaitsee usein kaupungin keskustassa tai sen välittömässä läheisyydessä hyväkuntoisessa kerrostalossa. Eläkeiän terveydentilasta riippuen myös rivitalot ja palvelutalot tuodaan esiin toivottuina asumismuotoina.

Pienituloisimmista talouksista tulevien henkilöiden kuvauksissa kerrostalot, rivitalot ja jopa niin sanotut mummon mökit tuodaan esiin toivottuina asumismuotoina. Toivottuina asuinpaikkoina mainitaan kaupunkien keskustojen lisäksi myös pienemmät taajamat ja kirkonkylät. Lisäksi tuodaan usein esiin hyvien marjastus- ja sienestysalueiden läheisyyden tärkeys. Vaikuttaa siltä, että talouden korkean tulotason ja koulutustason myötä hyvälle elinympäristölle asetetaan toiveita, joiden toteuttaminen vaatii nykykäsityksen mukaan enemmän taloudellisia voimavaroja kuin pienituloisten hyvälle elinympäristölle esittämien toiveiden toteuttaminen. Esimerkiksi tilava asunto kaupungin keskustan jykevässä kivitalossa on huomattavasti kalliimpi kuin huoneisto pienen taajaman kerros- tai rivitalossa.

Asuipa kertomuksen kirjoittaja sitten kerrostalossa, rivitalossa tai omakotitalossa, eläkeläiselle parhaana asuinympäristönä pidetään pääsääntöisesti kerrostaloa. Rivitaloa pidetään sopivana, jos eläkeläisen kunto on erityisen hyvä. Vastaavasti palvelutaloa pidetään sopivana huonokuntoiselle

ja paljon apua tarvitsevalle eläkeläiselle. Kertomusten kirjoittajat vaikuttavat olevan varsin realistisia kuvatessaan eläkeläisen hyvää elinympäristöä. Mitään sellaisia vaihtoehtoja ei tuoda esiin, joita ei olisi olemassa jo nykypäivänä. Tosin eläkeikäisten omatoiminen yhteisöasuminen ei liene kovin yleistä toistaiseksi, vaikka tällainenkin asumismuoto tuotiin esiin toivottuna vaihtoehtona.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksen toteutus

Palveluja on tutkittu paljon, mutta uutta tutkimusta tarvitaan, sillä sekä palvelut että palvelujen käyttäjät muuttuvat ja luovat näin uuden tiedon tarpeen. Tässä tutkimuksessa on tutkittu, mitä kuluttajat pitävät hyvänä elinympäristönä ja miten palvelut, erityisesti päivittäistavarakaupan palvelut siihen ja kotitalouksien arkielämään liittyvät. Lähtökohtana on ollut tutkia kuluttajien näkemyksiä riippumatta siitä, missä he itse elävät ja asuvat. Tämän ymmärtämistä voi pitää keskeisenä, jos halutaan edistää sellaisen elinympäristön kehittymistä, joka palvelisi elämänkaaren eri vaiheissa olevia kuluttajia mahdollisimman hyvin ja tarjoaisi laadukkaat puitteet erilaisten palveluiden, kuten päivittäistavarapalveluiden, kohtuulliselle saavutettavuudelle.

Tutkimuksessa hyödynnettiin aineistonkeruumenetelmänä yhdyskuntarakenteen, kaupan alan ja kulutuksen tutkimuksessa suhteellisen tuntematonta eläytymismenetelmää. Tutkimuksen perusteella kokemukset menetelmän käytöstä ovat myönteisiä ja kannustavat keräämään sillä aineistoja muissakin tutkimuksissa. Eläytymismenetelmä on tervetullut poikkeus myös tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta tavanomaisten kysely- ja haastattelututkimusten tulvassa. Vaikka menetelmä on esimerkiksi kyselyä työlämpi, kykenee tutkimushenkilö tuomaan eläytymismenetelmää käytettäessä paljon vapaammin oman näkemyksensä tutkittavana olevasta asiasta esiin kuin monissa muissa aineistonkeruumenetelmissä. Tutkimuksen kohteena oleminen saattaa näin tuntua myös mielekkäämmältä.

Eläytymismenetelmä on tervetullut vaihtoehto myös tutkijalle. Eläytymismenetelmäkertomuk-

set auttavat löytämään uusia näkökulmia. Menetelmällä kerätty aineisto saattaa tuottaa ennalta arvaamatonta tietoa, mikä vaikuttaa tutkimuksen toteutukseen ja sisältöön. Eläytymismenetelmän vahvuus on, että sillä voidaan tuoda niin sanotut heikot signaalit esiin, jotka puolestaan antavat tutkijalle uudenlaisia näkökulmia tutkimusaiheeseen. Tässäkin tutkimuksessa esimerkiksi liikkuminen nousi sellaisena keskeisenä teemana esiin, jota ei ennakkoon osattu arvata.

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista tutkimuksen ”eläminen” koko sen tekoprosessin ajan. Tutkimuskysymykset vaikuttavat kerättäviin aineistoihin ja kerätyt aineistot vaikuttavat edelleen asetettaviin tutkimuskysymyksiin. Tässäkin tutkimuksessa empiirinen aineisto sisälsi huomattavasti enemmän tietoa asumisesta, liikkumisesta ja sosiaalisista suhteista kuin ennalta osattiin arvioida, joten tutkimuksen alakysymyksiä jouduttiin tutkimuksen edettyä muotoilemaan uudestaan.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija on keskeinen tutkimusväline ja pääasiallinen luotettavuuden kriteeri. Tutkijan ratkaisut vaikuttavat tutkimuksen luotettavuuteen. Jotta lukija voisi arvioida tutkimuksen luotettavuutta, on tutkimusprosessin eri vaiheet pyrittävä kuvaamaan tarkasti sekä eri vaiheissa tehdyt ratkaisut perustelemaan. Tulosten luotettavuuden kannalta on tärkeää, että aineistojen analysoinnin tuottamat rekonstruktiot tarinoiden kirjoittajien näkemyksistä hyvästä ja huonosta elinympäristöstä vastaavat alkuperäisiä konstruktioita. Tuloksia ei saa ylitulkita korottamalla kertomuksissa esiintyneitä ilmaisuja sellaisiin merkityksiin, joihin niissä ei ole aineksia. Osoituksena

ylitulokinnan välttämisestä esitetään tulososiossa alkuperäisiä ja autenttisia katkelmia kertomuksista. Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty parantamaan myös sillä, että eri aineistot on pyritty keräämään mahdollisimman samalla tavalla. Aineistot ovat myös riittäviä kuvaamaan käsityksiä hyvästä ja huonosta elinympäristöstä. Aineistojen kylläntyminen osoitti tämän

Tutkimustulosten käyttökelpoisuutta ja yleistettävyyttä voidaan pitää osoituksena tutkimuksen luotettavuudesta. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan eri tavoin kuin kvantitatiivisen tutkimuksen. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella esimerkiksi sen kautta, miten tutkija on tavoittanut tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden maailman ja miten tutkija tuottaa tästä tuloksia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään yleistykseen, jotka auttavat ennustamaan, ymmärtämään ja ennen kaikkea selittämään. Ihmisten kokemuksellisesta maailmasta ei itse asiassa ole mahdollista saada yleistettävää tietoa, sillä jokainen ihminen tulee omasta historiallisesta yhteydestään tutkimushetkeen erilaisena ja yhä erilaisemmaksi kehittyvänä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaankin yleistettävyyden sijasta siirrettävyydestä toiseen kontekstiin. Tulosten siirrettävyys toiseen tilanteeseen riippuu tutkitun ympäristön ja sovellysympäristön samankaltaisuudesta. Arviointi tulosten siirrettävyydestä ei kuulu pelkästään tutkijalle, vaan myös tutkimustulosten hyödyntäjille. Keskeinen kysymys tässä yhteydessä on, miten nyt saadut tutkimustulokset aikuisille, lapsiperheille ja eläkeläisille hyvistä ja huonoista elinympäristöistä pätsivät toisenlaisissa kontekstissa.

Myös tutkimuksen kohteena olevat henkilöt vaikuttavat tutkimustulosten luotettavuuteen ja siirrettävyyteen. Tässä tapauksessa kertomusten kirjoittajien nykyinen asuinympäristö ja elämäntilanne on vaikuttanut kirjoitettuihin kertomuksiin eläytymisestä huolimatta. Tehtävänantoon vastatessaan kertomusten kirjoittajat pohtivat myös omaa elämäntilannettaan niin, että ihmisten hyvät ja huonot kokemukset heijastuvat kirjoitetuissa tarinoissa. Tutkimustulosten luotettavuutta ja alueellista siirrettävyyttä parantaa se, että kertomusten kirjoittajat ovat eri puolilta Suomea. YTK:n kyselyn yhteydessä saadut kertomukset edustavat yhdeksää kaupunkiseutua eri puolilla Suomea ja Kuluttajaneelin jäseniltä saadut kertomukset niin ikään kuutta kaupunkiseutua eri puolilla Suomea. Tulosten siirrettävyyteen voitaisiin

suhtautua huomattavasti kriittisemmin, jos kertomusten kirjoittajat olisivat ainoastaan esimerkiksi pääkaupunkiseudulta, sillä helsinkiläisen keskusta on eri asia kuin vaikkapa mäntsäläläisen keskusta.

7.2 Tutkimustulosten tarkastelua

7.2.1 Yhteenvedot elämänvaiheittain

Aikuistaloudet

Aikuistalouksille hyvää elinympäristöä kuvaavista kertomuksista nousee esiin toive jokapäiväisen elämän helppoudesta ja vaivattomuudesta. Aikuistaloudet ovat valmiita panostamaan asumiseen ja palveluihin, kunhan vastineeksi saadaan hyvää laatua. Monipuolisten palveluiden toivotaan sijaitsevan oman kodin lähellä mielellään kävelymatkan päässä. Päivittäistavarat halutaan hankkia ”Siwaa isommista, mutta Prismaa pienemmistä” tuotevalikoimaltaan monipuolisista ja hinnoiltaan kilpailukykyisistä myymälöistä. Päivittäistavarakaupan rakennemuutoksen seurauksena päivittäistavarakauppa on kuitenkin polarisoitunut eli alle 400 neliömetrin kokoisten valintamyymälöiden ja toisaalta suurten supermarkettien ja hypermarkettien määrä on kasvanut ja kuluttajien toivomien keskikokoisten myymälöiden määrä on vähentynyt (Koistinen & Vesala 2006, 76). Päivittäistavarakaupan nykyinen rakenne ei näyttäisi vastaavan kunnolla kuluttajien esittämiä toiveita.

Kertomusten perusteella aikuistaloudet suosivat pieniä liikkeitä ennen kaikkea siellä saatavan palvelun vuoksi ja henkilökohtaisesta palvelusta ollaan valmiita maksamaan. Itsepalvelun lisääntymisen myötä kuluttajat arvostavat henkilökohtaista palvelua entistä enemmän (esim. Tuorila 2006). Palveluiden saavutettavuudessa ollaan valmiita joustamaan jonkin verran sillä edellytyksellä, että julkinen liikenne toimii. Palveluiden käytöstä, asioinnista ja harrastuksista ei saa pitkien välimatkojen ja huonon julkisen liikenteen seurauksena muodostua jokapäiväiseen elämään vaikuttavaa ahdistavaa selviytymistäistelua. Tutkimuksen perusteella päivittäistavarakaupan liiketilojen toivotaan siis mieluummin jakautuvan useampiin pieniin tai keskikokoisiin yksiköihin kuin keskittyvän suuriin yksiköihin, ja myymälöihin kaivataan henkilökohtaista palvelua, erityisesti liha- ja kalatiskaajia.

Toimivalla julkisella liikenteellä on suuri merkitys aikuistalouksille. Oman auton omistamista ei mitenkään ihannoida ja pidetä itsestään selvänä valintana. Päinvastoin hyvässä elinympäristössä voi elää ilman omaa autoa. Todellisuudessa julkista liikennettä kuitenkin supistetaan koko ajan ja erityisesti kaupunkien ulkopuolella asuvat menettävät helposti mahdollisuuden julkisen liikenteen käyttämiseen. Supistamispäätöksiä perustellaan liikennöinnin kannattamattomuudella, mutta tutkimuksen perusteella on perusteltua kysyä, löytyisikö sittenkin toimivia uudenlaisia tapoja joukkoliikenteen järjestämiseen myös keskustojen ulkopuolella.

Omalla tilalla ja elinympäristön rauhallisuudella on suuri merkitys aikuistalouksille. Useimmiten parhaana asuinpaikkana pidetään omakotitaloa isolla rauhaisalla tontilla. Omakotitalo ei kuitenkaan ole ainoa oikea asumisvaihtoehto, vaan asujan fyysinen toimintakyky vaikuttaa ihanteellisena pidettyyn asumismuotoon. Suuri osa haluaa pois kaupunkien keskustoista väljemmin rakennetuille alueille. Pieni joukko kokee ihanteelliseksi asumismuodoksi kaupunkimaisen kerrostaloasumisen. Ristiriitaisinta aikuistalouksille hyvää elinympäristöä kuvaavissa kertomuksissa on se, että palveluiden, erityisesti päivittäistavarakaupan palveluiden toivotaan olevan kävelyetäisyydellä, ja julkisten liikenneyhteyksien toivotaan olevan hyviä, mutta samanaikaisesti halutaan asua väljästi rakennetuilla alueille. Tiheä kaupan verkosto ja hyvät julkiset liikenneyhteydet edellyttävät toimiakseen kuitenkin riittävää asiakaskuntaa ja tiivistä rakentamista (esim. Jalkanen et. al. 2004; Kauppa 2010 2006).

Aikuistaloudet suurine tontti- ja omakotitalounelemineen ovat helposti edesauttamassa yhdyskuntarakenteen hajautumista, joten elinympäristön kehittämisen kannalta on keskeistä pohtia, miten tarjota aikuistalouksille laadukasta ja rauhallista asuinympäristöä tiiviissä yhdyskuntarakenteessa. Esimerkiksi kerrostaloasumista kartoittaneessa tutkimuksessa (Silvennoinen & Hirvonen 2002, 189–190) havaittiin, että oman rauhan saamiseksi hakeudutaan asumaan omakotitaloon tai kerrostalon ylimpään kerrokseen, jossa naapureita on vähemmän. Samassa tutkimuksessa havaittiin myös, että hyvä äänieristys tukee myönteistä naapuruutta; tällöin naapureista ei ole haittaa ja oma yksityisyys säilyy. Mitä paremmin tiiviiseen yhdyskuntarakenteeseen pystytään siis taitavalla suunnittelulla luomaan asuinalueita ja asuntoja,

joissa ei tarvitse häiriintyä naapureista, mutta joissa naapurit ovat kuitenkin lähellä, sitä todennäköisemmin voidaan toteuttaa myös toiveet kävelyetäisyydellä olevista palveluista ja hyvistä julkisista liikenneyhteyksistä.

Lapsiperheet

Eläytymismenetelmällä kerätyn aineiston perusteella lapsiperheelle hyvässä elinympäristössä koti ja peruspalvelut, etenkin koulut ja päivittäistavara-kaupat, ovat kävelyetäisyydellä toisistaan. Suoraan kotiovelta tai pienen kävelymatkan päästä löytyvät myös viheralueet. Toive kävelyetäisyydellä olevista palveluista on johdonmukainen sen havainnon kanssa, että kävelijäystävällisyyden on huomattu olevan yksi laadukkaan asuinalueen kriteeri (Kyttä & Kahila 2006, 36; Talen 2002). Kertomusten perusteella työpaikat eivät sen sijaan välttämättä sijaitse aivan kodin lähetyvillä ja työmatkoihin ollaan valmiita käyttämään aikaa enintään noin puoli tuntia. Tällaiset työmatkat kuljetaan mieluiten julkisilla kulkuneuvoilla.

Palveluiden monipuolisuutta ja läheisyyttä arvostetaan siinä määrin, että toivottu asuinpaikka tuskin sijaitsee kaukana palvelukeskittymistä olevilla haja-asutusalueilla. Sen sijaan kuvausten perusteella lapsiperhe asuu kaupunkiseudulla, mutta keskustan ulkopuolisella alueella, jonka rakennuskanta muodostuu pääasiassa pienkerrostaloista ja pientaloista. Yksinomaan omakotitaloista asuinalue ei kuitenkaan muodostu. Vaikka suomalaisten asumistoiveita tarkastelleessa kyselytutkimuksessa omakotitalo on edelleen useimman tavoiteasunto (Junto 2007, 85), niin tämän eläytymismenetelmällä toteutetun tutkimuksen perusteella omakotitalon rinnalla esitetään rohkeasti muitakin toiveasumismuotoja, kun voidaan täsmällisesti kuvata toiveiden mukainen asunto. Eläytymismenetelmä paljastaa siis toiveiden moninaisuuden ja yksityiskohtaisuuden: kertomuksen laatijan ei tarvitse tyytyä ennalta määrättyihin vaihtoehtoihin, kuten kyselytutkimuksissa.

Lapsiperheen ihanteellinen asuinympäristö muistuttaa puutarhakaupunki-ideaa siinä mielessä, että alue on palveluiltaan melko omavarainen ja yhteydet ympäröiville viheralueille ja vaikka omalle puutarhapalstalle ovat esteettömät. Ideaalikooltaan noin 30 000 asukkaan puutarhakaupunki ei sen sijaan pysty tarjoamaan sellaista työpaikkojen kirjoa, mitä nykypäivän työnjako ja pitkälle erikois-

tuneet työntekijät tarvitsevat. Huomionarvoista on, että työmatkoihin ollaan valmiita käyttämään enemmän aikaa kuin esimerkiksi erilaisiin asiointi- tai koulumatkoihin.

Aineiston perusteella voi esittää, että lapsiperheelle hyvä elinympäristö koostuu yleisilmeeltään pienipiirteisistä asuma-alueista, jotka tarjoavat hyvät peruspalvelut, joiden ympärillä on ulkoiluun sopivaa luontoa ja joista on hyvät julkiset liikenneyhteydet koko kaupunkiseudulle ja kauemmaksiin. Nämä asuma-alueet sijaitsevat tiiviisti rakennetun perinteisen kaupunkikeskustan ympärillä. Kaupunkikeskusta tarjoaa monipuolisen yksityisten ja julkisten palveluiden kirjon, joka täydentää asuma-alueiden palveluita. Kaupunkiseutu kokonaisuudessaan tarjoaa monipuolisen työpaikkavaliokoman. Suomeen erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla rakennetuista lähiöistä harva täyttää tänä päivänä näitä vaateita. Niiden rakennuskanta on liian yksipuolista ja massiivista ja ympäristön yleisilme viimeistelemätön ja nuhjuinen. Ympäröivät viheralueetkin on saatettu vallata muuhun käyttöön tai ne ovat jääneet hoitamatta. Roskaisessa ryteikössä tuskin halutaan ulkoilla. Aikanaan rakennetut ostoskeskukset eivät ole pystyneet pärjäämään kilpailussa lähiöiden ulkopuolelle rakennetuille kauppakeskuksille. Monien lähiöiden palvelut eivät siis vastaa niihin tarpeisiin, mitä lapsiperheissä toivotaan. Lisäksi valitettavan monessa lähiössä julkiset liikenneyhteydet ovat heikentyneet väestön ikääntyessä ja väkimäärän vähentyessä.

Eläkeläistaloudet

Eläkeläiselle hyvänä kuvattuja asuinpaikkoja ovat kaupunkien ja taajamien keskusta-alueet ja niiden lähialueet. Myös peruspalveluita tarjoavat lähiöt sopivat hyvin eläkeiän asumiseen. Kertomusten perusteella 1950- ja 1960-luvuille tyypillistä liiketilan jakautumisperiaatetta noudattanutta tiheää päivittäistavarakaupan palveluverkkoa pidetään keskusta-alueilla ja niiden liepeillä edelleen parhaimpana ratkaisuna ruokakauppojen sijoittumisesta ajateltaessa. Lähiöissä eläkeläiselle sopivan palvelukokonaisuuden tarjoaisi ostoskeskus hyvine peruspalveluineen ja kohtuukokoisine liikkeineen. Lähiön sisällä yhteyksien ostoskeskukseen tulisi olla hyvät sekä kävellen että julkisilla kulkuneuvoilla. Alle kilometrin matkakin painavan kauppakassin kanssa voidaan mielellään tehdä esimerkiksi palvelulinjan bussilla. Eläkeläisellä hyvässä elinympäris-

tössä ruokakaupoissa on palvelutiskejä ja myyjä; pelkkä itsepalvelu ei riitä.

Eläkeläiselle hyvässä elinympäristössä on kohtuukokoisia kauppakeskuksia ja ostoskeskuksia, jotka sijaitsevat keskustoissa tai lähiöissä. Niihin on helppo mennä kävellen tai julkisilla kulkuvälineillä, ja myymälöistä löytää helposti tarvitsemansa tuotteet. Sen sijaan asuinalueista kaukana olevia suurikokoisia hypermarketteja ja kauppakeskuksia pidetään uuvuttavina paikkoina asioida, koska etäisyydet myymälään ja myymälän sisällä ovat pitkiä. Myös tuotepakkauksien arvellaan hypermarketeissa olevan tarpeettoman suurikokoisia pienille eläkeläistalouksille.

Tutkimusaineiston perusteella eläkeläiset tapaavat toisiaan kotiensa ulkopuolella esimerkiksi kahviloissa tai ruokaravintoloissa ja nämä voivat tulla sijaita kauppakeskuksissa ja ostoskeskuksissa. Sen sijaan shoppailu ei tullut esiin minään erityisen haluttuna hyvään elinympäristöön kuuluvana vapaa-ajanviettotapana eläkeiässä. Shoppailun tiedetäänkin olevan suosituinta nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa. Eläkeläisten määrän kasvessa tulevina vuosina heille sopivia ja heidän halumiaan palveluita tulisi kehittää. Nykyiset entistä suurikokoisemmat kauppakeskukset monine nuorisoliikkeineen ja hampurilaispaikkoineen eivät välttämättä ole houkuttelevia paikkoja eläkeläisten kannalta.

Kuvausten perusteella selvästi parhaana asumismuotona eläkeiässä pidetään kerrostaloasumista, mutta kerrostaloasumiselle esitettiin selkeät laatu-kriteerit. Mielenkiintoista on, että kaikki mainitut kriteerit tulivat esiin myös pääkaupunkiseudun kerrostaloasukkaiden asumiskokemuksia käsitellessä tutkimuksessa (Silvennoinen & Hirvonen 2002, 181–204), joten kriteerien huomioiminen asuntoja suunniteltaessa palvelisi myös muitakin kuin eläkeläisiä. Tärkein ja eniten mainittu vaatimus oli, että kerrostalossa tulee olla hissi. Pihalueiden pitää olla hyvin valaistuja ja hoidettuja ympäri vuoden. Omalla pihalla pitää olla turvallista liikkuu. Eläkeläiselle hyvässä kerrostaloasunnossa on tilava lasitettu parveke ja mielellään myös oma sauna. Asunnosta avautuu näkymiä eri ilmansuuntiin, ja asunnon lämpötila on miellyttävä kesähelteelläänkin. Toiveen perusteella ilmanvaihto ei välttämättä enää riitä, vaan asuinkerrostaloihin tulisi toteuttaa ilmastointi, joka mahdollistaa huoneilman viilennyksen.

Huonokuntoiselle eläkeläiselle hyvänä asumismuotona pidettiin myös palvelutaloja. Omakoti-asumista pidettiin sen sijaan pääsääntöisesti liian työläänä asumismuotona eläkeläiselle. Samansuuntaisia havaintoja on tehty Junton (2007, 85) tutkimuksessa, jossa ikääntyneiden, yli 65-vuotiaiden yleisin toiveasunto oli kerrostalo, seniori- tai palvelutaloasunto. Kyseisessä tutkimuksessa lähes joka kymmenes vastaaja ei kuitenkaan esittänyt talotyyppitoivettaan, mikä Junton (2007, 85) mukaan saattaa merkitä sitä, että talotyyppi menettää merkitystään iän mukana. Sen sijaan asunnon esteettömyys, sijainti ja etenkin lähistöllä tarjolla olevat palvelut koettiin tärkeiksi, kuten tässä eläytymismenettelmälläkin toteutetussa tutkimuksessakin havaittiin.

Eläkeläiselle hyvä elinympäristö on siis kuvauksien perusteella melko tiiviisti rakennettua, hyvin ylläpidettyä ja omatoimisuuteen kannustavaa. Eläkeläisten kannalta yhdyskuntarakenteen hajoaminen (urban sprawl) ja palveluiden ja asumisen eriytyminen kauas toisistaan eri alueille on hyvin epätoivottavaa. Hajautunut yhdyskuntarakenne sekä palveluiden ja asumisen eriytyminen vaikeuttavat itsenäistä selviytymistä arkisissa asioissa, heikentävät sosiaalisten suhteiden ylläpitoa ja vähentävät terveyttä edistävää hyötyliikuntaa elinympäristössä. Valtatien vartta on ikävää kauppaan kävellä, vaikka voimia olisikin.

7.2.2 Tutkimustulosten tarkastelua teemoittain

Yleinen käsitys on, että suomalaisten suurin haave on asua omakotitalossa ja tätä tukee myös suomalaisten asumistoiveita tarkastellut tutkimus (Junton 2007). Vaikka aikuiselle hyvää elinympäristöä kuvaavissa kertomuksissa korostuu toive saada asua omakotitalossa, ei se kuitenkaan ole eläytymismenettelmällä toteutetun tutkimuksen aineiston perusteella tavoitelluin asumismuoto eri ikäryhmien edustajille. Esimerkiksi eläkeläisille kunnosta riippumatta sopivaksi asunnoksi katsotaan hissillisen kerrostalon asunto lasitetulla parvekkeella. Tärkeää on, että asunto on riittävän tilava sijaitsipa se sitten kerrostalossa, rivitalossa tai omakotitalossa. Toinen tärkeä piirre hyväksi koetussa asunnossa on, että se on asukkaansa omien asumiseen liittyvien toimintaresurssien mukainen. Isolla pihalla varustettu omakotitalo ei ole tällainen asuinpaikka fyysisistä toimintarajoitteista kärsivälle ikääntyvälle henkilölle.

Näkemykset eläkeläiselle hyvästä asunnosta ansaitsevat erityisen huomion, sillä ikääntyvien kansalaisten määrä kasvaa maassamme nopeasti. Vuonna 2030 yli 65-vuotiaiden osuus tulee olemaan noin 26 prosenttia maamme väestöstä. Ikääntyvien asuimistarpeisiin soveltuvien asuntojen ja siten muun muassa hissillisten kerrostaloasuntojen tarve tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Yleisenä yhteiskunnallisena tavoitteena on, että ikääntyvät voisivat asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Tähän tavoitteeseen pääseminen edellyttää ikääntyvien toiveiden kuuntelemista ja huomioimista.

Tutkimuksen perusteella asumis- ja omistumuotojen sekoittaminen on tärkeää. Huonoon elinympäristöön liitetään nimenomaan yksipuoliset alueet, joilla on vain kerrostaloja. Myös pelkät omakotialueet tuotiin esiin yksipuolisina alueina, koska asujaimiston koettiin helposti muotoutuvan pelkistä lapsiperheistä, mitä ei pidetty hyvänä asiana. Myös vuokratilakeskittymiä pidettiin huonona ratkaisuna, koska vuokra-asumiseen liitettiin sosiaalisia ongelmia ja ongelmien keskittymistä tiettylle alueelle pidettiin haitallisena.

Tutkimuksen perusteella vuokra-asumista leimaa edelleen vähempiarvoinen status kuin omistusasumista. Kansainvälisesti vertaillen Suomessa omistusasuminen on verrattain yleistä ja vuokra-asuminen vähäistä. Asuntomarkkinoita tasapainottaisi ja työn perässä muuttamista helpottaisi laajempi vuokra-asuntojen tarjonta. Kun tarjonta kasvaisi ja entistä moninaisemmat väestöryhmät voisivat toteuttaa asumistoiveensa vaihtoehtoisesti joko vuokralla tai omistusasunnossa asuen, vuokra-asumisen maine paranisi.

Vaikuttaa siltä, että itse asunnon ohella hyvin keskeistä on, missä asunto sijaitsee. Esimerkiksi alle 30-vuotiaiden kertomusten kirjoittajien keskuudessa kerrostaloa, jopa korkeaa 10-kerroksista taloa, pidettiin tavoitteellisena elinympäristönä lapsiperheelle. He toivoivat myös asunnon sijaitsevan lähellä, muutaman kilometrin päässä kaupungin keskustasta. Kaupunkiasuminen monenlaisine mahdollisuuksineen näyttäisi tutkimuksen perusteella olevan tulevaisuudessa myös monen lapsiperheen toiveissa.

Huonosti ylläpidettyjä, vähän palveluita tarjoavia erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla rakennettuja lähiöitä pidettiin yleisesti huonona elinympäristönä. Toisaalta hyväkuntoisia, monipuoliset palvelut tarjoavia lähiöitä, joissa on hoidettuja viheralueita tai puistoja ja joiden lähetyvillä on metsää esi-

merkiksi marjastuksen tai sienestyksen, pidettiin hyvänä elinympäristönä. Tutkimuksen perusteella lähiöiden kehittäminen olisikin tärkeää. Lähiöiden yksipuolista, usein kerros- ja vuokratalovaltaista rakennuskantaa pitäisi monipuolistaa esimerkiksi täydennysrakentamalla lähiöihin tai niiden välitörmään yhteyteen pienimittakaavaisia asuintaloja. Palveluiden toivotaan olevan nimenomaan lähiöissä, ei niiden ulkopuolella automatkan päässä erilaisissa suuryksikkökeskitymissä. Lähiöihin tulisi kehittää omat nykypäivän kuluttajien tarpeisiin vastaavat palvelukokonaisuudet kaupan toimijoiden, julkisen sektorin ja alueen asukkaiden yhteistyössä. Yhdenkään lähiön palvelut eivät saisi jäädä pubin, kirpputorin ja oluen myyntiin keskittyneen lähikaupan tasolle. Kolmas keskeinen kehittämisen kohde on julkinen liikenne. Lähiössä asuttaessa etuna pitää olla hyvät julkiset liikenneyhteydet seudun muihin osiin, ennen kaikkea kaupungin keskustaan monipuolisempien palveluiden ääreen. Tutkimuksen perusteella viimeisin, mutta ei vähäisin kehittämistä vaativa kohde, on lähiöiden viheralueet ja lähiöitä mahdollisesti ympäröivät metsäalueet. Kodin lähetyvillä pitäisi olla tarjolla mahdollisuus oman puutarhapalstan tai ryytimaan pitoon ja metsäalueita pitäisi hoitaa siten, että ulkoilu, marjastaminen ja sienestäminen olisi mahdollista. Monet asuinalueiden lähellä olevat metsäalueet ovat niin umpeenkasvaneita, että liikkuminen niissä on mahdotonta.

Kuvauksissa esitetyt hyvät elinympäristöt ovat pääsääntöisesti varsin realistisia. Esimerkiksi mitä tiiviimmin rakennettua aluetta pidetään hyvänä elinympäristönä lapsiperheelle, sitä lähempänä keskustan ja palveluiden myös halutaan olevan. Omakotitaloa pienellä tontilla lapsiperheelle ihanteellisena asumismuotona pitävä haluaa asua taa-jamassa lähellä palveluita ja katsoo puolen tunnin työmatkan olevan kohtuullinen. Korkeaa kerrostaloa ihanteellisena asuinpaikkana pitävä toivoo palveluiden olevan lähellä asuntoa ja työpaikan sijaitsevan enintään viiden kilometrin etäisyydellä, jotta sinne voi hyvin kävellä tai pyörällä.

Hyvää elinympäristöä kuvattaessa tulee kuitenkin useammin esiin epärealistisia toiveita asuinalueiden väljyyden ja palveluiden läheisyyden suhteen verrattuna huonon elinympäristön kuvauksiin. Esimerkiksi hyvää elinympäristöä aikuisille kuvattaessa voidaan toivoa varsin väljiä asuinalueita, mutta samanaikaisesti palveluiden haluttaisiin olevan muutaman kilometrin päässä. Huonoa elin-

ympäristöä kuvattaessa tuodaan useammin esiin myös tilanteeseen johtaneita syitä. Tämä syiden pohdiskelu on ilmeisesti johdattanut kirjoittajat pohtimaan syvällisemmin huonon elinympäristön ominaisuuksia, jolloin kuvaukset ovat varsin uskottavia ja todentuntuisia. Esimerkiksi syrjäseutua kuvattaessa huonon elinympäristön erityisenä hankaluutena pidetään kaukana olevia palveluita. Lähiötä kuvattaessa huonossa elinympäristössä palvelut puuttuvat, koska suuret myymälät ovat tappaneet pienet lähikaupat eikä kuluttajan ole enää mahdollista kävellä kauppaan. Palveluiden kuvataan siirtyneen esimerkiksi lähiön ulkopuolelle rakennettuun kauppakeskukseen. Yhteys päivittäistavarakaupan koon ja palveluverkon tiheyden suhteen ymmärretään kertomuksissa varsin hyvin. Kukaan ei toivo tai ehdota tiheää hypermarkettien verkkoa eikä yhdessäkään kertomuksessa pidetä hypermarkettia lähikauppana. Kävelyetäisyydellä olevien lähikauppojen oletetaan olevan pieniä tai keskisuuria myymälöitä. Valitettavasti käsitys siitä, millainen asukastiheyden tai yhdyskuntarakenteen pitäisi olla, jotta muun tyyppiset palvelut voisivat olla kävelyetäisyydellä, on vastausten perusteella asukkaiden mielessä ilmeisen epäselvä. Esimerkiksi yllättävän monissa kuvauksissa terveyskeskuksen toivotaan olevan kävelyetäisyydellä. Toivetta voi pitää varsin epärealistisena, sillä monissa kunnissa on vain yksi terveyskeskus eikä viitteitä terveyskeskusverkon kasvattamisesta ole näköpiirissä, vaan pikemminkin päinvastoin.

Hyvässä elinympäristössä on tarjolla monenlaisia palveluja. Aikuistalouksien, lapsiperheiden ja eläkeläistalouksien kertomuksista nousee esiin näkemys, ettei pelkästään päivittäistavarapalveluiden saaminen riitä, vaan niiden lisäksi toivotaan muita jokapäiväistä elämää tukevia palveluja. Päivittäistavarapalveluiden yhteydessä toivotaan mahdollisuutta asioida postissa, apteekissa ja pankkiautomaatilla tai pankissa. Edellä mainittujen palveluiden sijoittuminen ruokakauppojen läheisyyteen toteutuu jo monella asuinalueella eli kertomuksissa esitetyt toiveet ovat varsin realistisia. Usein käytettyjen palveluiden sijoittuminen lähelle kotia on ekologisesta näkökulmasta toivottavaa.

Autoilun ja erityisesti yksityisautoilun vähentämistä pidetään ekologisista syistä tärkeänä. Tutkimusta varten kirjoitetuissa tarinoissa nousee mielenkiintoisena piirteenä esiin toimivan joukkoliikenteen suosiminen yksityisautoilun sijaan. Julkisuudessa viime aikoina käyty keskustelu hii-

lidioksidipäästöistä ja energian hinnasta on voinut vaikuttaa suhtautumiseen autoiluun ja julkiseen liikenteeseen. Yksityisautoilua ei välttämättä edes pidetä toivottavan liikkumismuotona. Nuoret aikuiset ja erityisesti naiset suhtautuvat kriittisimmin sellaiseen elinympäristöön, jossa liikkuminen edellyttää autoa. Huonon elinympäristön tunnistaa kuvausten perusteella selkeimmin autoriippuvuudesta. Tutkimustulosten perusteella yksityisautoilun vähentäminen edellyttää toimivaa julkista liikennettä ja oikein sijoitettuja ja toimivia palveluja. Myös hyvät kävely- ja pyöräilymahdollisuudet vähentävät yksityisautoilua. Yksityisautoilu ei näytä olevan itseisarvo, vaan välttämätön pakko nykytilanteessa. Yhdyskuntasuunnittelijoiden ja palvelujen tarjoajien kannattaisi kuunnella nykyistä enemmän asukkaiden ja palvelujen käyttäjien toiveita ja tarpeita. Ihmisten toiveet elinympäristöstä, jossa palvelutaso olisi kaupunkimainen ja rakennuskanta olisi pienimittakaavaista kaupunkikeskustojen ulkopuolella, eivät ole täysin utopistisia.

Ekologisuudesta ja sen huomioimisesta joka-päiväisissä valinnoissa puhutaan paljon, mutta aikuistalouksille, lapsiperheille ja eläkeläistalouksille hyvää tai huonoa elinympäristöä kuvaavissa kertomuksissa ei erityisesti ole mainintoja ekologisuudesta. Ainoastaan yksittäisissä kertomuksissa huomioidaan tehtävien valintojen ja päätösten ympäristövaikutukset. Ekologisuuden huomioiminen tulee paremminkin välillisesti esiin esimerkiksi julkisen liikenteen suosimisena yksityisautoilun sijaan. Ekologisuudesta ei puhuta, mutta se saattaa sisältyä tehtäviin päätöksiin ja valintoihin.

Tutkimuksen tuloksista nousee esiin tämän päivän yhteisöllisyyttä kaipaava yksilöllistyyvä kuluttaja. Yksilöllisyys ei tarkoita eristäytymistä, sillä sosiaalisuuden moninaiset ilmentymät tulevat eri tavoin esiin aikuistalouksien, lapsiperheiden ja eläkeläistalouksien elämässä. Yhteistä kaikille on selkeä yhteisöllisyyden kaipuu, mahdollisuus elää omaa ainutlaatuista elämäänsä osana suurempaa itselle tärkeää yhteisöä. Yhteisöllisyydestä tekee tärkeän erityisesti se, että se luo turvallisuutta ja yhteenkuuluvuutta, yhteistä välittämistä niin toisista ihmisistä kuin ympäristöstä. Tuntemus ja tieto siitä, että joku ”huolehtii ja katsoo perään” oli sitten kyseessä lapsi tai ikääntynyt henkilö, on osa hyvää elinympäristöä. Huonoksi koetussa elinympäristössä yhteisöllisyyttä ei ole, mikä vaikuttaa helposti ihmisten elämänlaatuun. Kaikkinaisen välinpitämättömyys korvaa ja peittää yhteisöllisyyden. Yhteisöllisyyden

puute johtaa helposti myös kielteisiin lieveilmiöihin siten, että erilaiset epäluulot ja pelot saavat jalansijan. Vähäisestäkin erilaisuudesta tulee uhka, minkä seurauksena esimerkiksi ei hyväksytä valtaväestöstä poikkeavuutta. Lisäksi yhteisöllisyyden puute lisää turvattomuuden tunnetta ulkona liikkuttaessa ja pelkoa siitä, ettei saada kanssaihmisiltä apua sitä tarvittaessa.

Mielenkiintoista on, että eläkeläiselle hyvässä elinympäristössä korostuu ennen kaikkea palveluiden läheisyys ja hyvät julkiset liikenneyhteydet. Hyvin hoidettua ympäristöä kuvaillaan turvalliseksi ja sellaisessa ympäristössä halutaan elämän loppuosa viettää. Sen sijaan alueen ehdoton rauhallisuus ei ole mikään ensisijainen toive. Eristykseen ei nimittäin haluta joutua, vaan elämää pitäisi voida nähdä ja seurata omasta kodista ja omalla asuinalueella. Oman ikäisiä ihmisiä voi hyvin asua samassa talossa, mutta muutoin ympärillä tulisi asua eri-ikäistä väkeä.

On jossain määrin yllättävää, että vaikka ollaan halukkaita asumaan tiiviisti ja jopa urbaanisti, silti hyvin monissa kertomuksissa tulee esiin tarve päästä metsään liikkumaan, marjastamaan tai sienestämään. Metsän ilmaa pidetään myös erityisen puhtaana ja raikkaana. Tutkimuksen perusteella metsien virkistysarvo kaiken ikäisille ihmisille on hyvin suuri ja hyvään elinympäristöön liittyy ehdottomasti helppo ja nopea pääsy metsään ulkoilemaan. Uusien asuinalueiden suunnittelussa tulisi-kin vahvasti ottaa huomioon ihmisten tarve ja halu elää luonnon lähellä, vaikka asuinympäristö muuten olisikin kaupunkimainen. Sen sijaan aineisto ei tue ajatusta, että kaikki suomalaiset haluaisivat asua vesistön rannalla. On kuitenkin arvokasta, jos vesistöä on jossain lähellä, kuten uimaranta kävely- tai pyöräilyetäisyydellä. Mielenkiintoista on, että haja-asutusalueita elinympäristönä kuvattaessa ei juurikaan tuoda esiin luonnonläheisyyttä tai metsiä ja peltoja, joita haja-asutusalueilla on. Niiden läsnäoloa pidetään kenties itsestäänselvyysnä.

Tutkimuksen mukaan lapsiperheille luonnonläheisyyden ja alueen rauhallisuuden lisäksi turvallisuus on tärkeintä, koska lasten toivotaan pystyvän olemaan turvallisesti myös yksin ulkona. Väljästä luonnonläheisestä asumisesta seuraa helposti, että palvelut ovat kaukana, vaikka niin ei toivota olevankaan. Vaikka siis palveluita arvostetaan, asumismuoto näyttää painavan valintoja tehtäessä enemmän kuin lähellä olevat palvelut. Niitäkin toivotaan, mutta käytännössä niiden toteuttaminen ei

ole mahdollista monillakaan nykyisillä pientaloalueilla liian vähäisen asumistiheyden ja kokonaisasukasmäärän vuoksi.

Tutkimuksen tulosten perusteella tiedetään, minkälainen on hyvä ja huono elinympäristö niin aikuiselle, lapsiperheelle kuin eläkeläiselle. Näkemys hyvästä elinympäristöstä on samalla monelle haave toivottavasta elinympäristöstä. Todellisuuden ja toiveiden kohtaamattomuuteen löytyy monia tekijöitä, joihin paneutuminen antaisi arvokasta tietoa siitä, miksi ihmiset eivät asu toiveidensa mukaisessa paikassa ja miten nämä esteet mahdollisesti voitaisiin poistaa. Vai jääkö näkemys hyvästä elinympäristöstä sittenkin haaveeksi?

LOPUKSI

Tutkimuksen viitekehyksessä kuvattiin yhdyskuntarakennetta ja palveluiden sijoittumista kuvailevia malleja ja periaatteita. Nykyinen elinympäristömme on kooste kaikesta siitä, mitä edellisinä vuosikymmeninä ja -satoina hyvästä yhdyskuntarakenteesta on ajateltu ja miten näiden ajatusten pohjalta syntyneitä malleja ja periaatteita on toteutettu yhdyskuntaa rakennettaessa. Kuvaukset tässä tutkimuksessa hyvästä ja huonosta elinympäristöstä visioivat tulevaisuuteen.

Funktionalistiselle kaupunkisuunnittelulle on ollut ominaista erilaiset toiminnalliset vyöhykkeet, kuten työ-, asuin-, virkistys- ja liikennealueet sekä luottamus uusiin liikennevälineisiin, joiden avulla liikkuminen vyöhykkeiden välillä on joustavaa ja sujuvaa. Tehdyn tutkimuksen perusteella toimintojen eriyttämistä kauas toisistaan ei kuitenkaan pidetä hyvän elinympäristön ominaisuutena. Erityisesti asuinalueilta tai niiden välittömästä läheisyydestä kävelyetäisyydeltä toivotaan löytyvän usein käytetyt peruspalvelut, kuten ruokakaupat, koulut ja lasten kerhot. Lisäksi kodin lähellä pitäisi olla hyvät ulkoilumahdollisuudet. Työpaikka-alueiden sen sijaan katsotaan voivan sijaita erillään asuinalueista, enintään kuitenkin puolen tunnin työmatkan päässä. Myös vilkasliikenteisten väylien toivotaan sijoittuvan asuntoalueista erilleen.

Liikkuminen funktionalistiselle kaupunkisuunnittelulle ominaisten vyöhykkeiden välillä ei ole osoittautunut käytännössä niin ongelmattomaksi kuin aikanaan viime vuosisadan alkupuolella ajateltiin. Päinvastoin liikkumisesta on muodostunut merkittävä ongelma. Puutteellisten julkisten kulkuyhteyksien, pahenevien liikenneuhkien sekä

liikenteen aiheuttaman melun ja saasteiden vuoksi ei liene ihme, että arkisen elämän keskeisten toimintojen toivotaan sijoittuvan hyvässä elinympäristössä kävelyetäisyydelle kodista. Hyvässä elinympäristössä ei välttämättä tarvita autoa arkiseen liikkumiseen, kun taas huonossa elinympäristössä ollaan omasta autosta hyvin riippuvaisia.

Tutkimuksen perusteella hyvä asuinalue on sekä toiminnallisesti että sosiaalisesti monipuolinen. Esimerkiksi kaupallisten ja vapaa-ajan palveluiden keskittyminen erilaisiin kaupan ja vapaa-ajan keskuksiin asuinalueiden ulkopuolelle on uhka asuinalueiden toiminnalliselle monipuolisuudelle, eikä täten vastaa niihin tarpeisiin, mitä hyvästä elinympäristöstä on tässä tutkimuksessa esitetty. Huomionarvoista on myös, että hyvä elinympäristö muodostuu talotyypeiltään ja asunnon hallintamodoiltaan monipuolisesta rakennuskannasta. Sen enempää eläkeläisten, lapsiperheiden kuin maahanmuuttajienkaan ei haluta eristäytyvän omille alueilleen. Hyvä elinympäristö tarjoaa hyvän elämän edellytyksiä kaikille.

LÄHTEET

- Andersson H (1996) Kaupunkiseudun kehityksen ristiriitaisuus. Teoksessa Schulman H, Karvinen M – Kanninen V (toim.). *Helsingin seudullisen suunnittelun arviointi. Helsingin kaupunkiseudun tuleva kehitys 5*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B 72. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Eskola J (1997) Eläytymismenetelmäopas. Tampereen yliopisto.
- Eskola J (2007) Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. 71–86. Teoksessa Aaltola J & Valli R (2007) (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Eskola J – Suoranta J (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- Gruen V (1965) *The Heart of Our Cities – The Urban Crisis: Diagnosis and Cure*. Thames and Hudson, London.
- Gruen V – Smith L (1960) *Shopping Town USA: the Planning of Shopping Centres*. Reinhold Publishing Corporation, New York.
- Guy C (1994) *The Retail Development Process – Location, property and planning*. Routledge, London.
- Hall P (1992) *Urban & Regional Planning*. Routledge, London.
- Halme T (1999) *Muuttuva alue- ja yhdyskuntarakenne – Paikkatietoon perustuva tulkinta*. Nordia Geographical Publications Volume 28:1. Oulu University Press, Oulu.
- Hankonen J (1994) *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta*. Gaudeamus, Tampere.
- Heikkilä M – Santasalo T (2006) *Tori osana kauppa ja kaupunkia – Suomalaisia kauppatoreja 2006*. Elävä Kaupunkikeskusta ry.
- Helminen V – Ristimäki M – Oinonen K (2005) *Työpaikat kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteessa*. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 747.
- Herranen T (1997) Kaupunkisuunnittelu ja asuminen. Teoksessa Herranen T – Hoffman K – Turpeinen O (1997). *Helsingin historia vuodesta 1945*, 120–243. Edita, Helsinki.
- Hirvonen J – Manninen R – Hakaste H (2005) Asuntosuunnittelun ja -rakentamisen tila asukas- ja ammattilaiskyselyn valossa. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 791.
- Ivars M toim. (2002) *Markkinoilta markettiin*. Suomen kotiseutuliiton julkaisuja A-8. Suomen kotiseutuliitto, Helsinki.
- Jalkanen R – Kajaste T – Kauppinen T – Pakkala P – Rosengren C (2004) *Asuinalue-suunnittelu*. Rakennustieto Oy, Helsinki.
- Jauhiainen J S (1995) *Kaupunkisuunnittelu, kaupunki uudistus ja kaupunkipolitiikka. Kolme eurooppalaista esimerkkiä*. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja, N:o 146. Turku.
- Junnto A (2007) *Suomalaisten asumistoiveet ja mahdollisuudet*. Tulot ja kulutus 2007. Tilastokeskus, Helsinki.
- Kauppa 2010* (2006) Päivittäistavarakauppa ry, Helsinki.
- Koistinen K (2006) *Vähittäiskaupan suuryksikön sijoittumissuunnittelu – Tapaustutkimus kaupakeskus Myllyn sijoittumisesta Raision Hau-nisiin*. Turun kauppa- ja korkeakoulun julkaisuja Sarja A-4:2006

- Koistinen K – Vesala T (2006) *Päivittäistavara-
kaupan rakennemuutos Suomen keskeisillä
kaupunkiseuduilla 1995–2003*. Kuluttajatut-
kimuskeskuksen julkaisuja 6/2006.
- Koistinen K – Väliniemi J (2007) *Onko lähi-
kauppa lähellä? Päivittäistavara-
kaupan saavutettavuus Turun, Lahden ja Mikkelin
kaupunkiseuduilla 1995–2003*. Kuluttajatut-
kimuskeskuksen julkaisuja 4/2007.
- Kowinski W S (1985) *The Malling of America: An
Inside Look at the Great Consumer Paradise*.
Morrow, New York.
- Kyttä M – Kahila (2006) *PebmoGIS – Elin-
ympäristön koetun laadun kartoittajana*.
Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja kou-
lutuskeskuksen julkaisuja 90. Teknillinen
korkeakoulu, Espoo.
- Kytö H – Väliniemi J (2007) *Kauas kauppa kar-
kaa – vai karkaako? – Päivittäistavara-
kaupan rakennemuutos Suomessa vuosina 2003–2005*.
Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja
3/2007.
- Käyhkö R (2007) *”Positiivinen subtautuminen
edesauttaa kehittymistä”. Ammattikorkeakoulu
asiantuntijuuden kehittäjänä opiskelijoiden
käsitysten mukaan*. Lapin yliopisto. Acta Uni-
versitatis Lapponiensis 122. Rovaniemi.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki (1999) Suomen sää-
döskokoelma 1999/132.
- Marjanen H (1997a) *Distance and Store choice
with special reference to out-of-town shopping*.
Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, Sarja
A-4:1997. Turku.
- Marjanen H (1997b) *Kuluttajat muuttuvat – kau-
pan on muututtava mukana, Näkökulmia lii-
kepaikkasuunnitteluun ja kuluttajan ostopai-
kan valintaan*. Turun kauppakorkeakoulun
julkaisuja, Sarja Keskusteluja ja raportteja
3:1997. Turku.
- Pietala J (2003) *Päivittäistavara-
kaupan dynamiikka ja ostoskäyttäytyminen pääkaupunki-
seudulla*. Helsinki School of Economics and
Business Administration A-217. Helsinki.
- Pitkäaho M – Uusitalo J – Marjanen H (2005)
*Ostomatkojen suuntautuminen ja ostopai-
kan valintakriteerit Turun seudulla vuosina
2001–2003*. Turun kauppakorkeakoulun
julkaisuja, Sarja Keskusteluja ja raportteja
3/2005.
- Riipinen J – Ollikainen T – Lapintie K (2001)
*Ehdyttävä yhdyskuntasuunnittelu: tutkimus-
vaihe*. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B;
2001:8.
- Ristimäki M – Oinonen K – Pitkäranta H
– Harju K (2003) *Kaupunkiseutujen väestön-
muutos ja alueellinen kasvu*. Ympäristöminis-
teriö, Suomen ympäristö 657.
- Ritakallio V-M – Vuorenhela T (1998) *Päivi-
täistavara-
kaupan keskittymisen sosiaaliset
vaikutukset: tapaustutkimus*. Turun yliopisto.
Sosiaalipolitiikan laitos Sarja B 18.
- Rönkä K – Fontell M – Laine T – Pesonen H
– Päivänen J (2000) *Ehdyttävä yhdyskunta-
suunnittelu: esiselvitys*. Pääkaupunkiseudun
julkaisusarja C; 2000:2.
- Saaranen A – Eskola J (2003) Narratiiveja narra-
tiivista. Eläytymismenetelmäaineiston koet-
telua. 143–162. Teoksessa Eskola J & Kiski-
Jännes A & Lamminluoto E & Saaranen A
& Saastamoinen M & Valtanen K (2003)
(toim.) *Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita*.
Kuopion yliopisto, Kuopio.
- Silvennoinen H – Hirvonen J (2002) *Koti kerros-
talossa – Asukkaiden arjen kokemuksia asumi-
sestaan*. Suomen ympäristö 575. Ympäristö-
ministeriö, Helsinki.
- Späre H – Pulkkinen M (1997) *Päivittäistavaro-
iden kauppapalveluiden koettu saavutettavuus*.
Liiketaloustieteellinen Tutkimuslaitos Sarja
B 139.
- Strandell A (2005) *Asukasbarometri 2004*. Ympä-
ristöministeriö, Suomen ympäristö 746.
- Talen E (2002) Pedestrian Access as a Measure
of Urban Quality. *Planning Practise and
Research* 17 (3) 257–278.
- Tiitola S (2000) *Rakentamattomat alueet Helsingin
kaupunkirakenteessa ja maankäytön suunnit-
telussa*. Helsingin kaupunkisuunnitteluvir-
aston kaavoitusosaston selvityksiä 2000:4,
Helsinki.
- Timonen P (1992) *Asuntovelallisen velkasaneera-
uksen tarve ja mahdollisuudet*. Kotitalouden
julkaisematon laudaturtutkielma, Helsingin
yliopisto.
- Tuominen M – Vaattovaara M – Kortteinen M
(2005) Kaikki eivät halua asua pientaloissa.
Kvartti 2/2005. 33–41 s.
- Tuorila H (2001) *Katsaus suomalaiseen peruspä-
lvelututkimukseen*. Määrittelystä arviointiin.
Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja
2/2001.
- Tuorila H (2006) *Itsepalvelun ikääntyvä ihmema-
a*. Kuluttajatutkimuskeskuksen keskustelun-
aloitteita 35/2006.
- Tuuri A (1998) *Linnuille pesänsä ketuille kolonsa
– Asuntorakentamisen viisi värikästä vuosi-
kymmentä*. Suomen Rakennuslehti Oy.
- Varjonen J – Aalto K (2005) *Kotitaloustuotannon
satelliittitilinpito Suomessa 2001*. Tilastokes-
kus & Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.
- Virtanen P V (2000) *Kunnan maapolitiikka*.
Rakennustieto: Tampere.

LIITE 1. Eläytymiskertomuksen kirjoittaneiden kuluttajanelistien taustatiedot kehyskertomuksittain (n)

		Kehyskertomuksen numero						Yhteensä	
		1	2	3	4	5	6		
Sukupuoli	Mies	5	4	3	1	5	4	22	
	Nainen	13	12	13	90	14	15	76	
Ikä	-30	3	1	5	2	0	0	11	
	31–40	3	5	7	5	0	3	23	
	41–50	6	4	4	3	12	11	40	
	51–60	6	6	0	0	7	5	24	
Koulutus¹	Kansakoulu	3	0	0	0	1	0	4	
	Keski- tai peruskoulu	0	1	0	0	1	1	3	
	Koulutason ammatillinen tutkinto	3	2	1	0	1	3	10	
	Ylioppilastutkinto	2	1	1	1	3	1	9	
	Opistotason ammatillinen tutkinto	3	5	3	4	3	4	22	
	Ammattikorkeakoulu-tutkinto	1	3	3	1	1	3	12	
	Muu korkeakoulu- tai yliopistotutkinto	6	4	8	4	8	7	37	
	Ammatti- asema²	Yrittäjä tai ammatinharjoittaja	0	2	0	0	0	1	3
		Johtavassa asemassa	0	0	0	0	3	3	6
	Toimihenkilö	8	8	10	5	9	9	49	
	Työntekijä	5	2	3	3	3	5	21	
	Päätoiminen opiskelija	1	0	1	0	0	0	2	
	Työtön	3	2	2	0	2	0	9	
	Eläkeläinen	1	1	0	0	2	1	5	
	Kotiäiti tai -isä	0	0	0	2	0	0	2	

¹ Vastaajan tutkinnoista on huomioitu ylin tutkinto, mikäli vastaaja on merkinnyt useamman vaihtoehdon. Yksi vastaus puuttuu kehyskertomus numero 5 koulutustiedoista.

² Yksi vastaus puuttuu kehyskertomus numero 2 ammattiasematiedoista.

		Kehyskertomuksen numero						Yhteensä
		1	2	3	4	5	6	
Perheen koko	1 henkilö	9	11	6	2	7	4	37
	2 henkilöä	9	4	4	3	5	6	31
	3 henkilöä	0	1	3	1	3	2	10
	4 henkilöä	0	0	2	2	3	5	12
	5 henkilöä	0	0	3	1	0	2	6
	6 henkilöä tai enemmän	0	0	0	1	1	0	2
Perheen kuukausitulot³	-999 euroa	2	0	1	0	2	0	5
	1 000–1 999 euroa	2	3	5	0	3	0	13
	2 000–2 999 euroa	4	4	1	2	2	3	16
	3 000–3 999 euroa	1	2	2	3	2	4	14
	4 000–4 999 euroa	3	2	0	3	5	3	16
	5 000–5 999 euroa	3	4	2	1	2	3	15
	6 000–6 999 euroa	0	0	0	0	1	1	2
	7 000–7 999 euroa	1	1	1	0	1	1	5
	8 000–8 999 euroa	0	0	3	0	0	1	4
	9 000– euroa	0	0	0	0	0	2	2
Vakituinen asunto⁴	Omakotitalo	3	0	5	1	5	6	20
	Rivi- tai paritalo	6	5	6	4	3	2	26
	Kerrostalo	9	11	5	5	11	11	52
Asumismuoto⁵	Omistusasunto	13	12	10	7	13	16	71
	Yksityinen vuokra-asunto	0	1	2	1	2	2	8
	Kunnallinen (tmv.) vuokra-asunto	4	2	3	1	3	1	14
	Osaomistusasunto/ asumisoikeusasunto	0	1	1	1	1	0	4

³ Kaksi vastausta puuttuu kehyskertomus numero 1 kuukausitulotiedoista sekä yksi vastaus kehyskertomus numero 3, 4, 5 ja 6 kuukausitulotiedoista.

⁴ Yksi vastaus puuttuu kehyskertomus numero 1 vakituista asuntoa koskevista tiedoista.

⁵ Yksi vastaus puuttuu kehyskertomus 1 asumismuotoa koskevista vastauksista.

LIITE 2. YTK:n kyselyn yhteydessä eläytymiskertomuksen kirjoittaneiden vastaajien taustatiedot kehyskertomuksittain (n).¹

		Kehyskertomuksen numero						Yhteensä
		1	2	3	4	5	6	
Sukupuoli	Mies	15	9	8	14	30	30	106
	Nainen	19	19	14	12	26	16	106
Ikä²	-30	9	4	9	14	0	0	36
	31-40	7	5	11	12	1	0	36
	41-50	6	12	2	0	21	15	56
	51-60	12	6	0	0	34	31	83
Koulutus³	Kansakoulu	0	1	0	0	5	5	11
	Keski- tai peruskoulu	0	0	1	3	8	0	12
	Koulutason ammatillinen tutkinto	5	1	3	4	9	10	32
	Ylioppilastutkinto	4	5	2	4	3	2	20
	Opistotason ammatillinen tutkinto	9	7	6	4	17	14	57
	Ammattikorkeakoulu-tutkinto	6	4	3	5	4	4	26
	Muu korkeakoulu- tai yliopistotutkinto	10	9	7	6	10	11	53
	Ammatti- asema⁴	Yrittäjä tai ammatinharjoittaja	4	2	2	2	6	8
	Johtavassa asemassa	4	3	2	1	5	2	17
	Toimihenkilö	12	8	7	5	21	19	72
	Työntekijä	5	6	7	10	15	11	54
	Päätoiminen opiskelija	3	5	1	3	1	0	13
	Työtön	3	1	1	2	2	2	11
	Eläkeläinen	1	1	0	0	3	3	8
	Kotiäiti tai -isä	1	0	2	2	1	0	6

¹ Asumismuotoa koskevia tietoja ei ollut saatavilla.

² Yksi vastaus puuttuu kehyskertomus numero 2 ikätiedoista.

³ Yksi vastaus puuttuu kehyskertomus numero 2 koulutustiedoista.

⁴ Kaksi vastausta puuttuu kehyskertomus 2 ja 4 ammattiasematiedoista sekä yksi vastaus kehyskertomus numero 1, 4 ja 6 ammattiasematiedoista.

		Kehyskertomuksen numero						Yhteensä
		1	2	3	4	5	6	
Perheen koko	1 henkilö	7	9	8	9	14	11	58
	2 henkilöä	12	6	3	8	20	17	66
	3 henkilöä	7	4	9	2	8	7	37
	4 henkilöä	7	4	1	2	7	8	29
	5 henkilöä	1	4	0	3	7	2	17
	6 henkilöä tai enemmän	0	1	1	2	0	1	5
Perheen kuukausitulot⁵	-999 euroa	3	4	2	5	3	0	17
	1 000–1 999 euroa	3	2	2	1	5	3	16
	2 000–2 999 euroa	7	6	6	4	13	4	40
	3 000–3 999 euroa	3	5	4	7	6	5	30
	4 000–4 999 euroa	5	2	3	4	6	6	26
	5 000–5 999 euroa	5	5	2	3	6	12	33
	6 000–6 999 euroa	1	1	1	1	7	5	16
	7 000–7 999 euroa	2	1	2	0	4	6	15
	8 000– euroa	0	1	0	0	2	0	3
Vakituinen asunto⁶	Omakotitalo	16	15	5	5	29	24	94
	Rivi-, pari- tai luhtitalo	6	4	3	9	11	13	46
	Kerrostalo	12	8	14	12	16	8	70

⁵ Viisi vastausta puuttuu kehyskertomus numero 1 ja 6 kuukausitulotiedoista, neljä vastausta kehyskertomus numero 5 kuukausitulotiedoista sekä yksi vastaus kehyskertomus 2 ja 4 kuukausitulotiedoista.

⁶ Yksi kehyskertomus numero 2 vastaaja ilmoitti asuvansa talousrakennuksessa, yksi kehyskertomus numero 6 vastaaja ilmoitti asuvansa vapaa-ajanasunnossaan.

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUKSEN JULKAISUJA -SARJA 2008

9/2008

Koistinen K, Tuorila H

Millainen olisi hyvä elinympäristö? – Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämänvaiheissa

8/2008

Kytö H, Tuorila H, Väliniemi J

Terveyskeskuspalvelujen laatu ja saavutettavuus (julkaistaan 2009)

7/2008

Viinisalo M, Nikkilä M, Varjonen J

Elintarvikkeiden kulutusmuutokset kotitalouksissa vuosina 1966–2006

6/2008

Moisio T, Lähteenoja S, Lettenmeier M

TavaraMIPS – Kodin tavaroiden luonnonvarojen kulutuksen arviointi

5/2008

Veuro S, Lähteenoja S, Lettenmeier M

HarrastusMIPS – Vapaa-ajan vieton luonnonvarojen kulutus

4/2008

Luoto K, Lähteenoja S, Lettenmeier M

LiikuntaMIPS – Liikuntaharrastusten luonnonvarojen kulutus

3/2008

Väliniemi J, Rask M, Timonen P

Asumisen tarjontakatsaus – konseptitarkastelu kuluttajien valinta- ja vaikutusmahdollisuuksista pääkaupunkiseudun asuntotuotannossa

2/2008

Hyvönen K, Järvelä K, Piironen S

”Pitäis olla jonkinlainen konkreettinen etu...” – Verkko elintarvikealan mahdollisuutena

1/2008

Sunikka A, Peura-Kapanen L

Kuluttajien varallisuuden hallinta. Vertaileva tutkimus kuluttajien ja palveluntarjoajien näkemyksistä

Millainen olisi hyvä elinympäristö? – Asukkaiden näkemyksiä elinympäristöstä, asumisesta ja palveluista eri elämäntilanteissa
Katri Koistinen • Helena Tuorila

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUS

Kaikukatu 3, 00530 Helsinki
PL 5, 00531 Helsinki
Puh. (09) 77 261
Faksi (09) 7726 7715
www.kuluttajatutkimuskeskus.fi